

РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА
охорони довкілля,
раціонального використання природних
ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з
урахуванням регіональних пріоритетів
Полтавської області на 2022 – 2027 роки
(«Довкілля – 2027»)

ПОЛТАВА 2021

УДК 502.72
ББК 20.1

Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля - 2027»). – Полтава, 2021. – 138 с.

Розробник: Товариство з обмеженою відповідальністю «Нова Екологія».

Рецензенти:

Коніщук В.В. – завідувач відділу охорони ландшафтів, збереження біорізноманіття і природозаповідання Інституту агроекології і природокористування НААН, Голова Комітету з питань природно-заповідного фонду, екомережі і збереження біорізноманіття Громадської ради Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів України, доктор біологічних наук, професор.

Карабінюк М.М. – старший викладач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування, т. в. о. декана географічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

ЗМІСТ

ПАСПОРТ ПРОГРАМИ	5
ВСТУП	7
1. Загальні положення.....	8
2. Правові основи та підстави для розроблення програми	10
2.1. Основні засади державної та регіональної екологічної політики ..	10
2.2. Нормативно-правове забезпечення.....	11
3. Сучасний стан навколишнього природного середовища	13
3.1. Атмосферне повітря	13
3.2. Водні ресурси.....	15
3.2.1. Стан поверхневих вод	15
3.2.2. Стан підземних вод.....	21
3.2.3. Використання водних ресурсів.....	23
3.3. Характеристика підтоплення території.....	28
3.4. Стан земельних ресурсів та ґрунтів.....	28
3.5. Рослинні і тваринні ресурси.....	42
3.5.1. Природні фітоценози та їх охорона.....	42
3.5.2. Лісове господарство	44
3.5.3. Тваринний світ та мисливське господарство	55
3.5.4. Рибне господарство	61
3.6. Збереження біологічного і ландшафтнього різноманіття. природно-заповідний фонд	63
3.7. Відходи та небезпечні хімічні речовини.....	76
3.7.1. Структура утворення та накопичення.....	76
3.7.2. Поводження з відходами та їх використання	79
3.7.3. Комунальні відходи	81
3.8. Ядерна та радіаційна безпека.....	83
4. Система регіонального моніторингу довкілля.....	85
4.1. Загальна характеристика	85
4.2. Мета, завдання, об'єкти спостереження	86
4.3. Організація і функціонування	87
5. Екологічна просвіта.....	93
5.1. Екологічна освіта та виховання населення, просвітницька діяльність	93
5.2. Участь громадськості у вирішенні питань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища.....	97
5.3. Інформування громадськості.....	98
6. Аналіз виконання та ефективності фінансування програмних заходів у	

період 2016-2021 років	100
7. Мета Програми.....	105
8. Напрями діяльності та заходи, обсяги та джерела фінансування, строки виконання Програми.....	106
8.1. Напрями діяльності та заходи.....	106
8.2. Обсяги та джерела фінансування.....	109
9. Інформаційне забезпечення Програми.....	112
10. Очікувані показники успішності виконання Програми	114
11. Система управління та контролю за ходом виконання Програми.....	115
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.....	117
ДОДАТКИ	119
Додаток 1. Напрями діяльності та заходи програми «Довкілля–2027» на період 2022–2027 роки	120
Додаток 2. Бюджет регіональної цільової (комплексної) програми «Довкілля–2027»	137
Додаток 3. Показники успішності програми «Довкілля-2027»	136
Додаток 4. Інформація про виконання програми «Довкілля-2027»	138
Додаток 5. Звіт про стратегічну екологічну оцінку	

ПАСПОРТ ПРОГРАМИ

Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля – 2027»)

1.	Ініціатор розроблення програми	Полтавська обласна рада Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації
2.	Дата, номер і назва розпорядчого документа органу виконавчої влади про розроблення проекту Програми	Рішення четвертої сесії восьмого скликання Полтавської обласної ради від 09 квітня 2021 року № 139 «Про затвердження Переліку природоохоронних заходів для фінансування з фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області в 2021 році»
3.	Розробник Програми	ТЗОВ «Нова Екологія»
4.	Співрозробники програми	-
5.	Відповідальний виконавець Програми	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації
6.	Назва і номер операційної цілі регіональної стратегії	Стратегічна ціль 3. Ефективне управління просторовим розвитком, забезпечення балансу екосистем та охорона довкілля Операційна ціль 3.3. Раціональне та екобезпечне господарювання Операційна ціль 3.4. Збереження та відтворення якості довкілля
7.	Термін реалізації програми	2022 – 2027 роки
8.	Етапи виконання програми (для довгострокових програм)	-
9.	Бюджети, з яких залучаються кошти на виконання програми	Спецфонди у складі місцевих бюджетів - (фонди ОНПС) Державний бюджет Місцеві бюджети
10.	Очікуваний обсяг фінансування програми, тис. грн, всього	953147,4
	у тому числі за рахунок коштів:	
1)	державного бюджету	305264,7
2)	обласного бюджету	502796,7

3)	районного, міського, бюджету об'єднаних територіальних громад	145086,0
4)	інших джерел фінансування	-

Розробник програми

Посада

П.І.Б.

Підпис

ВСТУП

Соціально-економічний розвиток тісно і нерозривно пов'язаний із станом довкілля, наявністю екологічних проблем та ризиків у регіоні. Значною мірою стан довкілля Полтавської області обумовлюється впливом підприємств у таких галузях промисловості, як видобувна, енергетична, металургійна, методами ведення сільського та лісового господарства, впливом об'єктів муніципальної інфраструктури населених пунктів. Оцінка стану природного середовища в області свідчить, що практично відсутні природні компоненти екосистеми, які б не зазнавали постійного негативного антропогенного впливу.

Серед екологічних проблем області, які підлягають вирішенню у перспективі, слід виділити:

- забруднення поверхневих вод внаслідок скидання неочищених або недостатньо очищених стоків;
- порушення екологічної рівноваги агроландшафтів регіону;
- виснажливе використання біоресурсів та зниження біорізноманіття;
- забруднення території (земель, лісів, водоохоронних зон водних об'єктів) промисловими та побутовими відходами;
- незадовільний стан зеленого господарства у населених пунктах;
- повільне, але постійне, зростання забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту та промисловості.

Невід'ємною основою сталого розвитку регіону є достатній рівень уваги до охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності населення.

Саме тому на території області повинна здійснюватися політика, спрямована на досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи та, безпосередньо, на забезпечення раціонального використання, охорони і відтворення природних ресурсів.

Стан довкілля обумовлюється впливом на нього усіх суб'єктів природокористування, тому інтегрований еколого-економічний ефект природоохоронних заходів в області залежить від послідовності і результативності дій усіх суб'єктів господарської діяльності, а також від ефективності системи управління у цій сфері.

Необхідність вирішення екологічних проблем регіону та закінчення терміну дії регіональної програми «Довкілля – 2021» є підґрунтям для розроблення Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля – 2027»).

1. Загальні положення

Назва – **Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля – 2027»).**

Розроблення програми «Довкілля – 2027» ініційоване Полтавською обласною радою і Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації, що здійснювали контроль за ходом виконання «Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017 – 2021 роки («Довкілля – 2021»)), затвердженої рішенням чотирнадцятої сесії Полтавської обласної ради сьомого скликання від 06 березня 2017 року № 405.

Підставою для розроблення програми «Довкілля – 2027» є рішення четвертої сесії восьмого скликання Полтавської обласної ради від 09 квітня 2021 року № 139 «Про затвердження Переліку природоохоронних заходів для фінансування з фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області в 2021 році».

Відомості про розробника

Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля – 2027») розроблена колективом ТзОВ «Нова Екологія» із залученням спеціалістів у галузі охорони довкілля та науковців, а саме: Параняк Роман Петрович – еколог, професор; Загороднюк Ігор Володимирович – зоолог, канд. біолог. наук; Заїка Володимир Костянтинович – ботанік, доктор біолог. наук; Грабовський Степан Стефанович – зоолог, доктор біолог. наук; Копій Леонід Іванович – спеціаліст з лісознавства і лісівництва, доктор с.-г. наук; Білінчик Андрій Володимирович – інженер-геодезист; Лещишин Ірина Степанівна – еколог; Жуков Олександр Вікторович – зоолог, доктор біолог. наук; Талайло Василь Ігорович – еколог, з використанням пропозицій до планування природоохоронної діяльності на 2022 – 2027 роки та інформації про виконання завдань і заходів програми охорони навколишнього природного середовища Полтавської області на 2017 – 2021 роки, отриманих від галузевих управлінь облдержадміністрації, територіальних підрозділів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, районних державних адміністрацій, об'єднаних територіальних громад, міських рад та

комунальних підприємств. У ході роботи було проаналізовано державні та обласні програми, заходи яких розповсюджуються на сферу охорони навколишнього природного середовища Полтавської області.

2. Правові основи та підстави для розроблення програми

2.1. Основні засади державної та регіональної екологічної політики

На стратегічному рівні пріоритети екологічної політики України визначені Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

Державна екологічна політика спрямована на досягнення стратегічних цілей:

- формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва;
- забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу;
- забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку;
- зниження екологічних ризиків для екосистем та здоров'я населення до соціально прийняттого рівня;
- удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Реалізація засад державної екологічної політики здійснюється за наступними принципами: відкритості, підзвітності, гласності органів державної влади; участі громадськості у формуванні державної політики; дотримання екологічних прав громадян; заохоченні до ведення екологічно відповідального бізнесу та екологічно свідомої поведінки громадян; запобіганні екологічній шкоді; міжнародної співпраці та євроінтеграції.

З метою реалізації Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 року № 443-р затверджено Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року.

Одним з основних інструментів формування державної екологічної політики на місцях є забезпечення обов'язкової інтеграції екологічної складової до програм регіонального та місцевого розвитку.

Головними планувальними документами ефективного використання і збереження наявних у Полтавській області природних ресурсів, з урахуванням напрямків реалізації урядової екологічної політики щодо розвитку країни, є Стратегія розвитку Полтавської області до 2027 року та Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля – 2027»).

2.2. Нормативно-правове забезпечення

Правові основи програми «Довкілля – 2027» викладені у Конституції України та наступних законодавчих і нормативних актах у сфері охорони навколишнього природного середовища:

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
- Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»;
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- Закон України «Про місцеві державні адміністрації»;
- Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»;
- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»;
- Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»;
- Закон України «Про охорону атмосферного повітря»;
- Закон України «Про питну воду та питне водопостачання»;
- Закон України «Про природно-заповідний фонд України»;
- Закон України «Про відходи»;
- Закон України «Про охорону земель»;
- Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»;
- Закон України «Про екологічну мережу»;
- Закон України «Про рослинний світ»;
- Закон України «Про тваринний світ»;
- Закон України «Про мисливське господарство та полювання»;
- Закон України «Про пестициди і агрохімікати»;
- Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР;
- Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III;
- Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3853-XII;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 року № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу» (зі змінами);
- Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 року № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 року № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод»
- Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 року № 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів»;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 року № 443-р «Про затвердження Національний план дій з охорони навколишнього

природного середовища на період до 2025 року»;

Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 15.10.2012 року № 491 «Про затвердження Методики оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних) цільових екологічних програм»;

Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26.10.2015 року № 399 «Про затвердження положення про еколого-освітню діяльність заповідників та національних природних парків України»;

Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26.01.2017 року № 26 «Про затвердження порядку розроблення водогосподарських балансів»;

Розпорядження голови Полтавської обласної державної адміністрації від 14.07.2016 року № 309 «Про Порядок розроблення, затвердження регіональних цільових (комплексних) програм, моніторингу та звітності щодо їх виконання».

Регіональна програма «Довкілля – 2027» враховує положення програмних документів, що регулюють відповідні сфери природоохоронної діяльності в області:

Стратегії розвитку Полтавської області до 2027 року та План заходів з її реалізації на 2021 – 2023 роки, затвердженої рішенням Полтавської обласної ради від 06.07.2021 року №188;

Обласної цільової програми комплексного розвитку лісового господарства «Ліси Полтавщини на період 2016 – 2025 роки», затвердженої рішенням першого пленарного засідання сьомої сесії сьомого скликання від 29.04.2016 року № 92.

Програма «Довкілля – 2027» визначає заходи розвитку Полтавщини на 2022 рік та наступні 2023 – 2027 роки щодо забезпечення стабілізації та покращення стану навколишнього природного середовища на території області.

Заходи програми «Довкілля – 2027» відповідають Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 року № 1147.

3. Сучасний стан навколишнього природного середовища

3.1. Атмосферне повітря

Рівень забруднення атмосферного повітря Полтавської області обумовлений обсягами викидів забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області, у 2020 році від стаціонарних джерел забруднення повітря надійшло 45,815 тис. т забруднюючих речовин (без урахування викидів діоксиду вуглецю), що на 5,144 тис. т, або на 10,1% менше, як у 2019 році. Із загальної кількості забруднюючих речовин, що надійшли в атмосферу, викиди метану та оксиду азоту, які належать до парникових газів, становили відповідно 5,871 тис. т (12,8% обласних викидів) та 0,052 тис. т (0,11% обласних викидів).

У 2020 році, від стаціонарних джерел забруднення, в атмосферу викинуто 1589,316 тис. т діоксиду вуглецю (на 19,3% менше у порівнянні з 2019 роком), парникового газу, що впливає на зміну клімату.

Від пересувних джерел забруднення (автомобільного транспорту¹) в атмосферу надійшло 98,9 тис. т забруднюючих речовин або на 5,5 тис. т (на 5,5%) більше як у минулому році.

Загалом, викиди забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних та пересувних джерел забруднення у 2020 році склали 144,7 тис. т (без урахування викидів діоксиду вуглецю), у тому числі 31,7% від стаціонарних та 68,3% від пересувних джерел забруднення. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Полтавської області наведена у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2016 – 2020 роки

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	56,216	55,893	52,156	50,959	45,814
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	1,955	1,944	1,814	1,772	1,593
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	39,232	39,352	37,065	36,630	33,220

Примітка

Розрахунок обсягів викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від пересувних джерел (в т. ч. від автотранспорту) Головним управлінням статистики у Полтавській області за 2016 - 2020 роки не здійснювався

¹ по автомобільному транспорту, розраховані на основі даних про кінцеве використання палива автомобільним транспортом, наведених у енергетичному балансі України, попередні дані

Основними забруднювачами атмосферного повітря в області залишаються ПАТ «Укртатнафта» – 24,3% обласних викидів та ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» – 21,1% обласних викидів.

Якість атмосферного повітря. Державні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Полтави здійснюють лабораторія Полтавського центру з гідрометеорології на 4-х стаціонарних постах та Лабораторія спостережень за забрудненням атмосферного повітря м. Кременчука Полтавського центру з гідрометеорології на 4-х стаціонарних постах у м. Кременчук і на одному стаціонарному посту у м. Горішні Плавні. Дані про вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі, отримані за результатами спостережень, наведені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міст

Назва забруднюючої речовини	Місто	Середньодобові ГДК, мг/м ³	Середньорічний вміст, мг/м ³	Максимальні разові ГДК, мг/м ³	Максимальний вміст, мг/м ³
Пил	Полтава	0,15	0,141	0,5	0,7
Діоксид сірки	Полтава	0,05	0,003	0,50	0,02
Оксид вуглецю	Полтава	3,0	2,075	5,0	9,0
Діоксид азоту	Полтава	0,04	0,035	0,2	0,2
Оксид азоту	Полтава	0,06	0,019	0,4	0,08
Аміак	Полтава	0,04	0,012	0,2	0,07
Формальдегід	Полтава	0,003	0,005	0,035	0,053
Фтористий водень	Полтава	0,005	0,002	0,02	0,012
Хлористий водень	Полтава	0,2	0,021	0,2	0,11
Пил	Кременчук	0,15	0,144	0,5	1,05
Діоксид сірки	Кременчук	0,05	0,005	0,5	0,081
Оксид вуглецю	Кременчук	3,0	0,55	5,0	7,0
Діоксид азоту	Кременчук	0,04	0,052	0,2	0,37
Оксид азоту	Кременчук	0,06	0,03	0,4	0,1
Фенол	Кременчук	0,003	0,001	0,01	0,025
Сажа	Кременчук	0,05	0,008	0,15	0,06
Аміак	Кременчук	0,04	0,006	0,2	0,046
Формальдегід	Кременчук	0,003	0,009	0,035	0,057
Пил	Горішні Плавні	0,15	0,134	0,5	1,85
Діоксид сірки	Горішні Плавні	0,05	0,004	0,5	0,08
Оксид вуглецю	Горішні Плавні	3,0	0,3	5,0	1,0
Діоксид азоту	Горішні Плавні	0,04	0,019	0,2	0,112
Фенол	Горішні Плавні	0,003	0,001	0,01	0,019
Сажа	Горішні Плавні	0,05	0,004	0,15	0,03
Хлористий водень	Горішні Плавні	0,2	0,002	0,2	0,02
Аміак	Горішні Плавні	0,04	0,005	0,2	0,04

Основні проблеми, пов'язані з незадовільним станом атмосферного повітря, обумовлені недотриманням підприємствами технологічного режиму експлуатації пилогазоочисного устаткування або повною його відсутністю,

невиконанням у встановлені терміни заходів щодо зниження обсягів викидів до нормативного рівня, низькими темпами впровадження сучасних технологій очищення викидів та відсутністю ефективного очищення викидів підприємств від газоподібних домішок.

З метою поліпшення стану повітряного басейну в області головним **завданням** є ефективне регулювання та скорочення обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел шляхом впровадження нових пило- і газоочисних технологій та розроблених методів боротьби з викидами забруднюючих речовин у промисловості.

3.2. Водні ресурси

Водні ресурси Полтавської області включають запаси поверхневих і підземних вод.

3.2.1. Стан поверхневих вод. Поверхневі води Полтавщини представлені річками, водосховищами, озерами та ставками. Площі земель, зайнятих водними об'єктами, складають 282,5 тис. га, або 5% території області.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів, у Полтавській області нараховується 1780 річок загальною протяжністю 13006 км, у тому числі: 1 велика річка Дніпро, загальна протяжність якої в межах області становить 145 км; 8 середніх річок загальною протяжністю 1360 км (рр. Сула, Удай, Оржиця, Псел, Хорол, Ворскла, Мерла та Оріль) та 1771 малих річок, водотоків і струмків загальною протяжністю 11501 км, які є лівими притоками Дніпра. Нахил поверхні області зумовлює переважний нахил течії річкової сітки з півночі на південь або з північного сходу на південний захід.

Середня густина гідрографічної мережі області, яка включає велику, середні та малі (довжиною більше 10 км) річки становить 0,17 км на 1 км², а з врахуванням малих річок, водотоків та струмків довжиною менше 10 км – 0,45 км на 1 км², що майже співпадає із середньою густиною річкової мережі в Україні. Річковий стік складається з місцевого та транзитного стоків (р. Дніпро та основні притоки Псел, Ворскла та Сула), в межах області формується стік річок Сліпорід, Говтва та Тагамлик.

Річки області живляться, в основному, за рахунок талих снігових вод – 55-60% від загального об'єму стоку, 30-35% припадає на підземні води та 10% становить дощове живлення. Водні ресурси річок, які формуються на території області, в середній по водності рік складають 1940 млн. м³, у маловодний рік (75% забезпеченості) – 1310 млн. м³, та у надзвичайно маловодний рік (95% забезпеченості) – 760 млн. м³. Водозабезпеченість на одного жителя в середній по водності рік за рахунок місцевого стоку становить 1,33 тис. м³/рік.

Річка Дніпро є транскордонною і підпадає під дію Конвенції з охорони і

використання транскордонних водотоків і міжнародних озер (Хельсінкі, 1992 р.) та Водної рамкової директиви ЄС (2000 р.). Це, з одного боку, накладає високу відповідальність з підтримання доброго екологічного стану водних ресурсів області, а з іншого – дає змогу активно залучати фінансову допомогу міжнародних фондів, яка передбачена згаданими угодами.

Основними джерелами водних ресурсів області є річки Сула, Псел, Ворскла, Оріль та їх притоки, а також Кременчуцьке та Дніпродзержинське водосховища на річці Дніпро (повний об'єм зарегульованої в них води становить 13520 та 2450 млн. м³ відповідно), до яких область прилягає на півдні та південному заході.

На основній частині річок і водотоків спостерігається замуленість, поширення болотної рослинності та зарослі чагарниками, втрата дренажної спроможності, у результаті чого заплавні землі заболочені й підтоплені, продовжують втрачати своє природне значення. Особливо така ситуація спостерігається на малих річках, протяжність русел яких не перевищує 20-35 км. Причиною є не винесення в натуру меж прибережних захисних смуг і водоохоронних зон та недотримання їх режиму, недостатні руслорегулюючі та руслоочисні роботи.

З метою відновлення і підтримання гідрологічного стану річок Полтавської області, у 2021 році, Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації замовлено наукові дослідження щодо визначення заходів для річок Сула, Псел, Хорол, Ворскла та Оріль, основні результати яких наведено нижче.

Річка Сула. Загальна довжина русла р. Сула в межах Полтавської області становить 298 км. Більша частина водосховищ розташована на притоках Сули – річках Оржиця, Сліпород, Перевід, Рудка, які впадають в р. Сула в низовій частині басейну і їх зарегулювання на верхню і середню частину басейну не розповсюджується.

У меженний період спостерігається зменшення ширини водного потоку, оголення ділянок дна ріки. По всій довжині русла ріки від впадіння р. Ярки до Заводського водосховища зниження сучасних рівнів води меженного періоду становить в середньому 1,32 м, максимальне зниження в районі с. Хитці Лубенського району 2,25 м. Одночасно зі зниженням рівнів води в річці, в меженні періоди здійснюється обсихання заплачних боліт, почастишали пожежі на обсохлих торфовищах. Особливо часто горять торфовища в урочищі «Худоліївські болота», яке відноситься до НПП «Нижньосульський». Зменшення інтенсивності весняних повеней призвело до затухання природних руслових процесів, відбулося нівелювання дна ріки – розмив перекатів і замулення плес. Основними причинами погіршення гідрологічного режиму р. Сула є кліматичні зміни, а саме – потепління.

В результаті відбувається безпрецедентне погіршення гідрологічного і екологічного стану р. Сула на території Полтавської області – зниження водності, падіння рівнів води в меженний період, замулення, заростання русла ріки, зниження рибопродуктивності, погіршення екологічних умов існування водної та навколоводної орнітофауни, інших тварин, неможливість рекреаційного використання ріки.

Для відновлення рівнів води в руслі р. Сула необхідно відновити зруйновані водними потоками перекати (близько 87) та розчистити русло ріки в районі с. Гаївщина Лохвицького району довжиною 0,35 км з метою збільшення глибини в руслі, об'ємів води в межах плес та поліпшення умов існування іхтіофауни.

Урочище «Худоліївські болота» являє собою водно-болотну систему, відокремлену від русла р. Сула, яка живиться в теперішній час стоком притоки Сули р. Ярки. В межах урочища розташовані озера Худоліївське Криве, Сага, Коза, Баклан, Семибокове, Чиркове, Миронове, Судевське. Урочище являє собою ділянку Національного природного парку «Нижньосульський».

Останнім часом р. Ярки пересохла і живлення урочища припинилося, річка не дає стоку для наповнення водно-болотної системи урочища. Спостерігається пересихання боліт, озер, кожен рік горять торфовища. Для відновлення водності урочища невідомо в які часи була збудована система живлення від р. Сула. В даний час, у зв'язку з обмілінням р. Сула, система обводнення не діє, вода в урочище з р. Сула не поступає.

Для відновлення системи живлення необхідно розчистити обводнювальний канал (2,2 км) і влаштувати дві водопропускні споруди. Дана система живлення є ефективною лише при відновленні водності р. Сула.

Річка Псел. В межах Полтавської області довжина р. Псел становить 382 км. По р. Сула відбулося нівелювання дна, перекати змиті водними потоками. Рівні води в річці в меженний період сильно знижуються, річка міліє. Нижня частина русла знаходиться у відносно сприятливому стані. Оскільки перебуває в підпорі зі сторони Кам'янського водосховища на довжині 30 км. В межах Полтавської області, в руслі річки споруджено 7 підпірних споруд, які утримують рівень води на відстані 35 км. Таким чином потребує поліпшення гідрологічного режиму ділянка річки довжиною 317 км.

Для підйому рівнів води в руслі в меженний період приблизно на 0,8-1,0 м необхідно влаштувати штучні піщані перекати. Підпірна споруда Красногорівської ГЕС потребує відновлення насипу земляної перемички.

Річка Хорол і її басейн знаходяться повністю в межах Полтавської області. Довжина річки 316 км, площа басейну 4030 км². Негативний вплив на стан річки здійснює розорювання крутосхилів та заплав. Не винесення в натуру меж прибережних захисних смуг і водоохоронних зон та недотримання їх режиму

призводить до значного замулення русла та антропогенної трансформації навколорічкових природних екосистем. Земельні ділянки в заплавах беруться в оренду під сінокосіння, а потім розорюються, у більшості випадків розорювання є несанкціонованим. Одночасно, з розорюванням прибережних земель, знищується природна чагарниково-деревна рослинність вздовж берегів. В результаті практично всі плеса р. Хорол замулені, заросли жорсткою водною рослинністю.

З метою відновлення гідрологічного режиму р. Хорол необхідно видалити донні (мулові) відкладення з її русла, стариць, а також ставків і водосховищ. Орієнтовна довжина усіх ділянок розчищення – не менш 75 км, загальний об'єм видалення донних відкладень – не менш 4,5 млн. м³.

Річка Ворскла. На території Полтавської області довжина русла р. Ворскла становить 225 км. Нижня частина р. Ворскла довжиною 26 км підтоплена водами Кам'янського водосховища. Мілководдя заростають водною рослинністю, заболочуються. Останніми роками гідробіологічні умови Ворсклянської затоки сильно погіршилися, затока втрачає свої рибопродуктивні функції і потребує поліпшення екологічного стану. Рекомендується розчищення обмілілих проток і замив розробленими ґрунтами заболочених ділянок. Орієнтовна довжина усіх ділянок розчищення – не менш 25 км, загальний об'єм видалення донних відкладень – 1,5 млн. м³.

В межах м. Полтава русло р. Ворскла знаходиться в підпорі Нижньомлинівського водосховища, підпір від якого розповсюджується на відстань до 7 км.

Отже, у відносно несприятливому стані залишається 192 км русла. Для підйому рівнів води в руслі в меженний період приблизно на 0,8-1,0 м необхідно влаштувати штучні піщані перекати (орієнтовно 130 шт., загальний об'єм наміву перекатів 800 тис. м³).

Річка Оріль зазнала найбільшого антропогенного впливу з усіх річок Полтавської області. Після побудови Кам'янського (Дніпродзержинського) водосховища гирло ріки перенесено на відстань більше 50 км шляхом влаштування штучного каналу. Водночас серйозні зміни спостерігаються біля с. Личково і вище по долині аж до гирла р. Орілька, де канал Дніпро-Донбас 20 разів перетнув русло Орілі. Відсічені лівобережні частини русла загальною довжиною 53,9 км перетворилися на стариці, що призвело до зменшення довжини річки на 29,6 км.

На території Полтавської області довжина русла р. Оріль становить 26 км, 55 км річки протікає по межі Полтавської і Дніпропетровської областей. В меженний період русло р. Оріль сильно міліє, що пов'язано зі зменшенням меженних витрат і руйнуванням природних перекатів. Особливістю р. Оріль є великі руслові озера-лимани шириною 200-500 м. Водночас, між лиманами,

русло звужується до розмірів струмка. В посушливий період, рівень води в лиманах знижується, а температура води підвищується, як наслідок, гине риба та йде інтенсивне заболочування.

Для відновлення гідрологічного та екологічного стану р. Оріль необхідно здійснити влаштування штучних піщаних переكاتів (орієнтовно 40 шт.). Для стабілізації рівнів води в лиманах необхідно влаштувати кам'яні переكاتи. Крім того, русло річки Оріль, протоки, стариці та лимани потребують проведення робіт з видалення донних (мулових) відкладень.

За даними суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля (лабораторія Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області, Полтавського обласного лабораторного центру МОЗ України, Державна екологічна інспекція центрального округу) у 2016 – 2020 роках, якість поверхневих вод річок Полтавщини оцінюється як *«слабо забруднені води»*, *«помірно забруднені води»* та *«брудні»*².

Поверхневі води річок Дніпро, Псел, Удай належать до *«слабо забруднених вод»*, проте у 2020 році контрольований водний об'єкт – р. Дніпро (КЗ 3,79) отримав оцінку *«помірно забруднені води»* згідно з розрахунками за КНД. Як і в попередніх роках у річці спостерігається підвищений вміст марганцю (КЗ 7,28).

«Помірно забрудненими» є води річок Ворскла, Сула Тарапунька, Оржиця, Багачка, які тривалий час характеризувалися як *«брудні»* води річки Хорол.

Головні компоненти, що обумовлюють низькі оцінки вод – фосфат-іони, азот нітритний, марганець, залізо загальне та БСК5.

Надмірна кількість фосфат-іонів присутня у поверхневих водах усіх досліджуваних річок області, найвища середня оцінка 5,91 по фосфат-іонах зафіксована у 2019 році, на яку найбільше вплинув вміст показника у поверхневих водах річки Оржиця (КЗ – 22,35) через перенасичення стічних вод фосфатовмісними побутовими мийними засобами.

Підвищений вміст спостерігався у річках Ворскла, Тарапунька та Оржиця, що вказує на мікробіологічне забруднення води господарсько-побутовими стічними водами, стоками сільськогосподарських підприємств. Так, згідно даних ДУ «Полтавський обласний лабораторний центр України» з оцінки безпечності води відкритих водойм, питома вага нестандартних проб за мікробіологічними показниками склала 31,8%.

На сумарну оцінку якості поверхневих вод вплинули також значні коливання марганцю у всіх досліджуваних річках області. Середня оцінка коливалася від 5,8 у р. Псел до 98,95 у р. Хорол. Природа таких коливань концентрації потребує додаткового дослідження.

Відхилення від нормативів по залізу загальному також є характерною

² * розраховуються коефіцієнти забрудненості (КЗ) вод, згідно з КНД 211.1.1.106 – 2003 «Організація та здійснення спостережень за забрудненням поверхневих вод» (надалі КНД).

ознакою для більшості досліджуваних річок – Дніпро (останній показник КЗ – 2,18), Ворскла (КЗ – 2,25), Сула (КЗ – 3,10), Хорол (КЗ – 4,77), Псел (КЗ – 2,84, Оржиця (КЗ – 2,5), Сухий Омельник (КЗ – 5,0) та Удай (КЗ – 2,78).

Показник БСК₅ вплинув на негативну оцінку р. Оржиця (КЗ – 7,0).

На екологічний стан річок Полтавщини впливає ряд чинників, а саме: скид стічних вод у поверхневі водні об'єкти без належної очистки, самовільний скид стічних вод, недотримання режиму у прибережних смугах та водоохоронних зонах (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Водоохоронні зони та прибережні захисні смуги водних об'єктів
за 2016 – 2020 роки**

Показник	За роками				
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Загальна площа встановлених водоохоронних зон водних об'єктів, га	360,0	360,0	360,0	365,0	365,0
з них: внесено до державного земельного кадастру	143,0	143,0	143,0	148,0	148,0
Загальна площа прибережних захисних смуг водних об'єктів, га	3480,0	3480,0	3480,0	3480,0	3480,0
з них: внесено до державного земельного кадастру	1925,0	1925,0	1925,0	1925,0	1925,0

Сьогодні, значна частина приватного сектору об'єднаних територіальних громад цілковито не охоплені централізованою системою каналізації і скидають стічні води без очистки у вигреби, а в окремих випадках – у канави або на рельєф чи безпосередньо у водні об'єкти – малі річки, які слугують додатковим джерелом забруднення водних ресурсів регіону.

«Цвітіння» Кременчуцького та Кам'янського водосховищ, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення, а саме водозабору м. Горішні Плавні, Власівського водозабору м. Кременчука та водозабору Градизької зрошувальної системи (с. Пронозівка Градизької територіальної громади Кременчуцького району), є результатом надмірної евтрофікації їх гідроекосистеми. Головними індикаторами вказаного процесу є перевищення нормативів по ХСК та БСК₅. Евтрофікування поверхневих вод може бути результатом як антропогенних впливів, так і сукцесії біогідроценозів. З метою запобігання подальшому «цвітінню» Кременчуцького та Кам'янського водосховищ, слід дослідити силу, характер, джерела і чинники процесу евтрофікації на них.

З метою оцінки екологічного стану басейну річки з площею водозабору до 50 тис. км², та розробки заходів щодо раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів складається її паспорт.

Впродовж 1990 – 1995 років, на території Полтавської області паспортизовано 91 річку. Станом на сьогодні, відсутні паспорти 54 річок, а саме: для 7 середніх річок (Сула, Удай, Псел, Хорол, Ворскла, Мерло, Оріль) та для 47 малих річок (Перевід, Руда, Многа, Колбаня, Солониця, Терни, Веприк, Грунь, Суха Грунь, Човнова, Мужева Долина, Рябчунка, Рашівка, Лютенька, Говтва, Грузька Говтва, Вільхова Говтва, Гараганка, Середня Говтва, Рудька, Сухий Кобелячок, Котелевка, Котелевка (Середня Котельва), Мокра Котельва, Орешня, Ковжижа, Тагамлик (Мокрий Тагамлик), Сухий Тагамлик (Тагамлик), Хурдиха (б.Труська), Полузир'є, Кустолово, Кобелячка, Вовчий (Волчек), Вовча та інші).

Значна кількість води акумульована у водоймах області. Загальна площа водного дзеркала, сформована за рахунок водосховищ, ставків та озер, складає близько 31 тис. га із загальним об'ємом води понад 435 млн. м³ (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Характеристика водних об'єктів (крім річок)

Водний об'єкт	Кількість, шт.	Площа водного дзеркала, га	Загальний об'єм води, млн.м ³
Водосховище	65	6332,4	144,74
Ставок	2691	200245,0	279,012
Озеро	583	4534	7,85

Згідно даних Регіонального офісу водних ресурсів, за результатами обстежень, близько 800 водних об'єктів потребують очистки від замулення (об'єм замулення становить понад 56 млн. м³), реконструкції та впорядкування гідротехнічних споруд.

Впродовж останніх років спостерігається тенденція до зростання ставкового господарства. За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області, 683 одиниці водних об'єктів загальною площею 5048,21 га передано в оренду. У 2013 році вступив у дію Закон України «Про аквакультуру», норми якого передбачають регулювання використання водних ресурсів для рибництва, зокрема паспортизацію рибницьких ставків. У Полтавській області роботи з паспортизації водних об'єктів перебувають на початковій стадії. Отже, імплементація Закону України «Про аквакультуру» повинна увійти в перелік головних завдань програмного періоду.

3.2.2. Стан підземних вод. Особливо важливим для області є питання збереження у доброму екологічному стані і раціональне використання підземних вод, які є одним з основних джерел господарсько-питного водопостачання населених пунктів (крім міст Кременчук та Горішні Плавні – забезпечуються з поверхневої водойми – р. Дніпро).

Підземні води залягають у вигляді декількох водоносних горизонтів: четвертинний (алювіальний) Полтавський, Харківський, Буцацький, Сінеман-

нижньокрейдовий і Юрський. Води палеогенових (бучацько-канівських) відкладень залягають на відносно невеликих глибинах, наявні практично на всій території області та є основними для водопостачання населених пунктів території Полтавської області. Глибина покриття водоносного горизонту в залежності від рельєфу поверхні та структурних особливостей території змінюється від 5 – 25 до 40 – 60 м, збільшуючись іноді до 80 – 90 м, а в районі міста Полтава – до 125 – 150 м. Потужність водовмісної товщі змінюється від 20 – 30 до 80 м. Мінералізація вод горизонту повільно збільшується з півночі на південь. У північно-східній частині території мінералізація вод коливається від 0,5 до 0,9 г/л (гідрокарбонатно-натрієві води), західній та південно-східній частині території досягає 2 г/л (хлоридно-натрієві води).

Прогнозовані експлуатаційні запаси підземних вод області складають 4046,5 тис. м³/добу, розвідані та затверджені – 806,88 тис. м³/добу. Комунальними підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства області експлуатується 281 артезіанська свердловина.

Сучасний стан підземних вод обумовлюється інтенсивністю їх експлуатації та характером господарської діяльності у районі залягання водоносних горизонтів. Водопостачання сільських населених пунктів з підземних водоносних горизонтів здійснюється як централізовано, так і з індивідуальних свердловин (колодязів), які були пробурені у попередні роки. Такі свердловини розкривають верхні водоносні горизонти, не захищені від забруднення поверхневими та дощовими стоками, очищення, ремонт та дезінфекція їх проводяться недостатньо. Значна частина свердловин, пробурених у господарствах колишніх колгоспів, на даний час не використовується, є безгосподарською та безконтрольною і тому стала джерелом забруднення підземних водоносних горизонтів через відсутність ліквідаційного тампонажу. Порушений режим підземних вод на території області виявляється саме в районах інтенсивної експлуатації підземних вод: у гірничодобувних регіонах, у зонах підпору водосховищами та на територіях проведення меліорації земель.

Враховуючи наведене вище, актуальними залишаються питання інвентаризації джерел забруднення підземних вод, корегування існуючих та організація санітарно-захисних зон водозаборів, ліквідація відпрацьованих свердловин, поліпшення екологічного стану зон санітарної охорони групових водозаборів, регламентація застосування на сільськогосподарських угіддях мінеральних добрив і пестицидів у межах зони впливу групових водозаборів.

На реалізацію зазначених напрямів робіт спрямована діюча Обласна програма «Питна вода Полтавщини» на 2011 – 2020 роки (продовжено на 2021 рік), головною метою якої є покращення забезпечення населення області питною водою нормативної якості в межах науково обґрунтованих нормативів (норм) питного водопостачання; реформування та розвиток водопровідно-

каналізаційного господарства, підвищення ефективності та надійності його функціонування; поліпшення на цій основі стану здоров'я населення та оздоровлення соціально-екологічної ситуації; відновлення, охорона та раціональне використання джерел питного водопостачання.

3.2.3. Використання водних ресурсів. Водозабезпечення області для потреб населення і усіх галузей господарської діяльності здійснюється з поверхневих (близько 40%) та підземних (понад 60%) джерел водопостачання через 2603 км водопровідних мереж (у тому числі 760 км або 29,2% – застарілі та аварійні).

За останні роки, в області, спостерігається тенденція із зменшення кількості споживання води, тому загальний забір з природних водних об'єктів зменшився на 15%, у тому числі з підземних водних об'єктів – на 19%. Кількість забраної води з поверхневих водних об'єктів майже не змінилася. У 2020 році всього забрано води з природних водних джерел 106,603 млн. м³, у тому числі 65,36 млн. м³ з підземних водних об'єктів та 41,25 млн. м³ – з поверхневих. Динаміка водокористування впродовж 2016 – 2020 років представлено на рисунку 3.1.

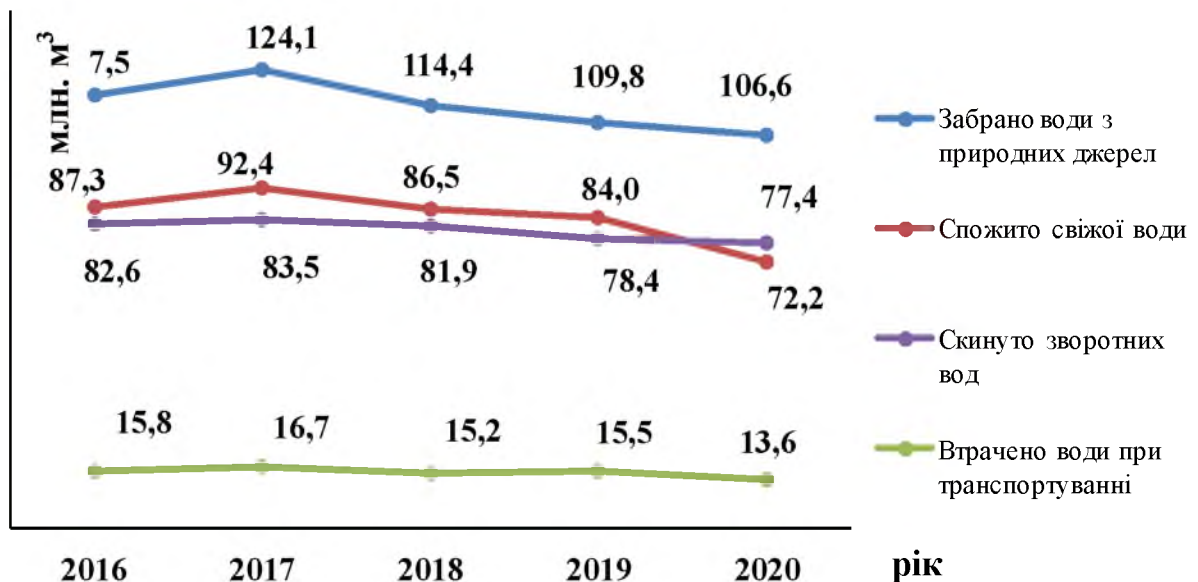

Рис. 3.1. Динаміка водокористування за 2016 – 2020 роки

Серед позитивних тенденцій, слід відмітити зменшення втрат води при транспортуванні, які склали 12,7% від забраної з природних джерел води. Для порівняння, у 2016 – 2019 роках цей показник знаходиться на рівні 13,5%. Тому питання реконструкції водопровідних мереж для зменшення втрат води при її транспортуванні залишається актуальним та є одним із невідкладних.

Починаючи з 2016 року, споживання води в області зменшилося на 20% (у тому числі зменшується використання води на побутові та виробничі потреби, водночас збільшилося використання води на зрошення). Це пов'язано

із більш раціональним використанням водних ресурсів та зменшенням виробничих потужностей підприємств. Так, у 2020 році, в області використано свіжої води 72,25 млн. м³ (у 2016 році – 87,1 млн. м³) (рис. 3.2).

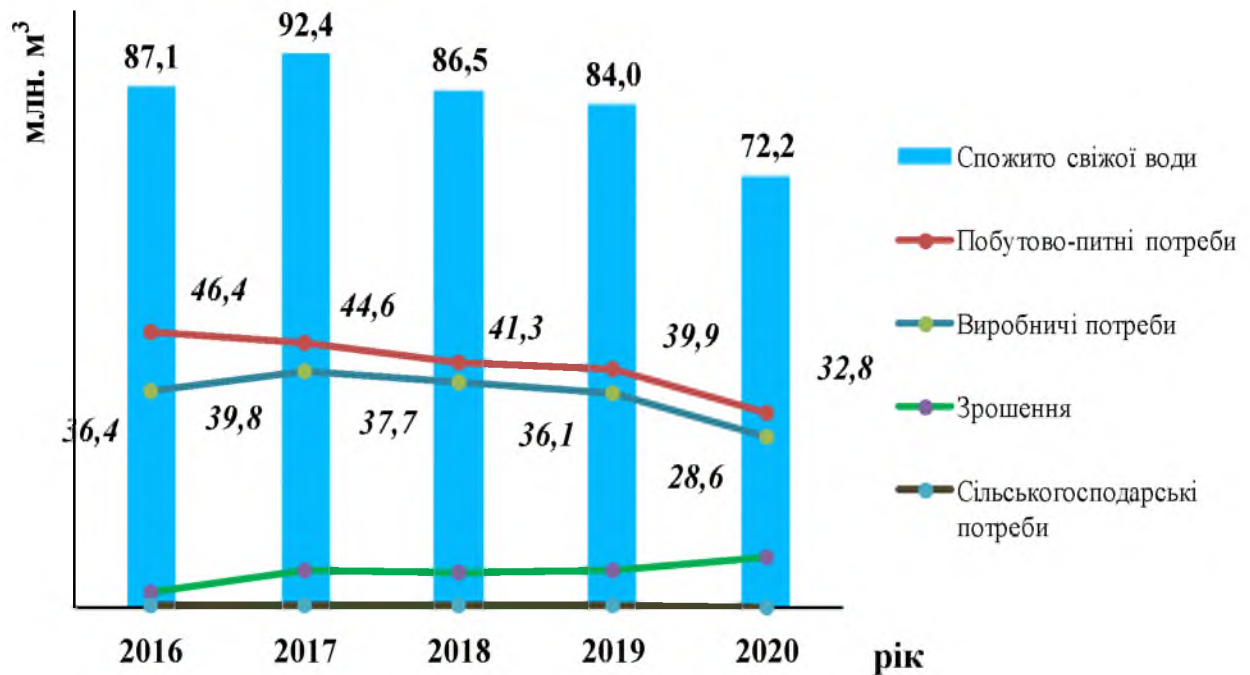

Рис. 3.2. Структура водоспоживання 2016 – 2020 роки

Найбільшими споживачами води є галузі житлово-побутового господарства (53%) та промисловості (27%) (рис. 3.3.).

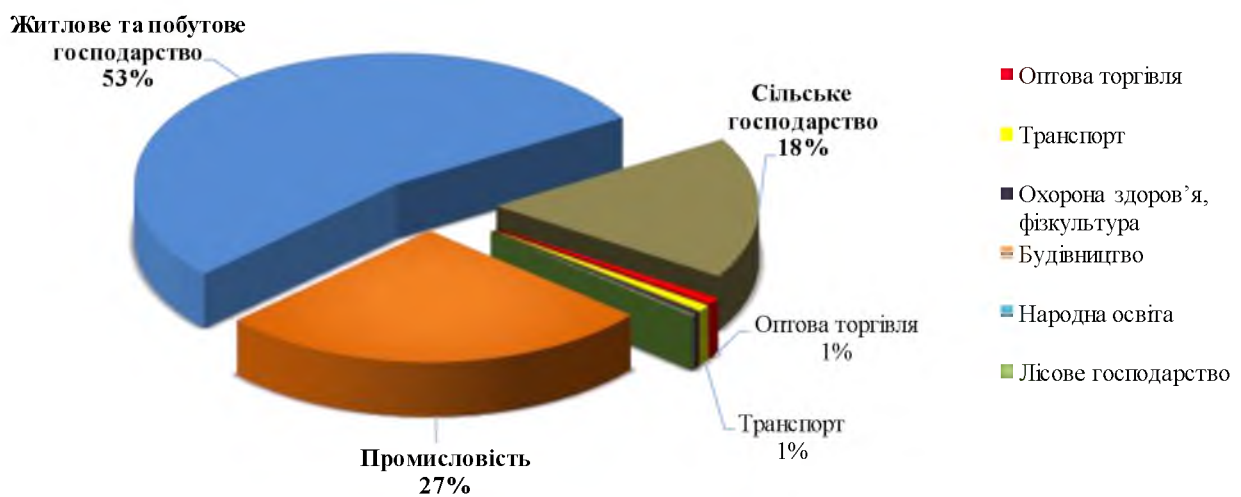

Рис. 3.3. Використання води за видами економічної діяльності

У галузі сільського господарства використано 18% прісної води. Високі показники споживання води у підприємств чорної металургії (48,4% від спожитого об'єктами промисловості), харчової промисловості (26,1%) та енергетики (12,7%) від спожитого об'єктами промисловості.

За даними Департаменту будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства Полтавської облдержадміністрації централізованим водовідведенням в області забезпечені всі міста, на 85% селища та на 2% села. Це пояснює існуючий в області дисбаланс між подачею води і очисткою стічних вод. Комунальними підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства експлуатується 1063,6 км каналізаційних мереж.

Внаслідок тривалої експлуатації без необхідного поточного ремонту систем водопостачання і каналізації більшість водопровідно-каналізаційних господарств області перебувають у незадовільному технічному стані, який постійно погіршується, частина з них в аварійному стані – 398,7 км (або 37,5%).

У 2020 році загальне водовідведення Полтавської області становило 77,359 млн. м³, основний скид (90% – 69,4 млн. м³) здійснюється у поверхневі водні об'єкти очисними спорудами 49 підприємств (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Загальне водовідведення впродовж 2016 – 2020 років

Показник, млн. м ³	Роки	2016	2017	2018	2019	2020
Загальне водовідведення, з нього		82,64	83,53	81,88	78,44	77,359
- у підземні горизонти		0,631	0,597	0,606	0,632	0,628
- у не віднесені до водних об'єктів, у т.ч. у накопичувачі та на поля фільтрації		13,54	12,38	10,08	9,09	7,299
- у поверхневі водні об'єкти		68,47	70,55	71,20	68,72	69,432

Тривалою негативною стабільністю характеризуються обсяги скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, середня частка яких складає 3%. Скид стічних вод у поверхневі водні об'єкти без належної очистки є наслідком виходу із ладу очисних споруд, їх фізичного і морального зношення, відсутності коштів на будівництво, ремонт чи реконструкцію. Проблема полягає у тому, що стічні води не проходять повного циклу очищення, а найчастіше здійснюється лише біологічне очищення (табл. 3.6).

**Динаміка складових скидів зворотних вод у поверхневі водні
об'єкти за 2016 – 2020 роки**

Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти	Одиниця виміру	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
усього, з них:	млн. м ³	68,47	70,55	71,20	68,72	69,432
нормативно очищених, у тому числі:	млн. м ³	42,07	43,65	41,04	39,09	36,118
на спорудах біологічного очищення	млн. м ³	41,08	42,65	39,92	37,96	34,817
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн. м ³	–	–	–	–	–
на спорудах механічного очищення	млн. м ³	0,982	1,003	1,118	1,125	1,301
нормативно (умовно) чистих без очищення	млн. м ³	2,184	2,555	2,861	2,549	31,294
забруднених, у тому числі:	млн. м ³	2,847	1,568	2,174	1,974	2,020
недостатньо очищених	млн. м ³	2,847	1,568	2,174	1,974	2,020
без очищення	млн. м ³	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
некатегорованих	млн. м ³	-	-	25,12	25,11	-
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу	м ³	47,79	49,67	50,6	49,31	50,6
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	млн. м ³	997,8	853,3	874,1	913,1	881,68
Частка оборотної та послідовно використаної води	%	96,49	95,64	96,14	96,50	92,199
Потужність очисних споруд	м ³ /добу	89,03	68,21	49,98	47,57	40,494

Основними водокористувачами-забруднювачами водних об'єктів, які здійснюють скидання забруднених стоків, є комунальні господарства (виробничі дільниці КП «Полтававодоканал», КП «Лубниводоканал», Пирятинські госпрозрахункові очисні споруди, КП «Глобинське» Глобинської міської ради, Решетилівське КП «Водоканал», КП «ЖЕО «Терешківської с/р», ЖКП с. Петрівка-Роменська, тощо).

У попередній період завдання «реконструкція та капітальний ремонт наявних очисних споруд, каналізаційних мереж, насосних станцій і споруд зливової каналізації» було визначене одним з пріоритетних. Проаналізувавши обсяги запланованих заходів та фактичного їх фінансування (близько 11% від заявленої потреби або понад 169,0 млн. грн), слід зазначити, що проблема скидання забруднених стоків у поверхневі води басейну р. Дніпро для Полтавської області залишається актуальною на наступний програмний період.

Потребують будівництва та реконструкції через незадовільний стан очисні споруди і каналізаційні мережі у містах Полтава, Кременчук, Лубни, Миргород, Горішні Плавні, Гадяч, Глобино, Пирятин, Карлівка, Решетилівка, Лохвиця, Гребінка, Градицьк, Заводське, Хорол, у Петрівсько-Роменській, Диканській, Михайлівській, Опішнянській територіальних громадах, смт Білики, смт Нова Галещина, смт Машівка, смт Нові Санжари, смт Котельва, смт Козельщина, смт Семенівка, смт Чутове, смт Чорнухи, смт Скороходове та ін.

Для оцінки наявності та можливості використання водних ресурсів у межах водогосподарських ділянок з урахуванням кількості та ступеня освоєння придатних до використання водних ресурсів за різних умов водності водних об'єктів розробляються водогосподарські баланси.

На сьогоднішній день водогосподарські баланси розроблені для водогосподарських ділянок, виділених у межах районів річкових басейнів великих та середніх річок Полтавської області (Дніпро, Сула, Псел, Ворскла):

- водогосподарський баланс для суббасейну Середнього Дніпра району басейну річки Дніпро затверджений головою Держводагентства України 12.06.2019 року:

р. Сула від витoku до кордону Сумської та Полтавської областей (код М5.1.2.13) при 50%, 75%, 95% забезпеченості стоку;

р. Сула від кордону Сумської та Полтавської областей до г/п Лубни (включаючи р. Удай) (код М5.1.2.14) при 50%, 75%, 95% забезпеченості стоку;

р. Псел від державного кордону до кордону Сумської та Полтавської областей (код М5.1.2.18) при 50%, 75%, 95% забезпеченості стоку;

р. Псел від кордону Сумської та Полтавської областей до гирла р. Хорол (код М5.1.2.19) при 50%, 75%, 95% забезпеченості стоку;

р. Ворскла від державного кордону до кордону Сумської та Полтавської областей (код М5.1.2.22) при 50%, 75%, 95% забезпеченості стоку;

р. Ворскла від кордону Сумської та Полтавської областей до гирла (код М5.1.2.23) при 50%, 75%, 95% забезпеченості стоку;

- водогосподарський баланс для суббасейну Верхнього Дніпра району басейну річки Дніпро затверджений головою Держводагентства України 13.06.2019 року: р. Дніпро від державного кордону до початку Київського водосховища (включаючи р. Сож у межах України) (код М5.1.1.01) при 50%, 75%, 95% забезпеченості стоку.

Водночас, потребують розробки водогосподарських балансів для водогосподарських ділянок, виділених у межах районів річкових басейнів середніх річок (рр. Удай, Оржиця, Хорол, Мерла та Оріль) та 137 малих річок Полтавської області.

3.3. Характеристика підтоплення та затоплення територій

Водні ресурси Полтавщини несуть не тільки користь, але можуть мати потенційну руйнівну дію. Для області актуальною залишається проблема затоплення та підтоплення територій, яка погіршує умови формування поверхневих і підземних вод та функціонування господарських об'єктів, знижує родючість ґрунтів та ін., джерела якої мають як природний так і техногенний характер, взаємопов'язані між собою.

Головними природними чинниками, що зумовлюють паводки, затоплення та підтоплення територій є складні гідрометеорологічні умови у зимово-весняний період, яким активно сприяють прогресуючі процеси ерозії, руйнування берегів річок і водосховищ.

При можливому паводковому розливі річок області, у зону затоплення можуть частково чи повністю потрапити 295 населених пунктів, 13102 господарства, а також 35 підприємств та господарських об'єктів, площа підтоплення території складає 1707 км². Найбільшу небезпеку становлять Кременчуцьке (13,52 км²) та Кам'янське (2,45 км³) водосховища.

Загальна протяжність берегів річок, охоплених процесами берегоруйнування складає 38 км, основна частина яких припадає на рр. Дніпро, Ворскла, Псел з її правою притокою Хорол та Сула з її правою притокою Удай.

Окрему увагу слід приділити Кременчуцькому водосховищу. В межах Полтавської області майже 30% його берегів (43,9 км із 156,2 км загального фронту берегів) піддані процесам водної абразії. У найгіршому стані перебувають береги поблизу населених пунктів Градизької (населені пункти Градизьк, Липове, Шушвалівка, Мозоліївка та Пронозівка) та Піщанської (населений пункт Максимівка) територіальних громад Кременчуцького району. Інтенсивність розмиву цих берегів становить 3-7 м, а в окремі роки до 10-15 м щорічно. Внаслідок переформування берегів вже втрачено більше 800 га земельних угідь. Першочергового проведення робіт із укріплення берегів, у тому числі влаштування насипних дамб, потребують ділянки протяжністю 2 км берега біля с. Мозоліївка (з метою запобігання вимивання могил старого кладовища, створено насипну дамбу уздовж 300 метрів берега); 5,6 км в районі ландшафтного заказника – геологічної пам'ятки природи «Гора Пивиха» (із 10 км берега між Градизьком та Максимівкою).

Основні місця передповеневого огляду районними комісіями з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій на території Полтавської області наведено у таблиці 3.7.

Місця передповеневого огляду гідроспоруд для районних комісій ТЕБ і НС

№ з/п	Райони	Найменування об'єктів обстеження
1	2	3
1	Великобагачанський	р. Псел – Остап'євське і Рокитнянське водосховища, Остап'євська ГЕС, міст у с. Остап'є, шлюз-регулятор у с. В. Багачка, міст с. Балаклія, канали біля села Сухорабівка, Підок і Поділ, гребля і обвідний канал біля с. Красногорівки, ставки в Бутовій Долині, Багачці Першій, Байрак, Огірівка, Семенівці, с. Попівка, Скибівщина, с. Кротовщина, річки Вовнянка і Багачка
2	Гадяцький	р. Псел – шлюзи-регулятори с. Книшівка і с. Малі Будища, водосховище в с. Тимофіївка, польдер в с. Веприк, мости в с. Рашівка, с. Лисівка, с. Соснівка, річки Грунь, Лютенька
3	Глобинський	р. Псел – с. Манжеля, Погребівське водосховище, водосховища і ставки в м. Глобине, на р. Сухий Кагамлик, с. Обознівка, с. Горби шлюзи-регулятори р. Хорол, міст в с. Радалівка, с. Федорівка, с. Зубані, берег Кременчуцького водосховища в с. Мозолівці, Пронозівка
4	Гребінківський	Шлюзи-регулятори – р. Оржиця, р. Суха Оржиця і Сліпорід, Слободо-Петрівське, Саївське, Короваївське водосховища, докові частини насосних станцій
5	Диканський	Троянівське, Чапаєвське і Орданівське водосховища, міст на р. Ворскла с. Михайлівка, гирлова частина р. Доброшин, р. Говтва в с. Надежда, села Трояни, Водяна Балка, Василівка
6	Зіньківський	р. Ворскла – Опішнянське водосховище, Опішнянська ГЕС, р. Ташань, с. Бірки, р. Суха Грунь біля с. Саранчівка, ставки в с. Тарасівка, с. Комсомольське, с. Кирило-Ганнівка, с. Пишненки
7	Карлівський	р. Орчик – Попівське, Халтуринське водосховища с. Верхня Ланна, водосховища, каскад ставків в с. Лип'янка, осушний колектор до ставка Октябрського цукрозаводу
8	Кобеляцький	р. Ворскла – м. Кобеляки, с. Марківка – Марківське водосховище, нас. станції Орликівської, Кишеньківської, Григоро – Бригадирівської, Сокільської зрошувальних систем, мостові переходи через Ворсклу – Білики-Квіти через термальний канал цукрозаводу, р. Кобелячок
9	Козельщинський	р. Рудька – шлюзи-регулятори, р. Псел – мостовий перехід в с. Приліпка
10	Котелевський	р. Котельва, Котелевка, Орешня – на території смт Котельва, р. Ворскла – міст а/д Котельва – Більськ, шлюз-регулятор с. Деревки, шлюзи-регулятори річка Мерла біля населених пунктів Мар'їно, Лихачівка, Васьки, Шевченкове, Велика та Мала Рублівки
11	Кременчуцький	Водосховище в с. Радочин, р. Сухий Кобелячок – Пришибська с/р, ставок с. Роботівка, села Кам'яні Потоки, Садки, Степівка, докові частини НС Карпівської і Максимівської ЗС
12	Лохвицький	р. Сула, р. Суха Лохвиця, р. Артополот, Овдіївське водосховище, р. Сула – с. Сенча, перекази і мостові переходи Яблунівського ГКР, польдер, канали, ОЗС р. Бодаква ставок біля с. Яхники
13	Лубенський	р. Сула – м. Лубни, шлюзи-регулятори р. Сліпорід і Сулиця, Пулинське водосховище, польдерні ділянки біля с. Мацьківці, Михнівці, р. Вільшанка біля с. Мгар, перетини автотраси
14	Машівський	р. Мокрий Тагамлик – водосховище в с. Кошманівка, с. Миронівка, с. Базилевщина, р. Тагамлик смт Машівка, Селещина, НС Машівської ЗС, с. Ряськи
15	Миргородський	р. Хорол – м. Мирогод, Шахворостівське, Попівське, Трудолюбівське, Остапівське водосховища, смт Ромодан, ОЗС р. Грунь – Ташань і «оз. Руда», мости в селах Ковалівка, Обухівка, Савинці, Петрівці, ставки в с. Декабристів, Цисево
16	Новосанжарський	р. Ворскла – Кунцівське водосховище, Кунцівська ГЕС – с. Кунцеве, смт Нові Санжари, р. Оріль в с. Нехвороща- захисні споруди, НС Машівської ЗС, р. Ворна, р. Нехворощанка, р. Кустолово, р. Нехворощанка, р. Маячка, ставки в Губарівка, Соколова Балка, Мала Нехвороща

1	2	3
17	Оржицький	шлюзи-регулятори р. Оржиця, Чумгак, Сліпорід, Сазонівське водосховище
18	Пирятинський	р. Удай- м. Пирятин, с. Велика Круча, мостові переходи через річку, шлюзи – регулятори р. Перевід, Руда, Оржиця, Березово – Рудське водосховище
19	Полтавський	р. Ворскла – Нижньомлинський і Вакулинський шлюзи – регулятори, села Крутий Берег, Кротенки – мости, ОЗС «Ваці», ділянки річок із водопропускними та мостами на р. Тарапунька, Свинківка, Коломак, Полузір'є, Дідова балка
20	Решетилівський	р. Говтва – смт Решетилівка, села Шкурупії, Хоружівка, Демидівка, р. Псел – Сухорабівське водосховище, Сухорабівська ГЕС, міжгосподарська ОЗС
21	Семенівський	р. Крива Руда – смт Семенівка – АЗС, В. Подолянське водосховище, р.Хорол - с.Біляки, Біляківське водосховище, польдер, шлюзи-регулятори, мостові переходи
22	Хорольський	р. Хорол- ставки в Павлівці, Радьках, Наталівці, Шишаках, Бочках, Штомпелівці
23	Чорнухинський	р. Многа – смт Чорнухи, мости і переходи, в Ковалях, Харсіках, Вороньках
24	Чутівський	р. Коломак, р. Чутівка, р. Орчик водосховища в с Чутово, с. Таверівка, ставки в с. Кантемирівка, Філенково, Артемівка, Василівка,
25	Шишацький	р. Псел-смт Шишаки, с. Баранівка, Шишацьке водосховище, Шишацька ГЕС, Принцівське і Хурсівське водосховища , р. Говтва в с. Пришиб, Маликівщина
	м. Полтава	Ставки в Рибцях, в Гожулах, в Івонченцях, в Садах на вул. Нижньо-Млинській
	м. Лубни	р. Сула, р. Вільшанка в районі об'їзної автотраси «Київ – Харків»

Попередньо, робіт у даному напрямку, а також робіт щодо берегів річок, виконано дуже мало. Головною причиною є постійний брак фінансового ресурсу, який нівелює актуальність проектно-кошторисних документацій, коригування яких стає додатковим та невід'ємним напрямком витрачання коштів на шляху продовження виконання берегоукріплюючих робіт, а також гальмує виконання робіт на нових ділянках.

Тому, з метою запобігання подальшому руйнуванню берегів річок і водосховищ області (відповідно їх заболочення і заростання, як наслідок – трансформації земель, деградації рослинного і тваринного світу, відмирання і загнивання рослинних решток, евтрифікацію акваторій і узбережжя), забезпеченню відновлення їх рекреаційного потенціалу, захисту населених пунктів і господарських об'єктів, у наступному періоді слід збільшити фінансування та активізувати роботи з ефективного планування та виконання заходів по берегоукріпленню.

Підтоплення ґрунтовими водами є одним з найбільш складних і розповсюджених процесів урбанізованих територій. На території Полтавської області у зону підтоплення ґрунтовими водами потрапляє 124 населених пункти з площею уражених територій 4,354 км². Динаміка підвищення рівня ґрунтових вод коливається від 0,1 до 0,4 м/рік.

На окремих ділянках спостерігається підвищення рівня ґрунтових вод практично до земної поверхні, їх вихід на схили спричиняє зсуви, деформації будівель і споруд, просідання ґрунту. Найбільш інтенсивно охоплена процесами підтоплення територія м. Полтави (у весняний період, в окремих районах рівень ґрунтових вод фіксується на 1,2-1,5 м від поверхні землі).

Порушення режиму підземних вод призводить до зростання ступеню

обводнення території, як наслідок – до збільшення площ заболочення і перезволоження земель на півдні області, зокрема територіях Кременчуцького та Полтавського районів.

Аналізуючи прогнозовані положення рівнів ґрунтових вод, які розраховуються з урахуванням їх багаторічних коливань, варто зазначити, що підтоплення можна очікувати у заплавах річок та нижніх (четвертинних) терасах Лубенського і Кременчуцького та на південному сході Полтавського районів області.

Значний вплив на підтоплення територій мають техногенні фактори, а саме: незадовільний стан природних дренажних систем, замулювання русел річок та засипання дренажних балок; порушення умов поверхневого стоку різного роду будівництвом; застарілі водопровідні та каналізаційні мережі; порушення режиму вологості у зоні аерації за рахунок асфальтного покриття та забудови, що знижує випаровування та сприяє утворенню конденсату.

Комплекс заходів із захисту від підтоплення та затоплення територій населених пунктів області до 2021 року регулюється «Регіональною цільовою програмою розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро в Полтавській області на період до 2021 року». Проте, через низький рівень її реалізації, багато заходів залишаються першочерговими у наступному програмному періоді.

Проаналізувавши стан водних ресурсів Полтавщини та основні чинники впливу, виокремлюються наступні ключові **проблеми**, вирішення яких забезпечить їх охорону та відновлення:

- порушений гідрологічний режим та санітарний стан річок, через їх замулення та засмічення, не винесення в натуру прибережно-захисних смуг, недотримання режиму в прибережних смугах та водоохоронних зонах;
- забруднення поверхневих вод через скид стічних вод у поверхневі водойми без належної очистки та самовільний скид стічних вод;
- забруднення підземних та ґрунтових вод;
- шкідлива дія вод, підтоплення та затоплення територій, розмивання берегів, руйнування берегових укріплень.

З метою збереження та охорони водних ресурсів Полтавської області, забезпечення їх раціонального використання та відновлення, головними **завданнями** на наступний період будуть:

1. Покращення екологічного та санітарного стану водойм області.
2. Створення сприятливого режиму водних об'єктів області.
2. Зменшення обсягів скидання неочищених та недостатньо очищених стоків у водні об'єкти.
4. Ліквідація джерел забруднення підземних вод.

5. Організація та проведення моніторингу водних ресурсів.
6. Відновлення берегоукріплення берегів річок і водойм.
7. Реалізація державної політики у сфері управління, використання та відтворення водних ресурсів за басейновим принципом.
8. Удосконалення організаційної структури інтегрованого управління водними ресурсами.

3.4. Стан земельних ресурсів та ґрунтів

Земля, особливо сільськогосподарського призначення, виступає основним внутрішнім ресурсом сільських територій, що має значний вплив як на їх розвиток загалом, так і на розвиток сільськогосподарського виробництва зокрема. Її ефективне використання є гарантією сталого розвитку регіону та держави, а тому оцінці її стану та тенденціям змін характеристик необхідно приділяти значну увагу.

Державний земельний кадастр містить інформацію про сформовані та зареєстровані земельні ділянки, відомості про які внесено до нього на підставі відповідної документації із землеустрою, що передбачено статтею 21 Закону України «Про Державний земельний кадастр». Програмним забезпеченням Державного земельного кадастру, на даний час, не передбачено формування будь-яких зведених таблиць за визначеними критеріями на обласному рівні. Відомості про несформовані земельні ділянки у Державному земельному кадастрі відсутні. Після 1 січня 2016 року формування зазначеної звітності не проводиться.

Станом на 01.01.2016 року земельний фонд Полтавської області складає 2875,1 тис. га. з яких 2223,198 тис. га становлять сільськогосподарські землі. Ліси та інші лісом вкриті площі займають 286,03 тис. га, 148,4 тис. га вкриті поверхневими водами, 85,1 тис. га відкриті заболочені землі та інші (рис. 3.4.).

Основними землекористувачами є:

- сільськогосподарські підприємства;
- громадяни, яким надано землі у власність і користування;
- заклади, установи, організації;
- промислові та інші підприємства;
- підприємства та організації транспорту, зв'язку;
- заклади оборони;
- землі природоохоронного, рекреаційного, історикокультурного призначення;
- лісогосподарські підприємства;
- водогосподарські підприємства.

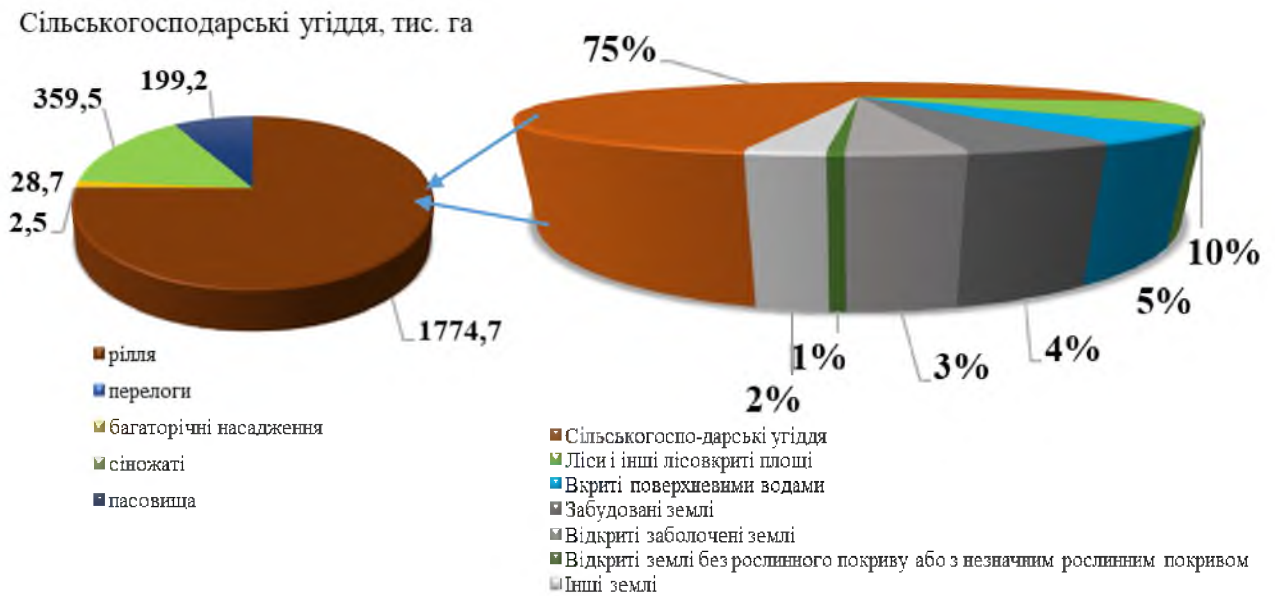

Рис. 3.4. Структура земельного фонду Полтавської області

Понад 97% (2165,4 тис. га) сільськогосподарських земель складають сільськогосподарські угіддя. Інші 2,6% - землі, які не використовуються для посіву і вирощування культур, а саме – землі під господарськими будівлями та дворами, під шляхами та прогонами, землі у стадії меліоративного будівництва та відновлення родючості, землі тимчасової консервації, забруднені сільськогосподарські угіддя.

Сільськогосподарські угіддя на 82% представлені ріллею, тобто використовуються для посіву та вирощування сільськогосподарських культур. Понад 16% використовується під сіножаті та пасовища. На багаторічні насадження, у тому числі сади і виноградники, припадає трохи більше 1% сільськогосподарських угідь.

У ґрунтовому покриві області переважають чорноземи і опідзолені ґрунти (перші – переважно на вододілах під степами, другі – під лісами). Різні види чорноземів (найбільш поширеними серед них є: на лесових породах – чорноземи глибокі, звичайні та солонцюваті, чорноземи опідзолені, чорноземи реградовані та чорноземи супіщані) займають понад 92% площі орних земель і 84% всіх сільськогосподарських угідь території Полтавщини. Ці ґрунти характеризуються потужним гумусовим профілем (80 – 120 см), формування якого зумовлено великим обсягом відмерлої рослинної маси, яка щорічно надходила в ґрунт за умов панування лучних степів, а також глибоким проникненням вологи, що перерозподіляла гумус.

Карта основних типів ґрунтів Полтавської області представлена на рисунку 3.5.

Рис. 3.5. Карта основних ґрунтів Полтавської області
(з сайту <https://superagronom.com/>)

Опідзолені ґрунти:	Чорноземи:
Ясно-сірі опідзолені ґрунти	Чорноземи неглибокі лісостепові на лесових породах
Сірі опідзолені ґрунти	Чорноземи неглибокі слабогумусовані та малогумусні
Темно-сірі опідзолені ґрунти	Чорноземи глибокі на лесових породах
Чорноземи опідзолені	Чорноземи глибокі малогумусні
	Чорноземи глибокі малогумусні вилуговані
	Чорноземи глибокі малогумусні карбонатні
	Чорноземи глибокі середньогумусні
	Чорноземи глибокі середньогумусні вилуговані
	Чорноземи звичайні на лесових породах
	Чорноземи звичайні середньогумусні глибокі
	Чорноземи звичайні малогумусні глибокі
	Чорноземи звичайні малогумусні
	Чорноземні глинисто-піщані та супіщані ґрунти
	Чорноземні глинисто-піщані та супіщані ґрунти
	Чорноземи залишково-солонцюваті на лесових породах
	Чорноземи глибокі залишково-солонцюваті

Даючи оцінку сучасному стану земельних ресурсів Полтавської області слід зазначити, що вони характеризується високою – 75,3% сільськогосподарською освоєністю та розораністю земель – 61,78%. Це свідчить про значний агроресурсний потенціал області.

Сільськогосподарське виробництво на Полтавщині здійснюють 2,7 тис. сільськогосподарських підприємств, у тому числі понад 1,9 тис. – фермерських господарств та 187,4 тис. – особистих селянських господарств.

Сільськогосподарськими підприємствами щорічно засівається близько 1300,0 тис. га ріллі, господарствами населення – понад 400 тис. га.

Впродовж останніх років Полтавщина залишається лідером з виробництва основних сільськогосподарських культур (зернові культури, цукровий буряк, соя та соняшник). Область має значний потенціал для розвитку органічного землеробства. Загальна площа земель, зайнятих під органічним виробництвом в області складає 33,2 тис. га орних земель. На сьогодні, в області сертифіковані 29 виробників органічної продукції. Найбільш популярним напрямком для органічного виробництва є рослинництво.

Стан ґрунтів є найважливішим чинником при оцінці земельних ресурсів території та відображається через низку показників, частина яких характеризує його родючість, а інша частина – є показниками його екологічної безпеки (взаємодія ґрунтів із суміжними природними середовищами – атмосферним повітрям, водним середовищем, надрами та ін.).

Інформація про стан родючості ґрунтів формується шляхом моніторингу ґрунтів, а саме: обстеження сільськогосподарських угідь, яке на території області проводить Полтавська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» (Полтавська філія ДУ «Держґрунтохорона») циклічно кожні 5 років. У 2015 році завершено X тур (2011 – 2015 рр.) обстеження сільськогосподарських угідь.

Ключовими показниками при визначенні родючості ґрунту є поживні речовини (гумус, азот, фосфор, калій) та кислотність. Саме гумус є основним джерелом азоту та інших мікроелементів у ґрунті.

За даними Полтавської філії ДУ «Держґрунтохорона», ступінь кислотності ґрунтів складає 6,5 рН. Основні середньозважені показники родючості по області: гумусу – 3,08% (по Україні – 3,16%), рухомі сполуки фосфору – 117,1 мг/кг, рухомі сполуки калію – 118,3 мг/кг, азот легкогідролізований – 112,7 г/кг, рухомі сполуки сірки – 13,51 мг/кг. Еколого-агрохімічний бал для ґрунтів Полтавської області становить 48,7 (по Україні – 49,5). Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу, азоту, фосфору та калію (площа ґрунтів області у %) за результатами агрохімічної паспортизації для земель сільськогосподарського призначення представлена на рисунку 3.7.

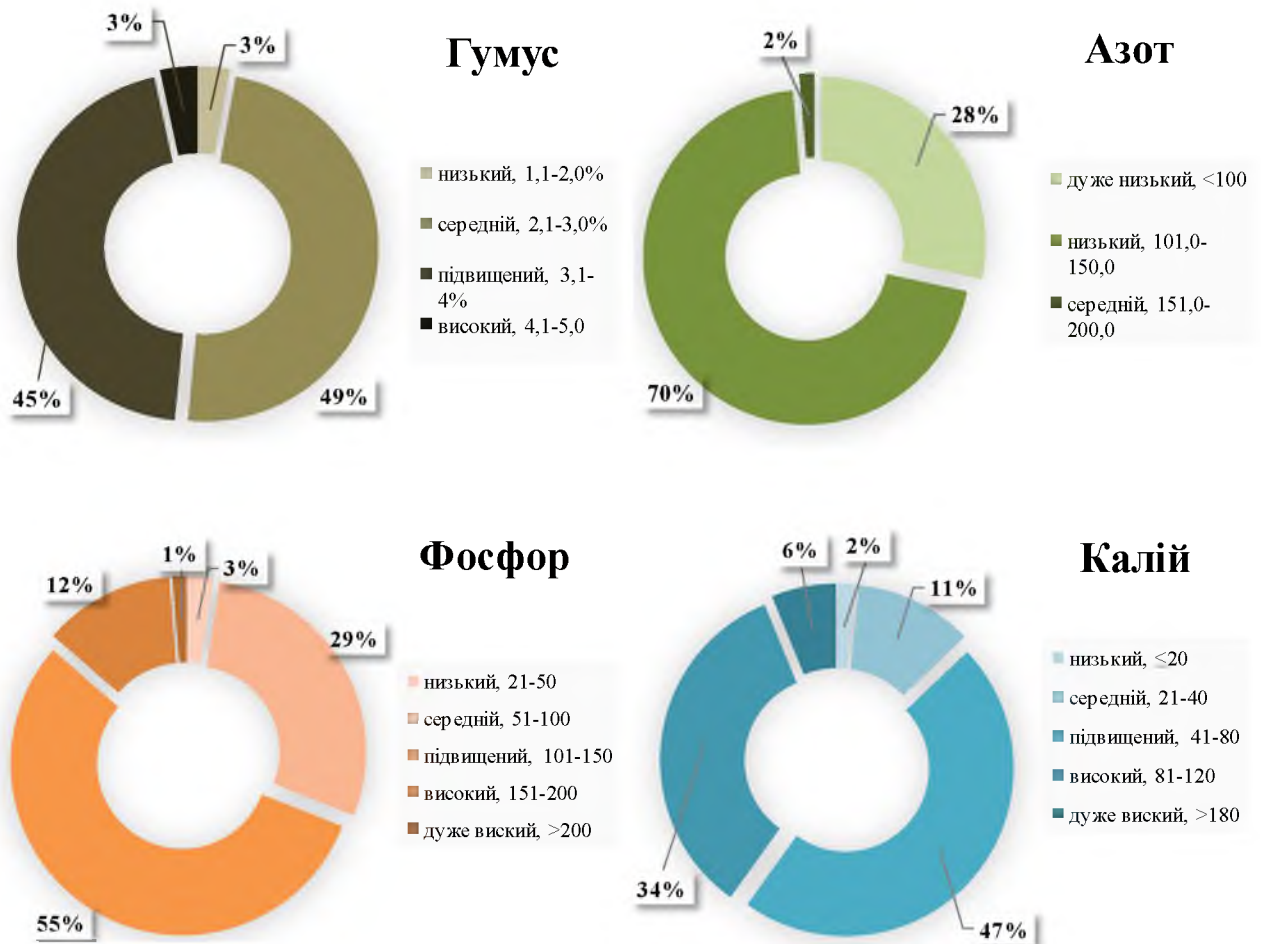

Рис. 3.7. Результати обстеження стану ґрунтів Полтавської області за основними показниками родючості

Дія мікроелементів на фізіологічні процеси рослин зумовлюється їх вмістом у ферментах, вітамінах, гормонах та інших біологічно активних речовинах. За оптимального забезпечення рослин мікроелементами пришвидшуються їх розвиток і досягання насіння, підвищується стійкість до хвороб і шкідників, знижується дія зовнішніх несприятливих факторів – посухи, низьких і високих температур повітря та ґрунту.

Згідно даних X туру агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, середньозважені показники вмісту рухомих сполук мікроелементів наведено у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Вміст рухомих сполук мікроелементів, мг/кг ґрунту

Територія	Обстежена площа, тис. га	Мідь	Цинк	Марганець	Кобальт
Полтавська область	763,1	0,19	0,45	41,29	0,52
Усього по Україні	18870,2	0,32	0,8	18,2	0,39

Внесення високих доз азотних добрив підсилює потребу рослин у міді і сприяє загостренню симптомів мідної недостатності. Мідь відіграє важливу роль у процесах фотосинтезу. За її недостатньої кількості руйнування хлорофілу відбувається значно швидше.

Цинк має значний вплив на окисно-відновлювальні процеси, швидкість яких за його дефіциту помітно знижується – має місце порушення процесів перетворення вуглеводнів. Великі дози фосфору та азоту підсилюють ознаки його недостатності у рослинах.

Фізіологічне значення марганцю полягає у тому, що він бере участь в окисно-відновних реакціях у рослинних клітинах і пов'язаний із діяльністю окислювальних ферментів – оксидаз. У разі його нестачі – знижується синтез органічних речовин.

Кобальт впливає на синтез хлорофілу, накопичення вуглеводів і жирів у рослинах, підвищує інтенсивність дихання, стимулює біосинтез нуклеїнових кислот і аскорбінової кислоти. Бере активну участь у реакціях окислення та відновлення³.

Отже, при застосуванні мікроелементів у сільському господарстві треба дотримуватися принципу збалансованості, враховувати не лише потреби у них будь-якої культури, але їх вміст у ґрунті загалом.

Надзвичайно небезпечним є сукупне забруднення ґрунтів важкими металами, пестицидами та радіонуклідами⁴.

За матеріалами спостережень Полтавської філії ДУ «Держґрунтохорона», на моніторингових ділянках, у вмісті ґрунту не виявлено залишкових кількостей пестицидів з перевищенням ГДК (у 2020 році обсяг внесених пестицидів з розрахунку на 1 га уточненої посівної площі становив 1,491 кг; всього оброблено 1080,9 тис. га), вміст радіонуклідів цезію 137 в орному шарі ґрунту становить менше 1 Кі/км², вміст солей важких металів не перевищує ГДК (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Забруднення рухомими сполуками важких металів

Важкий метал	Вміст забруднювача, мг/кг ґрунту			ГДК
	мінімальний	середній	максимальний	
Cd	0,22	0,24	0,26	0,7
Pb	1,29	1,37	1,46	6,0
Hg	0,014	0,0145	0,015	2,1

³ Національна доповідь про стан довкілля в Україні у 2019 році.

⁴ Полтавська філія ДУ «Держґрунтохорона» проводить спостереження за вмістом залишкових кількостей ДДТ та його метаболітів, ГХЦГ та суми його ізомерів, 2,4-Д амінна сіль, атразин, диметоат, ацетохлор, радіонуклідів цезію 137 і стронцію 90, солей свинцю, кадмію, ртуті та ін.

Отже, Полтавщина має оптимальні показники родючості ґрунту для подальшого розвитку сільського господарства.

Деградація земель. На території Полтавської області понад 749,2 тис. га земель (26,1% до загальної площі території) піддаються процесам деградації.

Основними ознаками деградації ґрунтів є зменшення родючості (втрата гумусу і поживних елементів), розвиток ерозійних процесів, зсуви, підтоплення, зміна кислотно-лужних умов, засолення, фізична деградація (пов'язана з надмірно інтенсивним його обробіткою важкою технікою) та забруднення.

Нажаль, за даними спостережень, починаючи з другої половини минулого століття, у ґрунтах Полтавщини (в цілому по Україні також) спостерігається поступове зменшення вмісту гумусу (рис. 3.8).

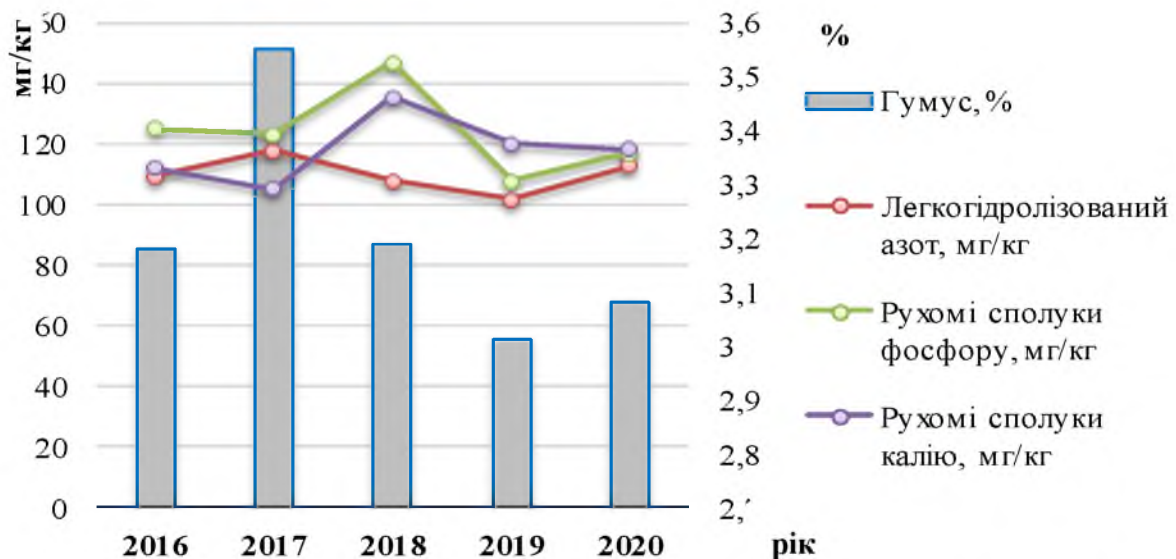

Рис. 3.8. Динаміка середньозважених показників родючості за 2016 – 2020 роки

Найважливішим ресурсом для забезпечення відтворення гумусу ґрунтів залишаються органічні добрива, обсяги внесення яких у 2020 році незначні і склали 894 кг/га посівної площі. Загалом, впродовж 2018 – 2020 років спостерігається скорочення обсягів внесення органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур (1091 кг/га у 2018 та 951 кг/га у 2019 роках).

Що стосується внесення мінеральних добрив, то їх обсяги щорічно зростають. Так, у 2020 році внесено мінеральних добрив у розрахунку 114 кг/га уточненої посівної площі (для прикладу у 2018 році – 105 кг/га). Проте, таке зростання не завжди має позитивний вплив, оскільки може призвести до забруднення ґрунтів та навколишнього середовища, підземних вод хімічними речовинами тощо.

Однією з основних причин деградації ґрунтів є прискорена водна та вітрова ерозія (дефляція), зумовлені як законами розвитку природи так і

антропогенною діяльністю, а також споживацьким ставленням до землі. Близько 400 тис. га земель області піддані вітровій ерозії та 370 тис. га – водній.

Враховуючи активні процеси руйнування берегів Кременчуцького водосховища, втрата земель на рік складає 3 – 4 м берегової лінії, а на окремих ділянках до 7 м. Відповідно, даний об'єкт є пріоритетним та першочерговим при виконанні берегоукріплюючих робіт.

Загальна площа ураження земель Полтавщини зсувами становить 15,479 км². Відповідно до останнього Витягу з матеріалів за область до Аналітичного огляду стану техногенної і природної безпеки в Україні (дані Департаменту з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами Полтавської облдержадміністрації) за 2019 рік, ураження території від зсувів становить: у м. Полтава – 4,383 км² (61 зсув), у смт Опішня – 2,209 км² (32 зсуви) у м. Лубни – 1,651 км² (12 зсувів), у смт Шишаки – 3,243 км² (53 зсуви), у м. Гадяч – 1,624 км² (17 зсувів), у м. Кобеляки – 1,433 км² (9 зсувів), у м. Карлівка – 0,936 км² (6 зсувів).

Сприятливою для нормального росту і розвитку сільськогосподарських культур є нейтральна кислотність (від 6,1 до 7,0 рН) ґрунтового розчину. За даними Полтавської філії ДУ «Держґрунтохорона», понад 230 тис. га сільськогосподарських угідь є підкисленими ґрунтами.

Площа засолених ґрунтів складає близько 150 тис. га. У ході зрошення може виникати вторинна солонцюватість ґрунтів внаслідок надходження натрію та калію до ґрунтового поглинального комплексу за рахунок несприятливого хімічного складу зрошувальної води. Площа зрошуваних земель, на якій забезпечено належне функціонування інфраструктури зрошувальних систем складає 4,2 тис. га, у тому числі систем крапельного зрошення – 0,058 тис. га.

Фізична деградація ґрунтів, як наслідок їх інтенсивного механічного обробітку та зниження вмісту органічної речовини, робить ґрунти більш уразливим до ерозії, вони гірше вбирають і утримують атмосферну вологу, а також обмежують розвиток кореневих систем рослин.

Забруднення ґрунтів, здебільшого, пов'язане з атмосферними викидами промислових підприємств і автотранспортних засобів, із порушеннями правил видобування, транспортування й переробки корисних копалин, з утилізацією стічних вод та їхніх осадів, побутових і промислових відходів, тощо.

Захист ґрунтів від ерозії повинен забезпечуватися ужиттям комплексу протиерозійних гідротехнічних і агротехнічних заходів, у тому числі контурно-меліоративною організацією території з напрямними лініями обробітку ґрунту та системи сівозмін, ґрунтозахисним обробітком ґрунту, удобренням культур, захистом рослин від бур'янів, хвороб і шкідників.

За даними Держгеокадастру у Полтавській області, станом на 01.01.2021 на території області 1 357,91 га земель консервації, серед яких деградовані землі – 85,31 га; малопродуктивні землі – 1 272,60 га; техногенно забруднені землі відсутні. Впродовж 2019 – 2020 років консервація земель не проводилася.

Основними чинниками антропогенного впливу, що призводять до деградації земельних ресурсів та ґрунтів є надмірна розораність земель (близько 64% території області), винос гумусу і поживних речовин із ґрунтового покриву та хімічне забруднення.

Внаслідок значного господарського освоєння території та розвитку сільського господарства зменшилися площі природних та природно-антропогенних ландшафтів (луки, ліси, боліт) при одночасному збільшенні питомої ваги освоєних сільськогосподарських угідь, насамперед ріллі. В цілому, антропогенне перетворення призвело до спрощення екосистем агроландшафтів, порушення екологічного розмаїття угідь і зв'язку між компонентами ландшафту, деградації ґрунтового покриву, переущільнення й погіршення водно-фізичних і механічних властивостей ґрунту, а на деяких територіях активізувались ерозійні та зсувні негативні процеси.

Основними причинами виносу гумусу і поживних речовин із ґрунтового покриву є неефективність існуючих агротехнічних заходів, забезпечення бездефіцитного балансу гумусу і поживних елементів у ґрунті, недотримання оптимального співвідношення культур у сівозмінах для поповнення ґрунту органічними речовинами, відсутність ґрунтозахисних технологій вирощування сільськогосподарських культур.

Хімічне забруднення ґрунтів відбувається через порушення правил внесення і зберігання агрохімікатів та пестицидів (станом на 01.01.2021 на території області зберігається 160 т непридатних, невизначених та заборонених до використання отрутохімікатів, у тому числі 54,11 т непридатних пестицидів); утворення та нераціональне поводження з промисловими і побутовими відходами; порушення правил видобування, транспортування та переробки корисних копалин, надходження забруднюючих речовин з атмосферними опадами внаслідок викидів у повітря промислових підприємств та автотранспорту; потрапляння забруднених стічних вод.

Повне знищення ґрунтового покриву спостерігається у процесі житлового, промислового, дорожнього й інших видах будівництва. Діяльність гірничо-видобувних підприємств та стихійні сміттєзвалища призводять до промислової деградації ґрунтів.

Основними забруднювачами земельних ресурсів Полтавської області є:

- районні, міські та селищні управління комунального господарства;
- сільськогосподарські підприємства;
- фермерські господарства;

- лісогосподарські підприємства (лісопереробні, пилорами);
- промислові підприємства нафтогазового, металургійного та енергетичного комплексу;
- громадяни області.

Основне промислове забруднення ґрунтів на території області здійснюється підприємствами нафтогазового, металургійного та енергетичного комплексів, у тому числі ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «Укртатнафта» (нафтопереробний завод) та Кременчуцька ГЕС (водами Кременчуцького водосховища інтенсивно розмивається берег на території Кременчуцького і Глобинського районів).

Станом на початок 2021 року на території Полтавської області відсутні порушені землі, площа відпрацьованих земель складає 0,003 тис. га. Впродовж 2020 року рекультивовано 0,003 тис. га (рис. 3.9).

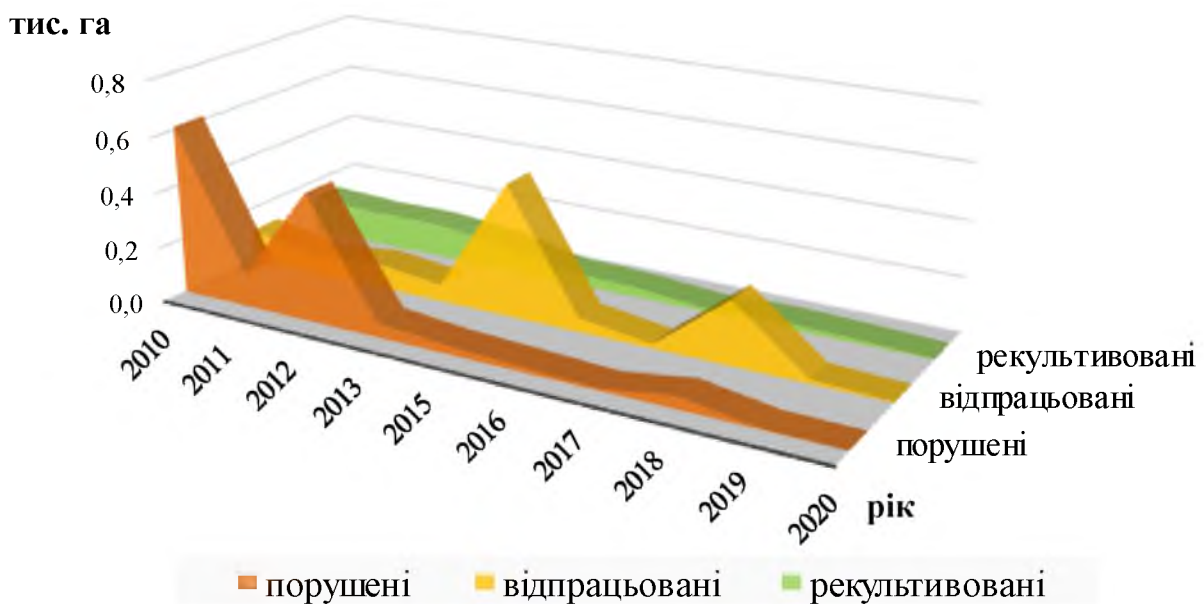

Рис. 3.9. Динаміка порушених, відпрацьованих земель та їх рекультивація за 2010 – 2020 роки

Основними **проблемами** використання та охорони ґрунтів на території Полтавської області є:

- екстенсивний спосіб ведення сільського господарства (сільськогосподарська освоєність перевищує 75% земельного фонду регіону);
- порушення екологічної рівноваги агроландшафтів регіону (розорано понад 60% території області);
- зменшення поживних речовин у ґрунтах земель сільськогосподарського призначення;

- деградація земель (деградовано понад 25% земель до загальної території області);
- засмічення та забруднення земель;
- відсутність загальнодержавної програми охорони і раціонального використання ґрунтів, та загальнодержавної програми моніторингу ґрунтів, тобто відсутній засіб інформаційного забезпечення раціонального землекористування та охорони земельного фонду.

З метою збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель, ландшафтно-екологічної оптимізації регіону, необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Відновлення балансу природних агроландшафтів, захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб.

2. Захист земель від ерозії, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;

3. Відновлення та підвищення родючості ґрунтів;

4. Збереження природних водно-болотних угідь;

5. Контроль стану земельного фонду та ґрунтів.

3.5. Рослинні і тваринні ресурси

3.5.1. Природні фітоценози та їх охорона. Рослинний світ Полтавської області характеризується значною різноманітністю. Рослинний покрив представлений угрупованнями степів, лук, заплавних і соснових лісів, широколистяних лісів, прибережно-водних і водних фітоценозів та має трансформований характер. Напівприродні ценози збереглися переважно на заплавах річок, іноді – на їх терасах, проте впродовж останнього часу також зазнали значних змін.

Основними природними рослинними угрупованнями на території Полтавщини є ліси, луки і болота, степи, а також водна рослинність. Сучасний рослинний покрив області значно відрізняється від природного і є наслідком інтенсивної господарської діяльності. Це і обумовило зміни видового складу та поширення рослин і тварин. Домінуючими стали угруповання агрокультурної рослинності та польових бур'янів, рудеральної рослинності, штучних деревних насаджень.

Зональні типи рослинності – широколистяні ліси та лучні степи займають незначні площі. Ліси трапляються переважно на терасах річкових долин. Їх поширенню, крім антропогенного впливу, заважає засолення ґрунтів,

яке є характерним для області.

Степова рослинність займає схили балок і річкових долин, нерозорані кургани. Лучні степи області характеризуються найбільшою флористичною різноманітністю.

Загальна кількість видів флори на території області складає 1514 видів (вищих судинних, голонасінних, хвощів, папоротей, плаунів), що становить 33,5% до загальної чисельності видів України. При цьому, на території області зустрічаються 53 види рослин та грибів занесено до Червоної книги України, 7 – занесено у додатки до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, 2 види – занесено до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES). Крім того, особливій охороні на території Полтавської області підлягають 168 регіональних рідкісних видів рослин та грибів.

Охорона природного фіторізноманіття у Полтавській області здійснюється шляхом ведення Переліку видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення у природних умовах на території Полтавської області і віднесені до третьої категорії (відповідне Рішення ухвалено вісімнадцятою сесією четвертого скликання Полтавської обласної ради 23 березня 2005 р.), створенням Зеленої книги Полтавщини, оптимізацією та розбудовою регіональної природно-заповідної екологічної мережі.

До списку карантинних видів рослин на території області занесено 4 види (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Інформація про інвазійні (чужорідні) види рослин

Назва виду (українська, латинська)	Занесення виду до карантинного списку	Заходи із запобігання розповсюдженню виду
1	2	3
Амброзія полинолиста. <i>Ambrósia artemisiifólia</i>	+	Науковцями Полтавської державної аграрної академії винайдено метод боротьби з амброзією за допомогою бішофіту
Злинка канадська. <i>Erigeron canadensis L.</i>	+	–
Стенактис однорічний. <i>Stenactis annua (L) Ness.</i>	+	–
Портулак городній. <i>Portúlaca olerácea</i>	+	–

Спостереження за фітосанітарною ситуацією (здебільшого наукові дослідження) в області здійснюють фахівці Полтавської державної аграрної академії та Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Найбільше дослідженнями охоплені проблеми поширення, біології, екологічної пластичності амброзії полинолистої та розробці шляхів боротьби із нею.

Встановлено, що агресивність та масовість цього адвента викликана такими особливостями: висока насіннева продуктивність (80 – 100 тис. насінин з однієї рослини); насіння швидко дозріває (насіння молочної та воскової стиглості здатне дозрівати); до 40 років насіння не втрачає життєздатності в ґрунті, що обумовлює утворення значного за обсягом банку насіння; потужна коренева система (до 4 м), що обумовлює конкурентні переваги за основні умови існування; на утворення 1 т сухої речовини із ґрунту виноситься 15,5 кг азоту, 1,5 кг фосфору, 800 – 1000 кг води; добре витримує (до 2 тижнів) підйом води, формуючи додаткові коріння; висока регенеративна здатність, що робить скошування – неефективним методом; при скошуванні до трьох разів дає нові паростки, які утворюють суцвіття і формують життєве насіння; має високу пластичність до екологічних факторів.

3.5.2. Лісове господарство. Полтавська область належить до малолісистих регіонів країни. Лісистість території складає 8,9 %, що майже вдвічі менше середнього показника по Україні. При цьому, розораність території – 61,7%, що більше, ніж середня по Україні (56%) і значно перевищує аналогічні показники країн Європи. Із загальної площі області (2,875 млн. га), сільськогосподарські землі складають 2,224 млн. га, або 77,3%.

Поряд із скороченням обсягів захисного лісорозведення, яке спостерігається за часів незалежності України надзвичайно висока розораність території залишається основною причиною низької лісистості області та деградації сільськогосподарських угідь. Досягнення оптимального рівня лісистості країни у межах 18-20 % потребує збільшення їх площі на 2 млн. га, у тому числі принаймні на 50 тис. га в межах території Полтавської області.

Лісові масиви області розташовані в Лісостеповій природній зоні, але лісорослинні умови південної її частини наближені до умов Степу, що значно ускладнює лісогосподарську діяльність. Лісове господарство визначається тривалим терміном виробництва (60–120 років), що зумовлює низьку інвестиційну привабливість галузі.

Лісовий фонд Полтавської області закріплений за низкою постійних лісокористувачів, а також тимчасових лісокористувачів (на правах оренди).

Постійними лісокористувачами в області є Державні лісогосподарські підприємства Державного агентства лісових ресурсів України (на площі 233,8

тис. га), державні підприємства Міністерства інфраструктури України (5,6 тис. га), Державні підприємства Міністерства аграрної політики та продовольства України, інших міністерств і відомств (наукові дослідні станції, сільськогосподарські підприємства, заклади освіти, військові частини, заклади охорони здоров'я та ін.) (2,5 тис. га), комунальні підприємства органів місцевого самоврядування (1,3 тис. га).

Тимчасовими лісокористувачами (на умовах оренди) виступають приватні сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства (12,3 тис. га, у тому числі ліси – 7,4 тис. га, полезахисні лісові смуги – 4,9 тис. га.).

Крім того, в області наявні ліси та полезахисні лісові смуги не надані у власність та користування (із земель запасу) на загальній площі 37,9 тис. га у тому числі лісових земель 22,8 тис. га та 15,1 тис. га. полезахисних лісових смуг.

Розподіл лісового фонду у розрізі земель цільового призначення представлено у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Лісовий фонд Полтавської області у розрізі земель цільового призначення та категорій земель (станом на 01.01.2021 року)

№ з/п	Постійні лісокористувачі, власники лісів, інші землекористувачі, у користуванні яких є лісові ділянки, землі запасу	Загальна площа, га	Лісові землі					
			вкриті лісовою рослинністю		не вкриті лісовою рослинністю			
			усього	із них лісові культури	незімкнуті лісові культури	зруби	галявини, біополяни	лісові дороги, просіки, розриви
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Землі лісогосподарського призначення								
1.1	Полтавське ОУЛМГ	235,8	197,5	109,3	10,8	1,7	6,6	2,9
1.2	Інші постійні лісокористувачі	18,3	18,0	10,4	-	0,1	-	0,1
II. Землі іншого призначення								
2.1	Ліси та інші лісовкриті площі земель запасу	37,9	37,7	15,1	0	0	0	0,2

Не надані у власність чи користування ліси та інші покриті лісом площі, найчастіше потерпають від незаконних рубок та перебувають у незадовільному стані. Нелісові землі на загальній площі 16,3 га представлені болотами, ярами, схилами, сінокосами тощо (табл. 3.12).

**Нелісові землі, землі лісогосподарського призначення
(станом на 01.01.2021 року)**

№ з/п	Постійні лісокористувачі, власники лісів	Рілля	Сінокося	Пасовища	Піски	Болога	Води	Яри, схили, кар'єри	Інші нелісові землі загальної площі	площа нелісових
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.1	Полтавське ОУЛМГ	0,3	0,8	0,1	0,3	13,3	0,2	0,9	0,4	16,3
1.2	Інші постійні лісокористувачі	0	0	0,1	0	0	0	0	0,1	0

Залежно від виконуваних функцій, ліси Полтавської області поділено на категорії:

- Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення.
- Рекреаційно-оздоровчі ліси.
- Захисні ліси.

У лісовому фонді Полтавської області переважають захисні ліси – 64,5%, ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення становлять 17,2%, рекреаційно-оздоровчі – 18,3% (рис. 3.10).

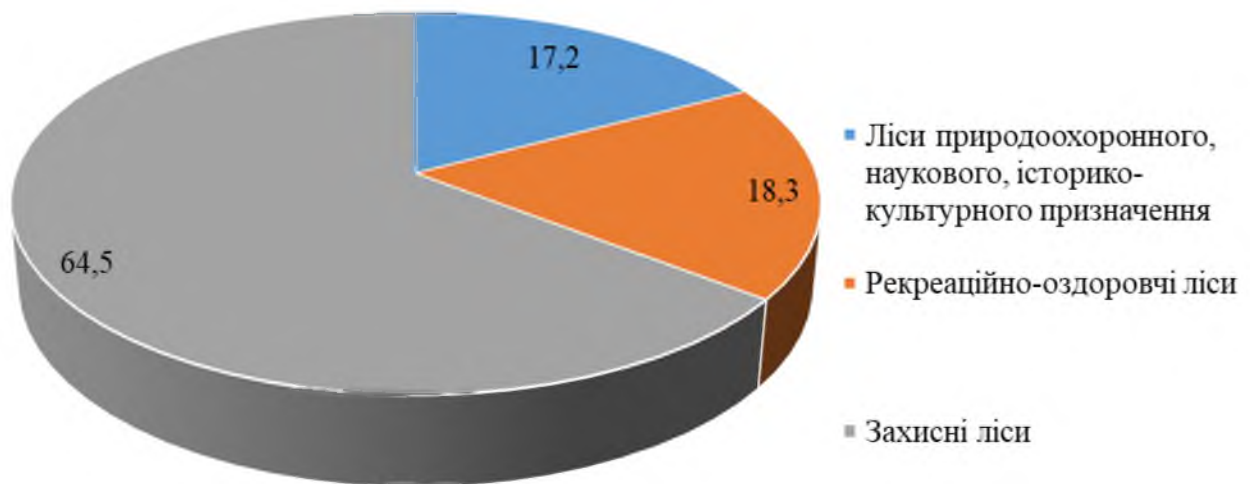

Рис. 3.10. Розподіл лісів Полтавської області за категоріями захисності, %

З урахуванням категорій та виділення особливо-захисних лісових ділянок у захисних лісах та генетичних резерватів, частка насаджень, виключених з розрахунку рубок головного користування становить близько 48%.

Розподіл деревостанів Полтавської області за віковою структурою відрізняється від оптимальної. У хвойних і твердолистяних насадженнях переважають середньовікові, при незначній частці молодняків. У групах

м'яколистяних і твердолистяних порід спостерігається накопичення стиглих деревостанів, що зумовлено значною площею лісів, виключених з розрахунку рубок головного користування. Середній вік деревостанів становить 60 років. Законодавче обмеження лісокористування призводить до поступового старіння лісів та погіршення їх санітарного стану. Розподіл вкритих лісом площ деревостанів за віком представлено на рисунку 3.11.

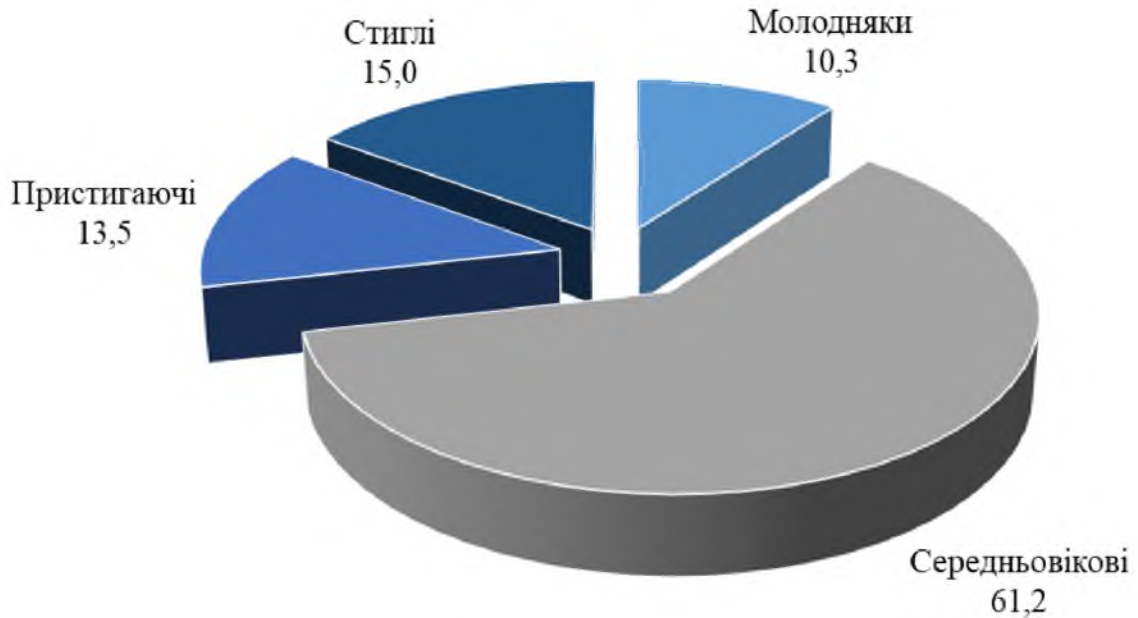

Рис. 3.11. Розподіл вкритих лісом площ за групами віку, %

Загалом, у лісах Полтавської області, які надано у постійне лісокористування накопичилося 32,5 тис. га стиглих та перестійних насаджень із загальним запасом 7,1 млн. м³. деревини. Враховуючи, що до лісів, можливих для експлуатації віднесено тільки 52% деревостанів, процес поступового старіння насаджень здебільшого відбувається за рахунок категорій лісів, у яких заборонені рубки головного користування. У можливих до експлуатації лісах зосереджено 7,3 тис. га стиглих та перестійних насаджень загальним запасом 1,8 млн. м³, що становить 25% від наявних у лісовому фонді стиглих та перестійних насаджень. Саме ці насадження формують щорічну розрахункову лісосіку рубок головного користування.

У насадженнях області переважаючими є площі твердолистяних порід. Так, твердолистяне господарство займає 45,1 % площі вкритих лісом земель. Частка площі хвойного господарства по області складає 33,6 %, а м'яколистяного – 21,0 % (рис. 3.12).

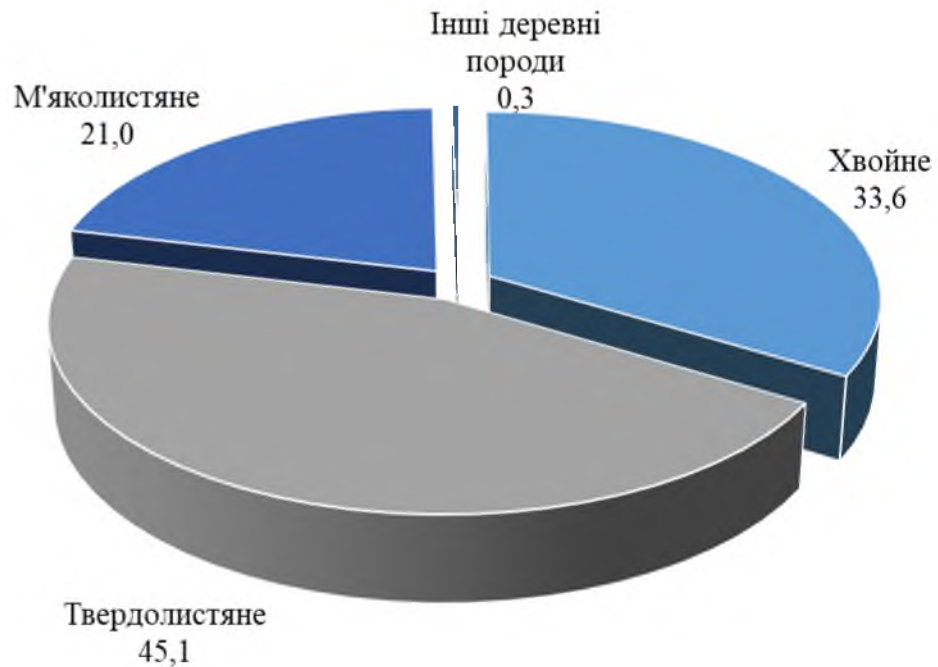

Рис. 3.12. Розподіл вкритих лісовою рослинністю ділянок за господарствами, %

Ліси Полтавської області сформовані понад 30 видами деревних порід, серед яких домінуючими є сосна, дуб, вільха чорна, тополі, ясен та клен (рис. 3.13). Хвойні насадження займають 33,6% загальної площі лісів. Твердолистяні насадження становлять 45,1 % лісових площ, у тому числі з переважанням дуба – 34%. М'яколистяні породи зростають на 21% лісових площ.

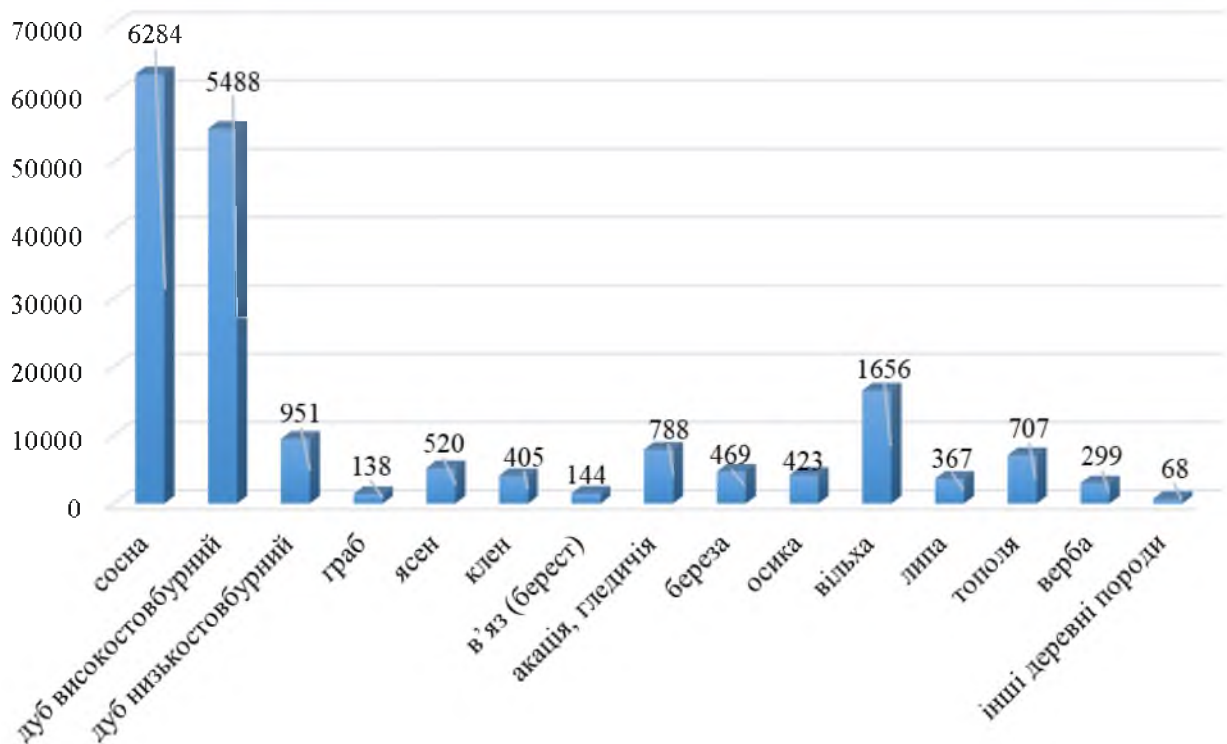

Рис. 3.13. Розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок постійних лісокористувачів за панівними породами, га

У зв'язку із кліматичними змінами та посиленням антропогенного впливу значно зростає пожежна небезпека у лісах, а також розповсюдження осередків шкідників та хвороб лісу. Більше третини лісів області віднесено до I-II класу пожежної безпеки і потребують посиленого наземного патрулювання (рис. 3.14).

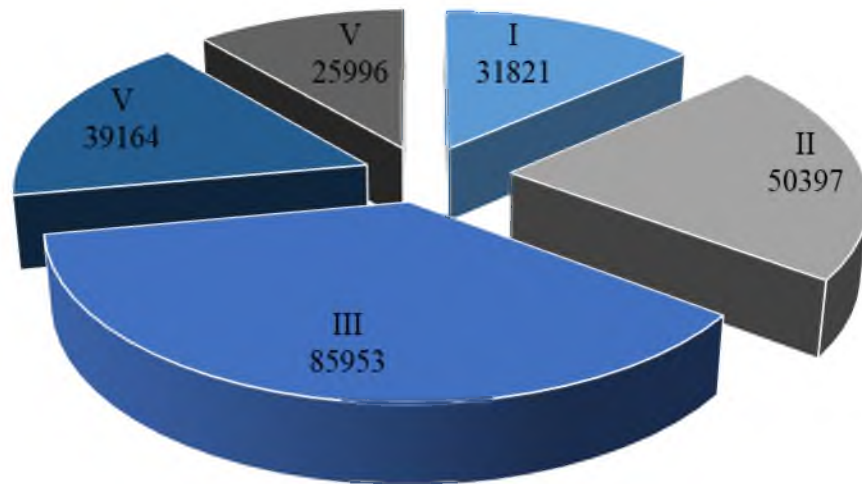

Рис. 3.14. Розподіл лісів постійних лісокористувачів за класами пожежної небезпеки, га

Середній клас пожежної небезпеки становить 2,9. Підвищена пожежна небезпека відмічається у хвойних урочищах, в незімкнутих лісових культурах, у насадженнях, що прилягають до шляхів загального користування, населених пунктів та садівничих товариств.

Нагляд за протипожежним станом лісів проводять 8 лісопожежних станцій на озброєнні яких спеціалізовані трактори та 37 пожежних машини, 5 пожежних модулів, 3 пожежних катери. В лісових масивах влаштовано 50 місць забору води для екстреного пожежогасіння. Всі лісгоспи забезпечені сучасними системами радіозв'язку та частково, телевізійними системами спостереження. Загальна кількість телесистем раннього виявлення лісових пожеж – 16, із них 9 встановлено на пожежно-спостережних вежах, 7 – на пожежних щоглах. 2 пожежно-спостережних вежі до цього часу не обладнані телесистемами, а термін роботи більшості систем перевищує 5 років. Загальна чисельність пожежних команд – 140 чоловік, із них 20 – постійних працівників.

За способом виявлення лісових пожеж і боротьби з ними область відноситься до зони наземного патрулювання, яке здійснюється силами державної лісової охорони.

Щорічно, у лісогосподарських підприємствах області прокладається

близько 2,5-2,8 тис. км мінералізованих смуг, проводиться догляд за існуючими мінералізованими смугами загальною протяжністю 24-25 тис. км, перекривається 700 шт. і більше другорядних лісових доріг, виставляється 1,0 тис. одиниць наглядної агітації.

Крім того, проводяться регулярні виступи у ЗМІ та лекції в навчальних закладах на протипожежну тематику.

В умовах обмеження фінансової допомоги з боку держави, однією із головних проблем галузі стає підтримання у робочому стані системи протипожежної охорони лісів. У першу чергу це стосується утримання державної лісової охорони, бійців пожежних команд, а також їх технічного забезпечення.

Впровадження сучасних систем раннього виявлення лісових пожеж, підвищення технічної оснащеності пожежних команд та проведення протипожежної пропаганди залишаються найбільш дієвими заходами протистояння вогню у лісі.

Загалом, впродовж останніх років, внаслідок пожеж було зафіксовано загибель лісових насаджень на площі понад 308 га (рис.3.15).

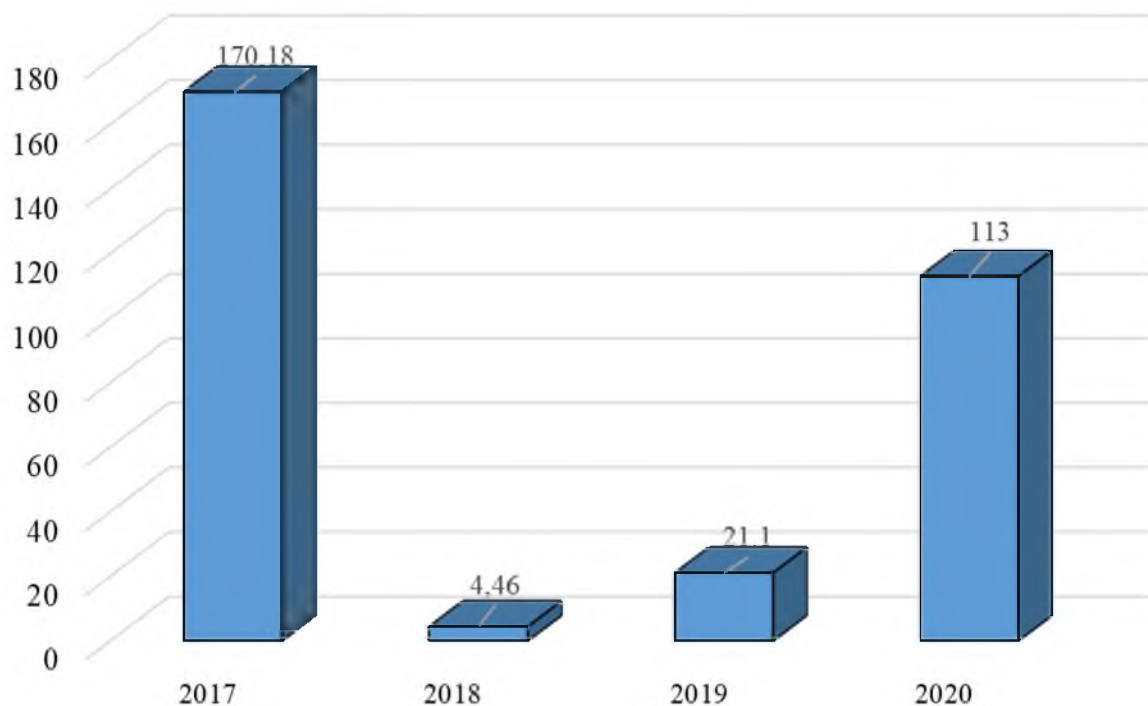

Рис. 3.15. Динаміка загибелі лісових насаджень внаслідок пожеж, га

При цьому, сума завданих збитків склала 3,2 млн. грн. Збитки, завдані внаслідок загибелі лісових насаджень представлено на рисунку 3.16.

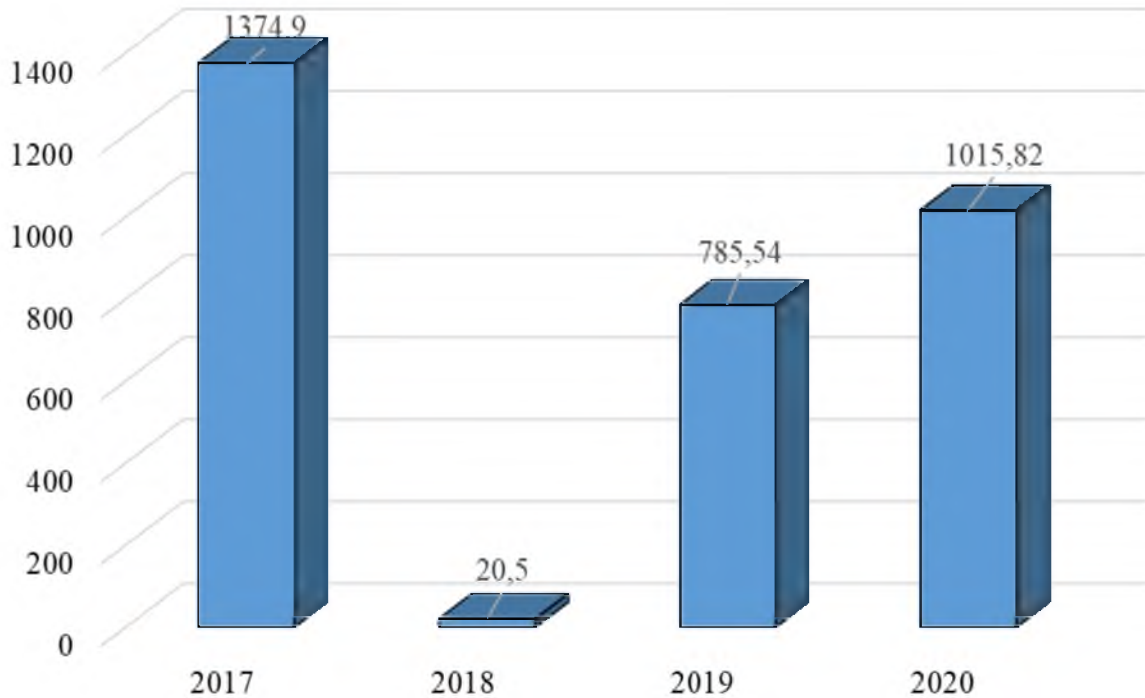

Рис. 3.16. Завдані збитки внаслідок загибелі лісових насаджень, тис. грн.

Кількість випадків загибелі лісових насаджень в області становила 129 (у 2019 р. – 26, у 2018 – 25, у 2017 р. – 93 випадки). Площа лісу, пройдена пожежами склала 113,0 га (у 2019 р. – 21,1 га, у 2018 р. – 4,46 га у 2017р . – 170,18 га), заподіяні ними побічні збитки склали – 1015,82 тис. грн (у 2019р. – 785,54 га, у 2018 р. – 20,5 тис. грн, у 2017 р. основні – 1374,9 тис. грн, в тому числі побічні – 965,7 тис. грн).

Варто відмітити, що у 2020 році з обласного Фонду охорони навколишнього природного середовища направлено 1865,7 тис. грн на заходи щодо попередження виникненню лісових пожеж.

У ході проведення рубок головного користування, впродовж 2016-2020 рр. було заготовлено понад 705 тис. м³ ліквідної деревини (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Використання лісових ресурсів у ході проведення рубок головного користування за 2016-2020 рр.

Рік	Категорія лісів	Площа, га	Усього, тис. м ³	У тому числі за господарствами						
				хвойні		твердолистяні		м'яколистяні		
				площа, га	запас, тис. м ³	площа, га	запас, тис. м ³	площа, га	запас, тис. м ³	
1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
2016	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	2	50,0	15,2	25,0	9,3	11,0	3,1	14,0	2,9	
	3	246,0	70,6	65,0	21,3	80,0	22,8	101,0	26,4	
	4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	Разом	296,0	85,8	90,0	30,6	91,0	25,9	115,0	29,3	

Продовження табл. 3.13

1	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2017	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	2	32,0	65,0	19,6	25,0	9,3	11,0	3,1	29,0
	3	124,3	278,0	76,7	67,0	21,9	92,0	25,7	119,0
	4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Разом	156,2	343,0	96,3	92,0	31,2	103,0	28,8	148,0
2018	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	2	88,0	25,4	26,0	9,4	21,0	6,2	41,0	9,8
	3	281,0	74,2	62,0	18,2	95,0	26,5	124,0	29,6
	4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Разом	369,0	99,6	88,0	27,5	116,0	32,7	165,0	39,4
2019	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	2	75,0	21,3	25,0	7,1	13,0	3,6	37,0	10,5
	3	236,0	67,0	70,0	19,7	95,0	25,8	71,0	21,5
	4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Разом	311,0	88,2	95,0	26,8	108,0	29,4	108,0	32,0
2020	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	2	73,0	25,9	25,0	13,1	16,0	4,6	32,0	8,2
	3	226,0	62,5	70,0	18,9	114,0	32,7	42,0	10,9
	4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Разом	299,0	88,4	95,0	32,0	130,0	37,3	74,0	19,1
Всього	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	2	318,0	152,8	120,6	63,8	70,3	28,5	127,1	60,5
	3	1113,3	552,3	343,7	145,0	405,9	199,8	363,7	207,4
	4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Разом	1431,2	705,1	464,3	208,9	476,2	228,3	490,8	267,9

Загальна площа рубок головного користування за цей період склала 1431,2 га. При цьому, по хвойній господарській секції заготовлено 208,9 тис. м³ на площі 464,3 га, по твердолистяній 228,3 тис. м³ на площі 476,2 га та по м'яколистяній – 267,9 тис. м³ на площі 490,8 га.

У ході ведення господарської діяльності постійні лісокористувачі області проводили також заготівлю деревини від рубок пов'язаних та не пов'язаних з веденням лісового господарства (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Заготівля деревини від інших заходів пов'язаних та не пов'язаних з веденням лісового господарства

Рік	Заготівля ліквідної деревини, тис. м. куб.			
	Всього	в тому числі:		
		санітарні	догляду	лісовідновні
2016	431,1	328,6	29,9	0,5
2017	238,58	203,06	25,68	0,48
2018	315,4	273,5	35,8	0
2019	267,88	243,84	17,05	0
2020	290,87	273,1	14,61	0
Разом	1543,83	1322,1	123,04	0,98

На ділянках суцільних зрубів щорічно проводяться роботи з лісовідновлення. Лісовідновлення проводиться, в основному, шляхом створення лісових культур.

В умовах Полтавської області можливості природного поновлення зрубів обмежені кліматичними та лісорослинними факторами, а тому частка природного поновлення не перевищує 20 %. Основним способом відновлення лісів на зрубках і згарищах залишається створення лісових культур, яке проводиться шляхом садіння і висівання лісу. Щорічні обсяги лісовідновлення в середньому становлять 0,9 – 1,9 тис. га, у тому числі 0,2 тис. га шляхом сприяння природному поновленню лісу.

Впродовж останніх 5 років лісовідновні роботи проведено на площі 6684 га, в тому числі шляхом сприяння природному поновленню лісу на площі 816 га (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Динаміка лісовідновних робіт на території Полтавської області

Рік	Лісовідновлення, га			
	Всього	в тому числі:		
		Садіння лісу	Висівання лісу	Сприяння природному поновленню
2016	1974	1748	35	191
2017	1428	1279	10	139
2018	1138	978	-	160
2019	1221	981	33	207
2020	923	803	1	119
Разом	6684	5789	79	816

Враховуючи вищу біологічну стійкість насаджень природного походження, а також необхідність зниження фінансових витрат, варто передбачити поступове збільшення частки природного відновлення лісів до 30% за рахунок більш ширшого застосування таких лісівничих заходів, як залишення насінників, сприяння лісовідновленню шляхом мінералізації ґрунту, створення часткових лісових культур під наметом лісу тощо.

За період 2002 – 2015 років, у порядку проведення консервації малопродуктивних та еродованих сільськогосподарських угідь на території області висаджено 13,7 тис. га захисних лісонасаджень, що становить 80 % від загальної площі нових лісів України у зоні Лісостепу. Частина заліснених площ – рекультивовані порушені землі, а також захисні насадження навколо об'єктів промисловості, зокрема ставка-випарника ПАТ «Укртатнафта».

Поряд з тим, починаючи з 2012 року в області спостерігається помітне зменшення обсягів робіт із захисного лісорозведення, що пов'язано із дефіцитом вільних земель, придатних для заліснення, а також припиненням

фінансування цих робіт за кошти державного бюджету.

З огляду на наявність порушених земель, а також значних площ сільськогосподарських угідь, які підлягають консервації, необхідно активізувати роботи із заліснення малопродуктивних та деградованих земель запасу, а також крутосхилів та пісків, які вже перебувають у складі земель лісового фонду.

Впродовж 2016 – 2020 рр. спостерігається негативна динаміка робіт з лісорозведення (рис. 3.16).

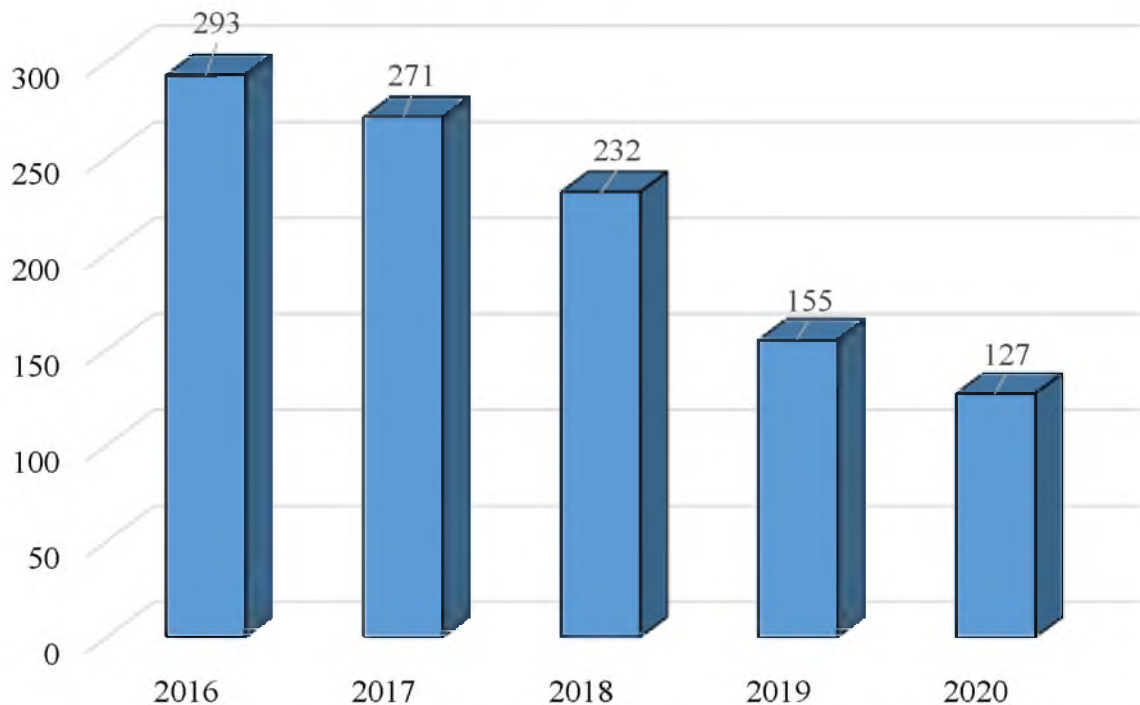

Рис. 3.16. Динаміка робіт з лісорозведення впродовж 2016 – 2020 рр., га

Так, за останніх 5 років лісорозведення проведено на площі 1078 га. При цьому обсяги цих робіт щорічно знижувалися. У регіоні лісорозведення проводиться шляхом заліснення непродуктивних земель, ярів, балок, кар'єрів, створення полезахисних лісових смуг.

Аналіз стану рослинного світу, а також сучасний стан охорони, використання та відтворення лісів дозволив окреслити основні **проблеми**:

- низький рівень лісистості території Полтавської області;
- наявність значних вкритих лісом площ, у тому числі полезахисних смуг, не переданих у власність чи користування;
- обмежена частка природного поновлення на ділянках зрубів у структурі лісовідновних робіт;
- зниження обсягів робіт із захисного лісорозведення;
- знищення насаджень внаслідок пожеж.
- поширення інвазійних видів

З метою збільшення лісистості території до науково обґрунтованого рівня; нарощування ресурсного та екологічного потенціалу лісів; збереження біологічного різноманіття лісових екосистем; підвищення стійкості лісових екосистем до впливу негативних факторів навколишнього середовища внаслідок зростаючого техногенного навантаження, змін клімату; ефективно використання лісових ресурсів в умовах ринкових відносин.

ключовими завданнями у сфері використання рослинного світу є:

- закріплення лісів запасу за суб'єктами господарювання шляхом надання земельних лісових ділянок у постійне користування лісгосподарським підприємствам для ведення лісового господарства та пов'язаних із ним послуг та земельних ділянок, зайнятих полезахисними лісовими смугами у власність та користування суб'єктам господарювання аграрного сектору для ведення товарного сільськогосподарського виробництва;

- підвищення рівня лісистості області, шляхом заліснення малопродуктивних, деградованих та порушених земель;

- формування та поліпшення якісного складу та структури лісових насаджень;

- впровадження сучасних систем раннього виявлення лісових пожеж, підвищення технічної оснащеності пожежних команд та проведення превентивних заходів.

Варто зазначити, що з метою забезпечення збалансованого розвитку лісового господарства Полтавської області, спрямованого на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісу, їх охорону та захист, рішенням Полтавської обласної ради №92 від 29 квітня 2016 року було затверджено обласну цільову Програму комплексного розвитку лісового господарства «Ліси Полтавщини на період 2016 – 2025 роки», напрямки діяльності, завдання та заходи якої базується на пріоритетах державної екологічної політики та передбачають розвиток лісового господарства, забезпечення відтворення, охорони і захисту лісів Полтавщини, а також нарощування їх ресурсного та екологічного потенціалу.

3.5.3. Тваринний світ та мисливське господарство. Фауністичний список Полтавської області представлений: 66 видами ссавців; 307 видами птахів, 150 видів з яких постійно гніздяться; 10 видами земноводних та 11 видами плазунів; 38 видами риб та великим різновидом комах. Серед загальної кількості видів найбільш вразливими є степові зооценози, з яких більше половини потребують особливої охорони.

Із загальної кількості видів тваринного світу, на території Полтавської області трапляються 69 видів, які занесено до Червоної книги України та 113 видів занесених у додатки до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та

природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція); 73 види віднесено до списку регіональних рідкісних видів. Із 69 видів наземних хребетних Полтавщини, які занесені до Червоної книги України, на територіях та об'єктах ПЗФ відтворені такі червонокнижні види тварин: бобер звичайний, деркач, гадюка степова, орлан-білохвіст, кулик-сорока, журавель сірий. Ще 156 видів зникли, або їх чисельність знаходиться у загрозовому стані.

За даними Полтавського обласного лісового та мисливського господарства, у 2020 році площа мисливських угідь Полтавської області складала 2074,97 тис. га, або близько 72% площі області (у 2019 р. – 2086,64 тис. га, у 2018 р. – 2010,62 тис. га, у 2017 р. – 2092,000 тис. га).

За державними лісгосподарськими підприємствами Держлісагентства України (Полтавське обласне управління лісового та мисливського господарства) закріплено 147,86 тис. га, або 7,1% угідь; за Українським товариством мисливців та рибалок – 1055,62 тис. га або 50,9%; за громадськими організаціями – 225,61 тис. га або 10,9%; інші приватні підприємства та товариства – 634,68 тис. га або 30,6 %.

Впродовж 2020 року спостерігалось збільшення популяцій копитних та пернатих видів мисливських тварин, та зниження чисельності популяцій хутрових (рис. 3.17).

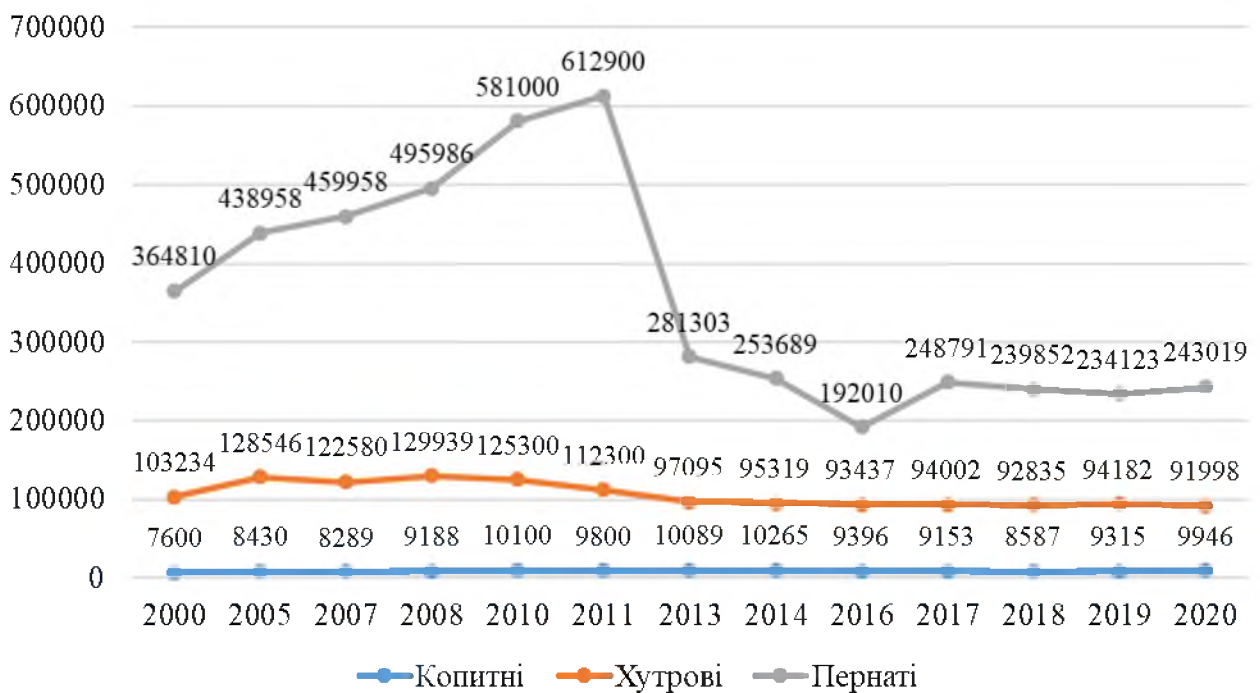

Рис. 3.17. Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин, особин

Загалом, у 2020 році спостерігалось збільшення кількості особин основних мисливських видів: у куниці – на 36,8%; оленя плямистого – на 25,4%; кулика – на 16,6%; кабана – майже на 10%; перепелів – на 6,7%; оленів

благородних – на 6,2% та козуль – на 6,0%. Поряд з цим відбулося зниження чисельність ланей – на 20,4%; фазанів звичайних – на 11,2%; муфлонів – на 10,3%; лисиць – на 9%; та майже на 6% – лосів та єнотоподібних собак.

Чисельність інших види мисливських тварин залишалася на рівні попередніх років (табл. 3.16)

Таблиця 3.16

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (особин)

Види мисливських тварин	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1	2	3	4	5
Лось	265	224	268	252
Олень благородний	302	271	348	371
Олень плямистий	297	285	340	456
Лань	142	164	186	148
Муфлон	41	0	107	96
Козуля	6433	6388	6807	7228
Кабан	1673	1255	1259	1395
Заєць	70116	70615	71632	69419
Білка	1679	1673	1677	1672
Ондатра	7320	7312	7620	6595
Бобер	3585	3397	3432	3600
Байбак	1618	1603	1597	1605
Вовк	4	3	0	0
Єнотоподібний собака	1210	1157	1193	1124
Борсук	1726	1745	1689	1680
Видра	1131	1123	1083	1120
Куниця (лісова + кам'яна)	3240	1914	1946	3078
Лисиця	2373	2293	2313	2105
Перепел	53727	57668	60208	64496
Лиска	139025	138126	128963	125481
Кулик	53812	40934	42281	50669
Фазан звичайний	2227	3124	2671	2373

За даними Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства, основною причиною невикористання ліцензій під час добування мисливських тварину 2020 році (як і у попередньому році) є несприятливі погодні умови та поширення африканської чуми (табл. 3.17).

Добування основних видів мисливських тварин (голів)

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
2015	Олень благородний	9	6	4	-	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	19	16	18	1	
	Козуля	616	605	517	43	--/
	Кабан	744	747	813	78	--/
	Лось	19	16	17	1	--/
	Муфлон	7	1		1	--/
	Лань	-	-	-	-	--/
	Бобер	-	-	-	-	--/
	Куниця	10	10	28	4	--/
2016	Олень благородний	8	5	5	3	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	19	19	17	2	
	Козуля	658	648	546	102	--/
	Кабан	566	560	492	68	--/
	Лось	14	14	8	6	--/
	Муфлон	7	2	-	5	--/
	Лань	2	2	-	2	--/
	Бобер	-	-	-	-	--/
	Куниця	16	13	10	3	--/
2017	Олень благородний	10	10	4	6	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	20	20	19	1	
	Козуля	765	680	594	86	--/
	Кабан	468	354	296	58	--/
	Лось	7	7	7	0	--/
	Муфлон	1	0	0	1	--/
	Лань	1	1	1	0	--/
	Куниця лісова	12	8	8	0	--/
2018	Олень благородний	10	5	3	2	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	25	25	15	10	
	Козуля	740	698	601	97	--/
	Кабан	241	209	165	44	--/
	Лось	0	0	0	0	--/
	Муфлон	0	0	0	0	--/
	Лань	3	3	1	2	--/
	Куниця лісова	15	13	10	3	--/
2019	Олень благородний	12	6	1	6	Несприятливі погодні умови, африканська чума, чума свиней
	Олень плямистий	21	16	13	5	
	Козуля	741	723	632	65	
	Кабан	205	187	84	18	
	Лось	0	0	0	0	--/
	Муфлон	0	0	0	0	--/
	Лань	5	5	3	0	--/
	Куниця лісова	22	12	3	9	--/
2020	Олень благородний	20	7	2	18	Несприятливі погодні умови, африканська чума, чума свиней
	Олень плямистий	19	19	16	5	
	Козуля	833	741	690	157	
	Кабан	288	256	153	50	
	Лось	0	0	0	0	--/
	Муфлон	0	0	0	0	--/
	Лань	4	2	4	2	--/
	Куниця лісова	9	5	10	4	--/

У Полтавській області існує ризик виникнення спалахів африканської чуми свиней, в тому числі серед диких кабанів, продовжуються оздоровчі заходи з метою запобігання розповсюдженню трихінельоза.

За даними Головного управління Держпродспоживслужби у Полтавській області у 2020 році в області зареєстровано 31 (у 2019 р. – 19; у 2018 р. – 39; у 2017 р. – 15) неблагополучних пунктів по сказу, де захворіло і загинуло 39 (2019 р. – 20; 2018 р. – 43; 2017 р. – 18) тварин. З них на дику фауну припадає 10 випадків: 1 куниця та 9 лисиць (2,5% та 23,1% відповідно).

В області залишається ризик спалахів африканської чуми свиней, в тому числі серед диких кабанів. У 2020 році зареєстровано 2 неблагополучних пункти (у 2019 р. – 4).

У зв'язку з виконанням всіх основних заходів по ліквідації осередку захворювання на трихінельоз лисиць, протягом трьох років не було виявлено жодного випадку трихінельозу та протитрихінельозних антитіл в сироватках крові тварин при моніторингових дослідженнях методом ІФА. дотриманням вимог чинної «Інструкції з діагностики, профілактики та ліквідації трихінельозу тварин», затвердженої наказом Міністерства аграрної політики України від 03.08.2007 року № 79, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2007 року за № 951/14218 дало змогу скасувати карантин по трихінельозу тварин на території мисливських угідь ТОВ МРГ «Котелевське» Котелевського району.

Основними напрямками *вирішення проблеми сказу* серед диких тварин в області залишаються:

- в мисливських угіддях постійно проводити таксацію лисиці червоної, підтримуючи щільність в межах 0,5 голів на 1 тис. га мисливських угідь. У випадку перевищення щільності лисиці червоної проводити її санітарний відстріл;
- продовжувати обов'язкове щеплення (двічі на рік) диких м'ясоїдних тварин проти сказу на території мисливських угідь, шляхом розкладання вакцинних приманок.

Першочерговими та основними завданнями по *недопущенню поширення африканської чуми свиней (АЧС)* на території області є:

- перед початком та під час полювання забезпечити проведення діагностичного відстрілу диких кабанів з метою моніторингу на наявність збудника АЧС в організмі тварин;
- підтримувати нормативну щільність диких кабанів в межах 4 голів на 1000 га мисливських угідь;
- створювати майданчики для підгодівлі диких кабанів в мисливських угіддях, щоб уникнути неконтрольованої міграції їх по території області;

- на території мисливських угідь, що потрапили в зони захисту та нагляду щодо АЧС, проводити депопуляцію диких кабанів.

З метою *профілактики* та забезпечення сталої епізоотичної ситуації по *трихінельозу тварин* необхідно:

- постійно проводити моніторингові дослідження лисиці червоної на захворювання;

- піддавати обов'язковому дослідженню кожного впольованого дикого кабана на трихінельоз;

- проводити санітарно-освітню роботу серед мисливців про небезпеку захворювання на трихінельоз, які харчуються м'ясом і яке пройшло недостатню термічну обробку.

Чужорідні види тварин включаються в аборигенні угруповання і часто негативно впливають на екосистеми, виступаючи конкурентами аборигенних видів та змінюючи структуру біогеоценозів. Їх поява (активна у кінці ХХ століття) має глобальні екологічні, економічні, а інколи й соціальні наслідки.

З основних видів мисливських тварин Полтавщини можна віднести до чужорідних (інвазивних) – єнотоподібного собаку (Далекий Схід) та ондатру (Північна Америка). Обидва види досить чисельні на території області і добре пристосувалися до існування в місцевих умовах. Проте впродовж останніх років кількість цих тварин поступово зменшується (рис. 3.18).

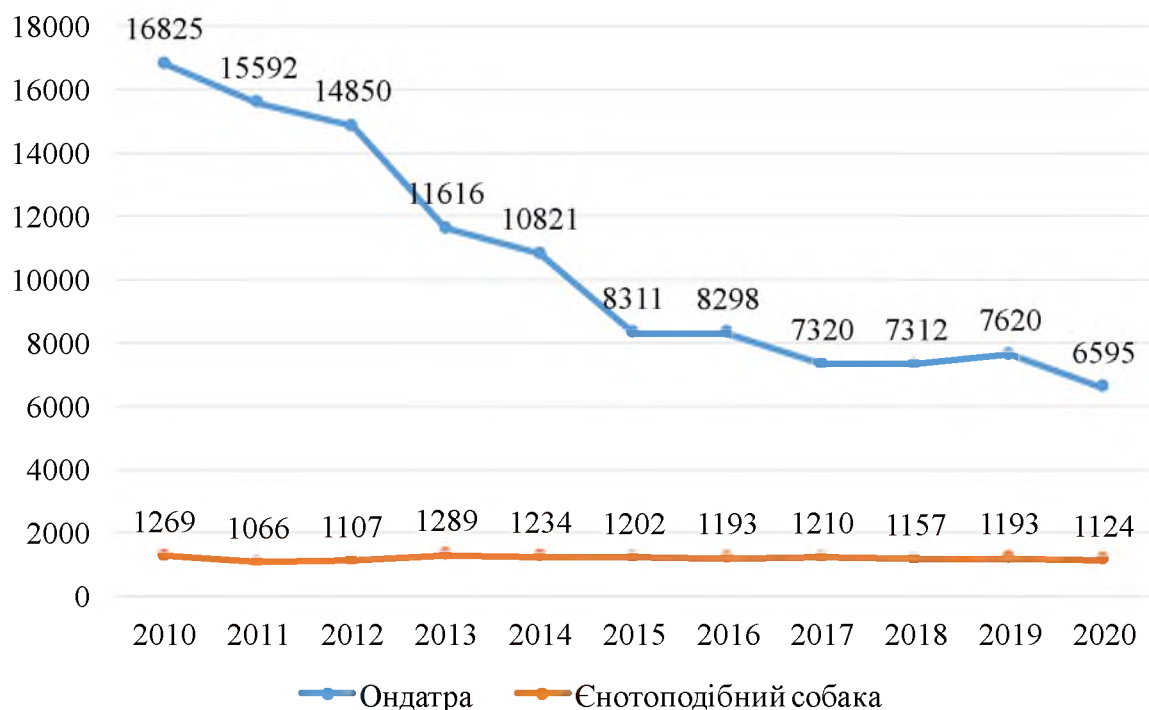

Рис. 3.18. Динаміка чисельності інвазивних видів мисливських тварин (особин)

Спеціальних спостережень за станом популяцій таких видів на території Полтавської області не здійснюється.

3.5.4. Рибне господарство. Сучасний стан рибного господарства Полтавської області не відповідає потенційним можливостям у цій галузі. Основним видом рибогосподарського використання Кременчуцького і Кам'янського (колишнє Дніпродзержинське) водосховища за весь період їх існування було промислове рибальство.

Максимальний рівень виловів з Кременчуцького водосховища припадав на період 1986 – 1990 років, з обсягами вилову риби 8,8 – 10,4 тис. тон. Фактична промислова рибопродуктивність при цьому складала 45 кг/га, що майже вдвічі перевищувало середній показник по дніпровському каскаду. З 1991 р. зниження вилову риби набуло сталого характеру, рибопродуктивність знизилась до 22 кг/га. Тенденція до погіршення основних промислових показників зберігається і в 2010 – 2019 роках. Показник рибопродуктивності 20–22 кг/га площі водосховища залишається у 1,5 рази вищим середнього по каскаду дніпровських водосховищ.

Основними проблемами збереження водних біоресурсів Кременчуцького водосховища є незадовільний рівневий режим водосховища на початок нересту риби в осінньо-зимовий період (у період нересту риби рівень води впродовж багатьох років становить 78,4–80,72 м (при НПР 81 м), внаслідок цього найцінніші мілководні нерестовища Сулинської затоки на площі більше ніж 3,4 тис. га осушені. Відсутність нерестовищ для риб, які нерестяться у березні – квітні (щука, окунь, білізна) через низький рівень води призвели до критичного зменшення рибних запасів у водосховищі; їх доля у загальному вилові складає протягом багатьох років 0,2 – 0,3 %.

Стан промислових запасів на Кам'янському водосховищі залишається стабільним, про що свідчить позитивна динаміка обсягів вилову (табл. 3.18).

Таблиця 3.18

Динаміка вилову риби

Рік	Назва водного об'єкту	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
2015	Дніпродзержинське водосховище	657,75	1116,146
	Кременчуцьке водосховище	432,454	586,444
2016	Дніпродзержинське водосховище	в межах прогнозу допустимого вилову	668,622
	Кременчуцьке водосховище	613,200	796,167
2017	Кам'янське водосховище	в межах прогнозу допустимого вилову	2289,1
	Кременчуцьке водосховище	504,664	565,435
2018	Кам'янське водосховище	1137,00	2307,293
	Кременчуцьке водосховище	546,217	474,509
2019	Кам'янське водосховище	1153,613	705,933
	Кременчуцьке водосховище	482,385	561,188
2020	Кам'янське водосховище	319,261	540,366
	Кременчуцьке водосховище	370,03	756,278

Проблемним питанням щодо збереження водних біоресурсів залишається можливість вторинного забруднення водосховища марганцем в літній період через аномально високу температуру повітря і відсутність пропуску води через греблю Кременчуцької ГЕС. Вміст марганцю внаслідок забруднення води через його десорбцію перевищує допустиму норму у воді у 15 – 20 разів. Зазначене приводить до масової загибелі риби, яка мешкає у природних шарах і всіх кормових організмів в зоні забруднення. Пропуск води у ранні години через греблю Кременчуцької ГЕС у спекотний період усуває процес забруднення.

Проблемним також залишається питання відтворення риборозплідних підприємств області. Риборозплідник рослинних видів риби у с. Придніпрянське (до 2016 року – с. Держинка), Кременчуцького району потужністю 2,4 млн. шт. дворічок з 2007 року не працює та майже повністю зруйновано. Нерестово-виросне господарство ВАТ «Полтаварибгосп» потужністю 3,3 млн. шт. двохрічок рослинних і туводних видів риб також припинило свою діяльність.

На виконання розпоряджень голови Полтавської облдержадміністрації від 30.05.2016 року №225 та голови Полтавської обласної ради від 20.02.2020 року №32, в області працювали робочі групи для об'єктивного висвітлення стану мисливського господарства на території Полтавської області та вжиття заходів щодо оперативного реагування для збереження поголів'я мисливських тварин.

У 2020 році з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища було профінансовано природоохоронні заходи щодо стану дикої фауни, а також заходи щодо охорони тваринного світу, у тому числі на виконання вимог міжнародних договорів України у галузі дикої фауни загальним обсягом фінансування 309,105 тис. грн, в тому числі:

- Заходи щодо охорони тваринного світу та боротьби з браконьєрством на 2020 рік – 230,990 тис. грн.

- Заходи щодо охорони тваринного світу та боротьби з браконьєрством під час двомісячника охорони рибних запасів у 2020 році (в тому числі придбання паливно-мастильних матеріалів для човнів та спецавтомобілів) – 159,115 тис. грн.

Щорічно, за ініціативи Полтавського обласного управління лісового та мисливського господарства, користувачами мисливських угідь здійснюються заходи із збільшення популяцій видів мисливських тварин в мисливських угіддях Полтавщини.

Також постійно проводиться розселення пернатої дичини з попереднім влаштуванням місць гніздування, розміщуються майданчики і навіси для підгодівлі птахів, виготовляються штучні гнізда. Традиційно, до заходів залучається молодь та учні навчальних закладів.

Основними проблемними питаннями у сфері охорони, використання та відтворення тваринного світу залишаються:

- створення відтворювальних ділянок для рідкісних тварин та тих, які мають мисливське значення;
- браконьєрство на суходолі та на воді.

З метою вжиття заходів щодо охорони та збереження об'єктів тваринного світу, а також його раціональне використання завдання програми спрямовуються на забезпечення охорони збалансованого використання природних тваринних ресурсів та створення сприятливих умов для розширення їх популяцій.

3.6. Збереження біологічного і ландшафтного різноманіття. природно-заповідний фонд

Станом на 01.01.2021 року природно-заповідний фонд Полтавської області налічує 393 території та об'єкти загальною площею 142789,7562 га, що становить 4,966 % від загальної площі області, з яких 30 об'єктів загальнодержавного значення: 2 національні природні парки, 20 заказників, 1 ботанічна пам'ятка природи, 1 ботанічний сад, 2 дендрологічних парки, 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення становить 363, з яких: 5 – регіональні ландшафтні парки, 159 – заказники (53 ландшафтних, 3 лісових, 38 ботанічних, 7 загальнозоологічних, 2 орнітологічних, 4 ентомологічних та 52 гідрологічних), 137 – пам'ятки природи (13 комплексних, 110 ботанічних, 2 зоологічних, 3 гідрологічних, 9 геологічних), 48 заповідних урочищ, 1 дендрологічний парк та 13 парків - пам'яток садово-паркового мистецтва (табл. 3.19).

Таблиця 3.19

Розподіл територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) за їх значенням, категоріями та типами (станом на 01.01. 2021 року)

№ з/п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість	Площа	Кількість	Площа	Кількість	Площа
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Національні природні парки	2	22792,62*	–	–	2	22792,62*
2.	Регіональні ландшафтні парки	–	–	5	53056,45**	5	53056,45**
3.	Заказники – всього, в т. ч.:	20	41226,9	159	38492,3048	179	79719,2048
	ландшафтні	9	32669,7	53	19516,425	62	52186,1248
	лісові	–	–	3	2373,7	3	2373,7
	ботанічні	1	640,0	38	5213,34	39	5853,34

Продовження табл. 3.19

1	2	3	4	5	6	7	8
	загальнозоологічні	1	785,0	7	1614,2	8	2399,2
	орнітологічні	2	589,2	2	101,5	4	690,7
	ентомологічні	–	–	4	167,3	4	167,3
	гідрологічні	7	6543,0	52	9505,84	59	16048,84
4.	Пам'ятки природи – всього, в т. ч.:	1	145,0	137	1739,0249	138	1884,0249
	комплексні	–	–	13	115,34	13	115,34
	ботанічні	1	145,0	110	1568,0149	111	1713,0149
	зоологічні	–	–	2	7,42	2	7,42
	гідрологічні	–	–	3	2,4	3	2,4
	геологічні	–	–	9	45,85	9	45,85
5.	Заповідні урочища	–	–	48	7116,2	48	7116,2
6.	Ботанічні сади	1	18,0***	–	–	1	18,0***
7.	Дендрологічні парки	2	20,9	1	7,6365	3	28,5365
8.	Парки-пам'ятки садово- паркового мистецтва	4	442,5	13	179,64	17	623,14
	РАЗОМ	30	50958,62	363	91831.1362	393	142789,7562

Примітки:

* - з врахуванням площ ландшафтного заказника «Дейманівський» (622,7 га), гідрологічного заказника «Куквинський» (300 га), парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Березоворудський» (45 га) загальнодержавного значення та загальнозоологічного заказника «Леяківський» (746 га), гідрологічних заказників «Харківський» (540,2 га), «Гурбинський» (400 га), «Сасинівський» (150 га), «Березоворудський» (150 га), «Давидівський» (120 га), ботанічної пам'ятки природи «Лісопарк «Острів Масальський» (47 га), заповідного урочища «Куквин» (321,2 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Пирятинський», а також з врахуванням площ частини ландшафтного заказника «Сулинський» (5361,1 га), гідрологічних заказників «Великоселецький» (1000 га), «Плехівський» (500 га), «Солоне» (369,1 га), «Рогозів куток» (1600 га) загальнодержавного значення та ландшафтного заказника «Онішківський» (655 га), ентомологічного заказника «Тарасенківський» (3 га), гідрологічного заказника «Чутівський» (742 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Нижньосульський»;

* *- з врахуванням площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Білецькі плавні» (2980 га), який увійшов до складу РЛП «Кременчуцькі плавні» (загальна площа 5080 га), та площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Лучківський» (1620 га), який увійшов до складу РЛП «Нижньоворсклянський» (загальна площа 23200 га) без ліквідації статусу та категорії, встановленого заповідного режиму, а також з врахуванням площ ландшафтних заказників „Пісоцько-Конькове” (частини – 100,8 га), „Весело-Мирське” (частини – 57,0 га) і «Рашівський» (460,9 га), ботанічних заказників «Великий ліс» (182 га), «Терновий кущ» (563,7 га), «Саранчина долина» (275,6 га), «Гадяцький бір» (403 га), «Дубина» (103 га), «Зозулинцеві Луки» (44,5 га) і «Книшівська гора» (159 га), гідрологічного заказника «Болото Моховате» (34,1 га), ботанічних пам'яток природи «Дуб черешчатий» (0,02 га), «Урочище «Галочка» (115 га) і «Краснолуцький гай» (75 га), заповідних урочищ «Гадяцький бір» (48 га), «Масюкове» (180 га), «Гадяцький бір» (25 га), «Гнилуша» (105 га), «Гадяцький бір» (42 га), «Лагузин яр» (111 га), «Сосновий гай» (46 га), «Безвіднянське» (663 га), «Гай-Займи» (114 га), «Голотовщина» (108 га) і «Діброво-Кобрієве» (144,5 га), які увійшли до складу РЛП «Гадяцький»;

*** - з врахуванням площ ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дубовий гай» (1 га) та частини заповідного урочища «Заяр'є» (14 га), які увійшли до складу Хорольського ботанічного саду.

Загалом, площа природно-заповідного фонду області загальнодержавного значення складає 50958,62 га або 1,77 % від загальної площі області, а площа природно-заповідного фонду області місцевого значення – 91831,1362 га або 3,19 % від загальної площі області.

З метою розвитку заповідної справи у Полтавській області, збереження цінних природних, ландшафтних та рекреаційних комплексів, об'єктів

тваринного і рослинного світу спеціалістами відділу розроблений та наданий на розгляд до Полтавської обласної ради проєкт рішення «Про оголошення, зміну меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області», до якого додано погоджені матеріали заінтересованими органами, а також землекористувачем та землевласниками (наукові обґрунтування, планово-картографічні матеріали, схвалені Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації клопотання та відповідні рішення пленарних засідань місцевих рад).

У результаті, рішенням першого пленарного засідання тридцять четвертої позачергової сесії Полтавської обласної ради сьомого скликання від 28.08.2020 року № 1394 «Про оголошення, зміну меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області» (далі – Рішення) оголошені ландшафтний заказник «Світлівщина» площею 169,4248 га у Новосанжарському районі, ботанічна пам'ятка природи «Парк Крюківський» площею 4,9399 га у м. Кременчук та змінено межі ботанічного заказника «Драбинівка» за рахунок розширення на 65,2 га у Кобеляцькому районі. Загалом площа природно-заповідного фонду Полтавської області збільшилася на 239,5647 га.

На виконання даного рішення наказом Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації від 27.10.2020 року № 2 затверджено положення про вказані вище території та об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення та оформлені охоронні зобов'язання відповідно до вимог чинного природоохоронного законодавства.

Загальна динаміка структура природно-заповідного фонду Полтавської області представлена у таблиці 3.20.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	4	442,5	4	442,5	4	442,5	4	442,5	4	442,5
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	14	191,64	13	179,64	13	179,64	13	179,64	13	179,64
РАЗОМ	387	164860,2415	387	164893,9415	388	164920,7515	391	164997,6115	393	165237,1762
Фактична площа ПЗФ ****	387	142412,8215	387	142446,5215	388	142473,3315	391	142550,1915	393	142789,7562
% фактичної площі ПЗФ від площі області	x	4,95	x	4,95	x	4,95	x	4,95	x	4,96

Примітки:

* - з врахуванням площ ландшафтного заказника «Дейманівський» (622,7 га), гідрологічного заказника «Куквинський» (300 га), парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Березоворудський» (45 га) загальнодержавного значення та загальнозоологічного заказника «Лесяківський» (746 га), гідрологічних заказників «Харківський» (540,2 га), «Гурбинський» (400 га), «Сасинівський» (150 га), «Березоворудський» (150 га), «Давидівський» (120 га), ботанічної пам'ятки природи «Лісопарк «Острів Масальський» (47 га), заповідного урочища «Куквин» (321,2 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Пирятинський», а також з врахуванням площ частини ландшафтного заказника «Сулинський» (5361,1 га), гідрологічних заказників «Великоселецький» (1000 га), «Плехівський» (500 га), «Солоне» (369,1 га), «Рогозів куток» (1600 га) загальнодержавного значення та ландшафтного заказника «Онішківський» (655 га), ентомологічного заказника «Тарасенківський» (3 га), гідрологічного заказника «Чутівський» (742 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Нижньосульський»;

** - з врахуванням площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Білецькі плавні» (2980 га), який увійшов до складу РЛП «Кременчуцькі плавні» (загальна площа 5080 га), та площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Лучківський» (1620 га), який увійшов до складу РЛП «Нижньоворсклянський» (загальна площа 23200 га) без ліквідації статусу та категорії, встановленого заповідного режиму, а також з врахуванням площ ландшафтних заказників «Пісоцько-Конькове» (частини – 100,8 га), «Весело-Мирське» (частини – 57,0 га) і «Рашівський» (460,9 га), ботанічних заказників «Великий ліс» (182 га), «Терновий кущ» (563,7 га), «Саранчина долина» (275,6 га), «Гадяцький бір» (403 га), «Дубина» (103 га), «Зозулинцеві Луки» (44,5 га) і «Книшівська гора» (159 га), гідрологічного заказника «Болото Моховате» (34,1 га), ботанічних пам'яток природи «Дуб черешчатий» (0,02 га), «Урочище «Галочка» (115 га) і «Краснолуцький гай» (75 га), заповідних урочищ «Гадяцький бір» (48 га), «Масюкове» (180 га), «Гадяцький бір» (25 га), «Гнилуша» (105 га), «Гадяцький бір» (42 га), «Лагузин яр» (111 га), «Сосновий гай» (46 га), «Безвіднянське» (663 га), «Гай-Займи» (114 га), «Голотовщина» (108 га) і «Діброво-Кобрієве» (144,5 га), які увійшли до складу РЛП «Гадяцький»;

*** - з врахуванням площ ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дубовий гай» (1 га) та частини заповідного урочища «Заяр'є» (14 га), які увійшли до складу Хорольського ботанічного саду;

**** - сумарна площа територій та об'єктів ПЗФ без урахування площі тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу територій інших об'єктів ПЗФ.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду є одним із складових структурних елементів екологічної мережі. Проте, недосконале нормативне забезпечення процесу формування екомережі має проблеми у сфері проектування екомережі, які полягають у наступному:

- уніфікації процедури та етапів погодження і затвердження органами виконавчої влади схем формування екомережі залежно від її рівня (регіональний, місцевий);
- уніфікації планово-картографічних матеріалів (вибір картографічної основи, масштабів, перелік шарів та програмного ГІС забезпечення);
- використання містобудівної і землевпорядної документації у проєкті схеми екомережі та включення інформації про елементи екомережі до містобудівного та земельного кадастрів;
- забезпечення під час розроблення (оновлення) схеми планування території включення до її складу відповідної схеми формування екомережі;
- можливості деталізації та уточнення меж структурних елементів регіональної екомережі на основі крупномасштабних планів землекористувань районів під час розроблення (удосконалення) регіональних і місцевих схем формування екомережі;
- обґрунтування рішень схеми, зокрема, з урахуванням розвитку екомережі та відповідної території (складання планів управління екомережею);
- узгодження між собою регіональних і місцевих схем формування екомережі суміжних територій (між областями, районами тощо) з метою забезпечення її неперервності;
- механізмів доведення інформації про розроблені схеми до широких верств населення, включаючи неурядові організації та організації громадянського суспільства, включення до освітніх програм, починаючи з дошкільних закладів.

Варто зазначити, що у 2012 році розроблено та направлено до Мінприроди України проєкт «Програми розбудови регіональної екологічної мережі Полтавської області на період до 2015 року». Впродовж 2013-2015 років Програма уточнена, доопрацьована та підготовлена для повторного обговорення депутатами Полтавської обласної ради. Проте, після закінчення терміну дії Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України у 2015 році, починаючи з 2016 року, остання не була продовжена, і відповідно, обласна також. Не зважаючи на це, у 2019 році Кременчуцькою міською радою розроблений Проєкт екологічної мережі міста Кременчука та погоджений Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації.

У 2021 році з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території області,

збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні проводиться розроблення регіональної схеми формування екологічної мережі Полтавської області.

Першочерговими завданнями щодо збереження біорізноманіття та формування екомережі є оптимізація природно-заповідної мережі Полтавської області; розбудова регіональної екомережі; науково-обґрунтована рекультивация земель; забезпечення відповідного співвідношення між розораними і неоранями угіддями в усіх адміністративних районах області в контексті стійкого розвитку; науково обґрунтовувати та локально впроваджувати менеджмент-плани оптимізації природних територій та природно-заповідних територій із метою збереження й охорони раритетної біорізноманітності; реалізація завдань безперервної екологічної освіти та виховання в Полтавському регіоні.

Важливим завданням розвитку екологічної мережі є збільшення площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого та загальнодержавного значення. На території Полтавської області таке збільшення планується за рахунок розширення існуючих та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, водно-болотних та лучних природних ділянок. Крім того, одним з індикаторів досягнення прогнозованих значень, на які спрямовувалась Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 385 від 6 серпня 2014 року виступала частка територій та об'єктів природно-заповідного фонду у відношенні до площі регіону, яка для Полтавської області повинна була скласти у 2020 році 13,5 %. Також, ключовим завданням Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 695 від 5 серпня 2020 року є збільшення площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого та загальнодержавного значення, для досягнення показника 15 % по Україні.

На створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду впливає ряд нововведених факторів, серед яких і повна заборона мисливства на територіях національних природних парків та регіональних ландшафтних парків, навіть у господарській зоні, у заказниках та пам'ятках природи усіх типів, обмеження рубок. Поряд з тим, в області необхідне проводити роботи з резервування територій для створення заповідних об'єктів, в тому числі шляхом викупу земельних ділянок, що перебувають у приватній та комунальній власності, для суспільних потреб під території та об'єкти

природно-заповідного фонду.

Перспективними до заповідання є об'єкти на території Полтавської області, які віднесено до Смарагдової мережі. У світі до Смарагдової мережі входять близько 3500 об'єктів. Статус «Смарагдовий об'єкт» – означає збереження природних екосистем – природних оселищ, важливих для Європи.

Рис. 3.19. Смарагдова мережа Полтавської області
(з сайту <http://emerald.net.ua/>)

Поряд з цим, значна частина природно-заповідного фонду входить до Смарагдової мережі. Так, смарагдовий об'єкт «НПП «Пирятинський»» № UA0000077, створений на базі території природно-заповідного фонду України, затверджений на 36-му засіданні робочого комітету Бернської Конвенції (Updated List of Officially Adopted Emerald Sites, October, 2016) площею 11991 га; 84% території співпадає з національним природним парком «Пирятинський».

Потенційними до заповідання є території розташовані у долинах річок Оржиця, Мерла, Коломак, Артополог, Кобелячок, Сліпорід, Тагамличок.

Територія у долині р. Оржиця на площі 9653,02 га на територіях

колишніх Оржицького, Гребенківського, Пирятинського адміністративних районів. Поруч з селом Олексіївка ширина річки 3-4 м, в долині здійснюються меліоративні роботи, є кілька каналів, дно мутне, уздовж берегів формується лучна рослинність, у воді зростають такі рослини, як елодея, ряска. У місті Гребінка ширина річки до 10 м, глибина 1,5-2 м, у воді зростають такі рослини, як ряска мала (*Lemna minor*), спіродела багатокоренева (*Spirodela polyrhiza*), очерет звичайний (*Phragmites australis*), глечики жовті (*Nuphar lutea*). Поблизу села Овсюки ширина річки до 10 м, глибина – 0,5-1 м, течія відчутна, або слабка. Дно замулене, під мулом є глинистий шар, береги представлені пасовищами, іноді порослими вільхою. У селі Оржиця рівень води високий, течія відчутна, вода прозора, ширина до 30 м, у воді є відносно невелика кількість водної рослинності, дно замулене, глинисте. Серед видів птахів, внесених до Резолюції 6 Бернської конвенції, на цій території мешкає орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*). Долина річки Оржиця важлива для збереження популяції черепахи болотяної (*Emys orbicularis*), На території пропонованого об'єкту виявлений також вид *Alcedo atthis*.

Розширення площі території Регіонального ландшафтного парку місцевого значення «Диканський» за рахунок площ у долині річки Мерла на площі 5061,81 га. У селі Мала Рублівка ширина річки до 5 – 7 м, глибина до 1 – 1,2 м, течія відчутна, під автомобільним мостом досить швидка. Дно піщане, на берегах глинистий шар до 20 – 30 см. У воді зростають ряска мала (*Lemna minor*), спіродела багатокоренева (*Spirodela polyrhiza*), кушир занурений (*Ceratophyllum demersum*), латаття біле (*Nymphaea alba*). Поряд з річкою ростуть клени, формується лучна рослинність та зарості чагарників. На території об'єкту виявлено маточник болотний (*Angelica palustris*). Долина річки відіграє важливу роль у збереженні популяцій амфібій, риб та рептилій, і як наслідок – харчової бази для птахів водно-болотного комплексу.

Долина річки Коломак на орієнтовній площі 6662,46 га у Полтавському та Чутівському районах. Прибережно-водну рослинність формують очерет звичайний (*Phragmites australis*), рогіз широколистий (*Typha latifolia*), рогіз вузьколистий (*Typha angustifolia*), осока побережна (*Carex riparia*). У воді часто трапляються кушир занурений (*Ceratophyllum demersum*), ряска триборозенчаста (*Lemna trisulca*), ряска мала (*Lemna minor*), рдесник гребінчастий (*Potamogeton pectinatus*), нитчасті водорості (*Cladophora* sp.). У селищі Чутове ширина річки до 40 м, глибина 1,5-2 м і глибше. Течія практично відсутня. Річка сильно заболочена, значні площі займають ділянки з домінуванням очерету звичайного, рогозу широколистого, осоки побережної та гострої (*Carex acuta*). Дно в місці пляжу піщане, в інших місцях каламутне, під шаром піску

Найбільші площі на території об'єкту займає лучна рослинність,

найбагатше представлена у середній течії річки. Домінантами у трав'яних угрупованнях лук є тонконіг лучний (*Poa pratensis*), китник лучний (*Alopecurus pratensis*), костриця східна (*Festuca orientalis*), осока рання (*Carex praecox*) тощо. У пониззі річки добре представлені масиви соснових лісів, які формуються на боровій терасі лівого берега і представлені різновіковими культурами сосни звичайної (*Pinus sylvestris*). Невеликими масивами по всій території об'єкту по обох берегах річки трапляються заплавні ліси з домінуванням у деревостані вільхи клейкої (*Alnus glutinosa*) та верби білої (*Salix alba*). Переважно у верхній частині долини невеликими ділянками поширені степові угруповання, участь в утворенні яких беруть костриця валіська (*Festuca valesiaca*), пирій середній (*Elytrigia intermedia*), житняк гребінчастий (*Agropyron pectinatum*), тонконіг вузьколистий (*Poa angustifolia*) тощо. Серед рідкісних видів рослин на території об'єкту виявлені півники низькі піскові *Iris humilis* ssp. *arenaria* та сон розкритий *Pulsatilla patens*, обидва види є дуже рідкісними і трапляються тільки у нижній течії долини р. Коломак біля її гирлової частини, а також дудник болотний *Angelica palustris* (оцінка IN MIN), виявлений у середній течії річки. В 2017 році були проведені дослідження іхтіофауни річки Коломак. За результатами досліджень був виявлений вид з Червоної книги України – карась звичайний (*Carassius carassius*). Річка є важливим рефугіумом для розмноження та підтримання популяцій земноводних. Також на цій території помічено розмноження виду *Alcedo atthis*.

Долина річки Кобелячок на території Новосанжарського та Кобеляцького районів на орієнтовній площі 2323,54 га. У селі Бутенки річка утворює каскад малих водойм. Площа становить близько 1 га, глибина до 1 – 1,5 м на березі, внизу – замулена, піщано-каламутна. У воді зростають кушир занурений (*Ceratophyllum demersum*), ряскові (*Lemna* sp., *Spirodela polyrhiza*), нитчасті водорості. Берег досить сухий, використовується як пасовище. Наявність згаданих водойм є важливою для підтримки кормової бази птахів водно-болотного комплексу, таких як лелека білий. Наявність в заплаві річки озер сприяє збереженню популяцій земноводних та рептилій, які складають важливу частину раціону лелек та інших птахів.

Долина річки Артополот у Полтавській області на території Лохвицького району та приблизній площі 1275,69 га. Витоки Артополоту розташовані біля північної околиці села Анастасівки. Річка тече переважно на південь / південний захід, у нижній течії – частково на південний схід. Впадає до Сули на північний захід від села Пісочки. Пригирлова частина річки розташована в межах гідрологічного заказника Артополот. Річка Артополот біля села Токарі має мулисте та піщано-мулисте дно. У воді є багато ниткоподібних водоростей, кушира (*Ceratophyllum*). Річка, будучи оточеною сільськогосподарськими угіддями є своєрідною територією-рефугіумом для багатьох видів земноводних.

Вона містить численні нерестові території, що допомагають підтримувати популяції даної групи тварин, які відіграють важливу роль у трофічних ланцюгах і створюють основну (наприклад для білого лелеки) та резервну (наприклад для хижих птахів) кормові бази, підтримуючи таким чином на ряду з видами невеликих риб існування орнітофауни в районі річки. Долина річки Артополот важлива для збереження популяцій видів.

Долина річки Сліпорід на орієнтовній площі 4250,20 га. Долина річки Сліпорід біля села Мацківці широка, заболочена. Тут вона є рефугіумом для розмноження чисельних видів земноводних та рептилій, що складають основу раціону білого лелеки та деяких видів водно-болотних птахів.

Долина річки Тагамлик на орієнтовній площі 1810,70 га. Дно річки мутне, у воді ростуть очерет звичайний (*Phragmites australis*), ряскові (*Lemna minor*, *Spirodela polyrhiza*), кушир занурений (*Ceratophyllum demersum*), латаття (*Nymphaea*). Долина річки Тагамлик має важливе значення для збереження популяцій риб та амфібій. Наявні тут умови для розмноження амфібій, рептилій та риб створюють сприятливу кормову базу для птахів водно-болотного комплексу (наприклад лелеки білого, популяцію якого відмічено на даній території), зокрема хижих. Територія заплави річки також важлива як місце зупинки птахів під час міграції.

Робота установ природно-заповідного фонду області зосереджена на проведенні наукових досліджень, реалізації програм зі збереження біорізноманіття, виконанні еколого-освітніх програм, проведенні еколого-освітніх заходів, організації та участі у науково-практичних конференціях, рекреаційній діяльності та роботі зі ЗМІ, підготовці публікацій. Всі установи співпрацюють з громадськими організаціями, іншими установами ПЗФ, навчальними закладами, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

З метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження у спеціально створених умовах та спеціального використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори, ведення наукової, навчальної та освітньої роботи на території Полтавської області доцільно створити ботанічний сад.

Розвиток об'єктів природно-заповідного фонду регіону, необхідно розглядати через розвиток мережі об'єктів туристичної та рекреаційної інфраструктури; через облаштування та маркування нових еколого-краєзнавчих стежок та туристичних стежок, об'єктів історичної, культурної та природної спадщини регіону; створення місць для відпочинку та популяризація їх за допомогою співпраці із туристичними організаціями; проведення досліджень з метою збереження та відновлення природних комплексів та об'єктів; підвищення рівня екологічної культури відвідувачів та мешканців регіону;

формування матеріально-технічної бази парків; розвиток діяльності у інтернет-просторі; впровадження надання платних послуг (проведення екскурсій, майстер-класів, виставок тощо.), залучення грантових коштів та міжнародної технічної допомоги.

Важливим завданням розвитку природно-заповідного фонду області є роботи з розробки проєктів організації території регіональних ландшафтних парків, охорони, відтворення та рекреаційного використання їх природних комплексів та об'єктів. Варто зазначити, що у 2021 році такі роботи розпочалися для РЛП «Кременчуцькі плавні» та РЛП «Дикаський».

На збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду, всього з екологічного бюджету області у 2020 році витрачено 1007,1 тис. грн (на рівні попереднього 2019 року – 1045,125 тис. грн; у 2018 році – 1081,945 тис. грн).

Станом на 20.01.2021 року винесено в натуру (на місцевості) межі територій та об'єктів природно-заповідного фонду на площі 12271,07 га, що складає 8,59% від загальної площі заповідних територій області, з яких 11 об'єктів загальнодержавного значення загальною площею 5357,40 га та 53 об'єкти місцевого значення загальною площею 6913,67 га.

Проблемними питаннями які зумовлюють низькі темпи винесення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду на місцевості є тривалий розгляд та погодження проєктів землеустрою з організації та встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення центральними органами виконавчої влади, відмови у наданні погоджень на виготовлені проєкти землеустрою окремими землекористувачами та землевласниками та низький рівень фінансування зазначених робіт.

Для вирішення зазначеної проблеми у 2019 році було започатковано введення в дію реформи у сфері, охорони і збереження заповідного фонду області.

Зокрема, Департаментом, підготовлено та передано до профільного міністерства наявну вихідну інформацію про території та об'єкти природно-заповідного фонду області (у передбаченому вимогами цифровому форматі), для подальшого її адаптування та внесення відповідних даних до Публічної кадастрової карти України (наповнення шару «Території та об'єкти природно-заповідного фонду»).

Зазначену інформацію також додатково передано, у визначеному законодавством порядку, до територіального органу Держгеокадастру України, для ознайомлення та застосування, при здійсненні управлінської діяльності та прийнятті управлінських рішень при вирішенні питань, що стосуються питань землекористування.

Загалом, підсумовуючи аналіз сучасного стану природно-заповідного фонду Полтавської області можна виокремити наступні **проблеми** розвитку природно-заповідної справи:

- недостатнє охоплення заповіданням екологічно стійких природних комплексів (загальний показник заповідності в області 4,96%, що є нижчим за національний (6,77%) і європейський (12-15%)), а також нерівномірність розвитку заповідної справи в межах області та, відповідно, по адміністративних районах;

- низька частка винесення в натуру (на місцевості) меж об'єктів природно-заповідного фонду (межі територій та об'єктів природно-заповідного фонду на площі 12271,07 га, що складає 8,59% від загальної площі заповідних територій області, з яких 11 об'єктів загальнодержавного значення загальною площею 5357,40 га та 53 об'єкти місцевого значення загальною площею 6913,67 га.)

- відсутність проектів організації та розвитку об'єктів природно-заповідного фонду з визначенням стратегічних завдань з розвитку, які направлені на досягнення мети створення, із збереження та відтворення природних комплексів та об'єктів; охорони та захист природних комплексів та об'єктів; проведення наукових досліджень і спостережень за станом природного середовища; екологічної освітньо-виховної роботи; рекреаційної діяльності; адміністративно-організаційної діяльності тощо.

З **метою** збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, для оптимізації та розвитку природно-заповідної мережі визначено наступні пріоритетні **завдання**:

- підвищення рівня заповідності території області за рахунок розроблення проектів створення нових об'єктів ПЗФ, в тому числі шляхом викупу земельних ділянок, що перебувають у приватній та комунальній власності, для суспільних потреб під територією та об'єкти природно-заповідного фонду, а також через співпрацю з органами місцевого самоврядування;

- закріплення територій та об'єктів природно-заповідного фонду шляхом винесення в натуру меж;

- розробки проектів організації території та розвитку установ природно-заповідного фонду з визначенням стратегічних завдань та цілей відповідно до мети створення, в тому числі з розвитку мережі об'єктів туристичної та рекреаційної інфраструктури; облаштування та маркування нових еколого-краєзнавчих стежок та туристичних стежок, об'єктів історичної, культурної та природної спадщини регіону; створення місць для відпочинку та популяризація їх за допомогою співпраці із туристичними організаціями; проведення досліджень з метою збереження та відновлення природних

комплексів та об'єктів; підвищення рівня екологічної культури відвідувачів та мешканців регіону; формування матеріально-технічної бази парків; розвиток діяльності у інтернет-просторі; впровадження надання платних послуг (проведення екскурсій, майстер-класів, виставок тощо.), залучення грантових коштів та міжнародної технічної допомоги.

3.7. Відходи та небезпечні хімічні речовини

3.7.1. Структура утворення та накопичення. Через низький рівень використання, а відповідно – постійне накопичення, відходи є важливим місцевим фактором забруднення та основними джерелами довготривалого негативного впливу на довкілля.

Відповідно до наведених даних (Екологічний паспорт Полтавської області за 2020 рік), у 2020 році в області утворилося 2721,689 тис. т відходів виробництва і споживання (без врахування утвореної пустої породи від видобування корисних копалин – 76941,503 тис. т). Основна частина утворених відходів (98,9% від загального обсягу або 2693,145 тис. т) належить до відходів IV класу небезпеки. Відходи I-III класів небезпеки становлять незначну частку від загальної кількості, проте саме вони створюють ризики для здоров'я і навколишнього природного середовища. Відходів I класу небезпеки утворилося 0,162 тис. т, II класу – 1,007 тис. т, III класу – 27,375 тис. т. Динаміка утворення відходів на території області впродовж 2016-2020 років представлена на рисунку 3.20.

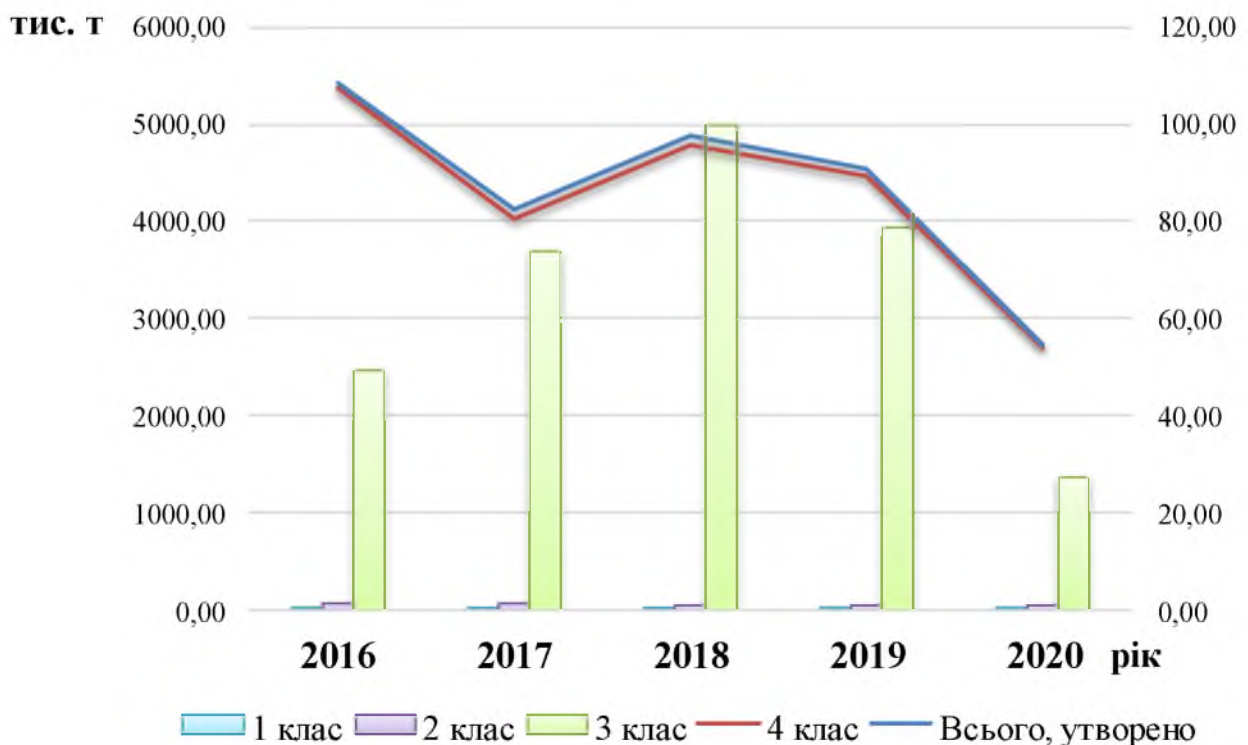

Рис. 3.20. Динаміка утворення відходів на території області у 2016 – 2020 роках

Основними джерелами утворення промислових відходів, у тому числі відходів I-III класів небезпеки, є підприємства гірничодобувної, металургійної, нафто-хімічної промисловості. Зокрема, найбільшими утворювачами відходів у регіоні є ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод» (відходи, що містять ртуть, відпрацьовані свинцеві батареї I класу), ПАТ «Укртатнафта» (каталізатори – активний оксид алюмінію та алюмокобальтмолібденовий відпрацьовані, III клас), ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (відходи, що містять ртуть, відпрацьовані батареї – I клас, відпрацьовані масла та мастила моторні – II клас), ТОВ «Єривський гірничо-збагачувальний комбінат» (відпрацьовані свинцеві батареї I клас, відпрацьовані масла та мастила – II клас і брухт чорних металів – III клас), ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат (брухт чорних та кольорових металів III клас).

Відходи першого класу небезпеки, в основному представлені відходами що містять ртуть та її сполуки (включаючи люмінісцентні лампи та батареї), відходами що містять свинець (включаючи батареї та акумулятори). Ключовим джерелом утворення відпрацьованих хімічних джерел струму (акумуляторних батарей) є автомобільний транспорт.

Основну частину відходів другого класу небезпеки складають відпрацьовані моторні масла та мастила. Ключовими джерелами утворення відпрацьованих мастил є автомобільний транспорт (СТО), виробниче обладнання, трансформатори з масляним охолодженням. Основним джерелом утворення відпрацьованих мастильно-охолоджуючих рідин є виробниче металообробне обладнання промислових підприємств області.

Найбільше відходів I-III класів небезпеки (всього у 2020 році – 28,5 тис. т) утворилося на території підприємств м. Кременчук – 14,3 тис. т (50%), м. Полтава – 7,7 тис. т (27%) та м. Горішні Плавні – 3,1 тис. т (близько 11%).

На території Полтавської області знаходиться понад 100 закладів охорони здоров'я (не враховуючи приватних закладів, ветеринарних клінік, аптечних закладів та інших), якими у 2020 році утворено 120,4 т відходів, у тому числі 17,9 т небезпечних. Медичні відходи зараховані до небезпечних і є джерелами прямого і опосередкованого забруднення навколишнього природного середовища, виникнення інфекційних та неінфекційних захворювань населення та потребують особливого поводження. Однак досить поширеним є змішування медичних відходів з ТПВ та вивезення їх на сміттєзвалища.

У загальній кількості утворених у 2020 році відходів IV класу небезпеки (без врахування утвореної пустої породи від видобування корисних копалин – 76941,503 тис. т), найбільшу питому вагу (66%), складають відходи рослинного походження (1798,16 тис. т) та 13% – тваринні екскременти та

сеча (545,776 тис. т), які продукуються підприємствами агропромислового комплексу.

Головною проблемою у цій сфері є значні обсяги утворення та накопичення, при низькому рівні утилізації крупнотонажних відходів III, IV класів небезпеки, відсутність діючих технологій з утилізації (знешкодження) шламів, значні обсяги видалення промислових відходів на полігони ТПВ.

У 2020 році видалено у спеціально відведених місцях чи об'єктах регіону 64409,1 тис. т відходів, у тому числі 19,5 т I-III класу небезпеки (з них 13,8 т – хімічні відходи). Станом на 01.01.2021 року, у спеціально відведених місцях чи об'єктах на території підприємств Полтавської області накопичилось 2500 млн. т відходів, з них – 15,512 тис. т відходів I-III класів небезпеки.

У відвалах та хвостосховищах ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат) накопичено 2465,0 млн. т нетоксичних відходів та у відвалі формувальних сумішей на орендованій земельній ділянці знаходиться 7,401 млн. т відходів, ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод», які вважаються нетоксичними. Найнебезпечнішими негативними наслідками накопичення цих відходів є забруднення земної поверхні важкими металами внаслідок розмиву та розвіювання порід шахтних відвалів, підсипки цими породами доріг та підтоплених ділянок, забруднення поверхневих і підземних вод кислими водами, які формуються у тілах відвалів та насипів, а також дренажними шахтними водами.

Окрему увагу слід приділити накопиченню та неналежному зберіганню безхазяйних пестицидів та отрутохімікатів.

За даними Головного управління Держпродспоживслужби у Полтавській області, щодо умов та стану зберігання заборонених і непридатних до використання у сільському господарстві хімічних засобів захисту рослин (далі –ХЗЗР) на території області у 14 складських приміщеннях (11 з яких у задовільному стані та 3 у незадовільному стані) на яких зберігається 54,11 т непридатних пестицидів. Комісії по інвентаризації отрутохімікатів, як правило не враховують додавання старої тари, забруднення ґрунтів, залишків цегли, асфальтобетонного покриття та інші відходи, які забрудненні ХЗЗР під час процесу перезавантаження у нову тару для подальшої утилізації ХЗЗР.

Водночас, відповідно до «Акту уточнення фактичної кількості непридатних, невизначених та заборонених до використання ХЗЗР» від 23.12.2013 року складеного Управлінням цивільного захисту населення Полтавської облдержадміністрації, на території області залишається 160 т отрутохімікатів. Враховуючи, що впродовж 2014 – 2020 років жодних дій щодо ХЗЗР не проводилося, дані є актуальними на 01.01.2021 рік (табл. 3.21).

Накопичення та неналежне зберігання заборонених та непридатних пестицидів

№ з/п	Район	Кількість та стан складських приміщень		Кількість*, т	Кількість**, т
		Задовільний, од.	Незадовільний, од.		
1	Гребінківський	3		12,8	64,4
2	Лохвицький	2	1	5,8	55,9
3	Лубенський	1	1	14,08	11,0
4	Оржицький		1	14,16	14,16
5	Пирятинський	1		4,13	8,26
6	Чорнухинський	4		3,14	6,28
	Усього	11	3	54,11	160

* за даними Головного управління Держпродспоживслужби у Полтавській області;

** за даними Акту уточнення фактичної кількості непридатних, невизначених та заборонених до використання ХЗЗР від 23.12.2013 року Управління цивільного захисту населення Полтавської облдержадміністрації.

3.7.2. Поводження з відходами та їх використання. Відходи будь-яких категорій вимагають дотримання певних правил поведження. Чим більше їх накопичується, тим складніше підтримувати встановлений баланс та виконувати санітарно-гігієнічні вимоги поведження з відходами. Тому, впровадження ефективних технологій утилізації відходів є вкрай важливим для Полтавської області.

На гірничо-хімічних та металургійних підприємствах Полтавської області накопичено понад 2472,4 млн. т нетоксичних відходів. У більшості випадків їх основним фактором впливу на оточуюче середовище є забруднення території малопродатною пустою породою. Враховуючи хімічний склад, відходи можуть бути використані у будівельній та хімічній індустріях (автодорожнє будівництво, будівельні матеріали і суміші, виробництво цементу, сірчаної кислоти та ін.). Окремі з них придатні для заповнення відпрацьованих шахт, кар'єрів. Впродовж 2020 року для будівництва і обвалування огорожувальних дамб шламосховища, формування будівельних майданчиків, будівництва доріг використано 2877,0 млн. т розкритих скельних порід та 8,1 млн. т шламів збагачення залізної руди.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області, у 2020 році утилізовано 2055,5 тис. т (з них – 5,3 тис. т відходів I-III класів небезпеки) або 75% відходів від загального обсягу утворених у області без врахування утвореної пустої породи від видобування корисних копалин. Всього на території області працюють 42 установки для утилізації (перероблення відходів). Найбільше утилізовано відходів рослинного походження – 1241,9 тис. т, відходів тваринних екскрементів, сечі та гною – 449,0 тис. т, відходів

тваринного походження та змішаних відходів – 119,4 тис. т та відходів чорних металів – 13,5 тис. т (рис. 3.21).

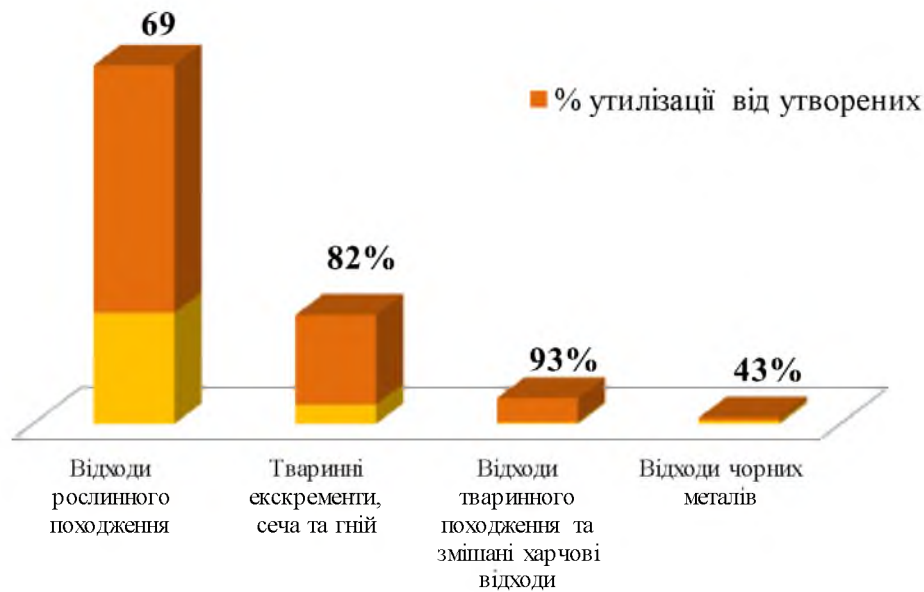

Рис. 3.21. Основні показники утилізації відходів у 2020 році

У Полтавській області використовується вторинна сировина в обсязі знову утвореної сировини по таких видах відходів, як лушпиння соняшникове, матеріали текстильні вторинні, канати сталеві відпрацьовані, породи розкривні, попутні скельні для будівництва гідроспоруд, відходи графітовмісні та інші. Барда зерно-картопляна і дробина пивна, а також переважна частка жому бурякового та зернових відходів спрямовуються на відгодівлю худоби у сільськогосподарських підприємствах. За даними райдержадміністрацій, міськвиконкомів та ОТГ, 38 суб'єктів господарювання області здійснюють збирання та заготівлю відходів як вторинної сировини, основні з них – тара скляна та склобій, ПЕТ пляшка та тара пластикова, макулатура, поліетилен, пластик, тара алюмінієва та металобрухт. Проте, беручи до уваги низькі обсяги утилізації окремих відходів, наявний переробний потенціал області необхідно постійно нарощувати.

На Полтавщині працює 8 установок для спалювання відходів. Впродовж 2020 року спалено 57,3 тис. т відходів, у тому числі з метою отримання енергії – 45,1 тис. т та 12,2 тис. т – для теплового перероблення. Загалом, спалено 55,3 тис. т відходів рослинного походження, 1,6 тис. т деревних відходів та близько 0,4 тис. т відпрацьованих олив (відходи II класу небезпеки).

Щодо поводження з відходами I-III класу небезпеки, з 28,6 тис. т утворених у 2020 році, 5,3 тис. т (або 18,5%) утилізовано (в основному відходи чорних металів) та близько 0,4 тис. т спалено відпрацьованих олив, 19,5 тис. т видалено у спеціально відведені місця та об'єкти. За даними web-порталу

Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, на території Полтавської області працюють 11 суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у сфері поводження з небезпечними відходами. У містах Полтава, Кременчук, Горішні Плавні та Сенчанській територіальній громаді впроваджено роздільне, у складі побутових відходів, збирання небезпечних відходів (містять важкі метали, а саме – батарейки, люмінесцентні лампи та термометри). Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів безпеки наведена у таблиці 3.22.

Таблиця 3.22

Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів безпеки, тис. т (за формою статзвітності 1-відходи)

№	Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019** рік	2020 рік
1.	Утворено*	5421,228	4110,990	4891,344	4541,850	2721,689
2.	Одержано від інших підприємств					
3.	Спалено	34,4	42,4	45,5	41,0	57,37
3.1	у т.ч. з метою отримання енергії	34,3	41,7	42,5	29,7	45,162
4.	Використано (утилізовано)	3615,3	2708,3	2774,2	3064,4	2002,116
5.	Направлено в сховища організованого складування*** (поховання)	344,5	424,0	1325,9	64273,1	64409,06
6.	Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	26311,5	31353,0	–	2435786,1	

Примітки:

* – без врахування утвореної пустої породи від видобування корисних копалин, а саме за 2020р. – 76941,503тис.т; за 2019р. – 92900,964тис.т; за 2018р. – 30929,095тис.т; за 2017 – 35040,085тис.т.;

** – суттєве збільшення пояснюється зміною статистичного обліку відходів у 2019 році;

*** – з врахуванням утвореної пустої породи від видобування корисних копалин.

3.7.3. Комунальні відходи. В області визначається стійкий приріст утворення комунальних відходів, а саме: тверді побутові відходи, будівельні відходи, відходи функціонування очисних споруд, відходи біологічного походження тощо.

Сфера поводження з ТПВ у Полтавській області вимагала глибокого реформування на основі комплексного підходу. Саме не це націлена «Комплексна програма поводження з твердими побутовими відходами у Полтавській області на 2017-2021 роки». Головною метою вказаної програми є формування системи заходів щодо раціонального та екологічно безпечного поводження з відходами для мінімізації негативного впливу на довкілля та здоров'я людей. Завдання програми спрямовані на налагодження системи видалення ТПВ, зокрема інвентаризацію діючих звалищ, закриття

несанкціонованих, визначення місць та будівництво районних і в перспективі субрегіональних полігонів та ін. Іншими завданнями програми є придбання необхідної кількості сміттєзбиральної техніки, оновлення парку спецтехніки для обслуговування санкціонованих районних полігонів, організація відбору вторинної сировини та поступова організація роздільного збору вторсировини у населення в містах та районних центрах області.

За даними Управління житлово-комунального господарства облдержадміністрації, станом на 01.01.2021 року в області налічується 537 сміттєзвалищ загальною площею 439,95 га, з яких лише 132 є паспортизованими. Дев'ять полігонів, загальною площею 21,3 га, працює у режимі перевантаження, тобто з порушенням проектних показників щодо обсягів накопичення відходів, та 200 (площею 123,96 га) – не відповідають нормам екобезпеки. Через відсутність сортувальних та переробних потужностей, необхідних споруд та механізмів технологія захоронення здійснюється з порушенням нормативних вимог, що у свою чергу призводить до забруднення навколишнього природного середовища.

Технічне облаштування полігонів далеке від досконалості, зокрема на багатьох відсутні огорожа, обвалування, мережа спостережливих свердловин, контрольо-пропускні пункти, дизбар'єри тощо. У сільських населених пунктах впорядковані полігони практично відсутні.

Залишається невирішеним питання захоронення твердих побутових відходів і в обласному центрі. Звалище твердих побутових відходів КАТІ 1628 Полтавської міської ради, яке розташоване у районі сіл Триби та Макухівка, заповнене майже на 100%.

Станом на 01.01.2021 року на території області залишається 200 несанкціонованих сміттєзвалищ площею 123,96 га.

У 2020 році 78% населення області охоплено послугами централізованого збирання та вивезення ТПВ (показник у 2017 – 2018 роках – 77%). У сфері санітарної очистки населених пунктів області залучено 52 підприємства, з них комунальними є 46, 3 приватними та 3 з частковою комунальною власністю, на яких працює 930 осіб та 188 одиниць техніки зі збору та транспортування ТПВ (сміттєвозів). Зношеність парку сміттєвозів в середньому по області становить 45%.

Разом з тим, у регіоні слабо розвинені сучасні технології з сортування та витягу ресурсоцінних компонентів, призначених для рециклінгу, не поширені такі види біологічної обробки ТПВ як компостування і анаеробне зброджування.

Враховуючи вказане вище, однією з найгостріших екологічних **проблем** у Полтавській області залишаються питання пов'язані з утворенням, накопиченням, утилізацією та вивезенням на місця неорганізованого

складування відходів.

На виконання вимог «Національної стратегії управління відходами до 2030 року», затвердженої розпорядженням КМУ від 08.11.2017 року №820-р, та «Національного плану управління відходами до 2030 року», затвердженого розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 року №117-р, Національним університетом «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» розроблено проєкт Регіонального плану управління відходами до 2030 року (далі – РПУВ) в Полтавській області.

Відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», Управлінням житлово-комунального господарства Полтавської облдержадміністрації подано на розгляд до Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки (СЕО) документу державного планування (РПУВ).

Головною метою РПУВ є створення та забезпечення ефективного функціонування системи управління відходами у Полтавській області на інноваційних засадах, для мінімізації шкідливого впливу відходів на довкілля та здоров'я населення.

Основними завданнями РПУВ є створення та розвиток інституційної структури регіональної системи управління відходами з урахуванням нового адміністративного устрою області, а також вдосконалення системи інформаційного забезпечення сфери управління відходами.

Комплекс запланованих **заходів** включає управління окремими потоками відходів: формування та вдосконалення інфраструктури збирання, оброблення, видалення (захоронення) муніципальних відходів; управління небезпечними відходами, промисловими відходами, відходами будівництва та знесення, відходами сільського господарства, відходами упаковки, відходами електричного та електронного обладнання, відходами батарейок, батарей й акумуляторів, медичними відходами, знятими з експлуатації транспортними засобами, осадами стічних вод.

3.8. Ядерна та радіаційна безпека

Функції державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки на території Полтавської області здійснює Східна інспекція з ядерної та радіаційної безпеки Державної інспекції ядерного регулювання України (далі – Східна інспекція Держатомрегулювання). Діяльність Східної інспекції Держатомрегулювання спрямована на підвищення ядерної та радіаційної безпеки, запобіганню радіаційних аварій та випадків ядерного тероризму на підконтрольній території.

Східною інспекцією Держатомрегулювання згідно з затвердженим

Державною інспекцією ядерного регулювання України планом наглядової діяльності на 2021 рік здійснюється державний нагляд за дотриманням підприємствами, установами та організаціями Полтавської області вимог законодавства України, норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки, умов виданих ліцензій у сфері використання ядерної енергії.

Особлива увага при здійсненні наглядової діяльності приділялась таким питанням:

- забезпечення фізичного захисту джерел іонізуючого випромінювання (далі – ДІВ);

- забезпечення радіаційної безпеки та радіаційного захисту персоналу і пацієнтів при використанні ДІВ;

- забезпечення належної підготовки та перепідготовки персоналу з питань радіаційної безпеки;

- забезпечення технічного обслуговування ДІВ;

- підтримання в належному стані системи обліку і контролю ДІВ, тощо.

З метою забезпечення колегіальності та відкритості рішень в Східній інспекції Держатомрегулювання працює Ліцензійна комісія, яка забезпечує розгляд ліцензійних справ та надає пропозиції щодо прийняття рішення про видачу, відмову у видачі, переоформлення, продовження чи зупинення дії, анулювання і поновлення строку дії ліцензії, а також внесення змін до ліцензії у сфері використання ядерної енергії – використання джерел іонізуючого випромінювання, а саме, генеруючих пристроїв, крім прискорювачів з енергією прискорення більше 1 МеВ.

Діяльність підприємств, організацій та установ, які використовують ДІВ, здійснюється на підставі ліцензій на право провадження діяльності з використання ДІВ, виданих Державною інспекцією ядерного регулювання України та її територіальними органами.

На території Полтавської області станом на 01.01.2021 року знаходиться 203 підприємства, установи та організації, які використовують ДІВ, в тому числі: в промисловості та науково-дослідних закладах – 34, лікувально-профілактичних установах – 169. Найбільш широке використання ДІВ в медичних закладах, які використовуються для променевої терапії (ДІВ із високим рівнем потенційної небезпеки (1–2 категорія) та діагностики (60–80% діагнозів) захворювань).

4. Система регіонального моніторингу довкілля

4.1. Загальна характеристика

Регіональна система моніторингу довкілля Полтавської області (далі – РСМД) створена та функціонує відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля». РСМД здійснює збирання, оброблення та збереження екологічної інформації для відомчої та комплексної оцінки і прогнозу стану природного середовища, біоти та умов життєдіяльності, вироблення обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних соціальних, економічних та екологічних управлінських рішень.

Система моніторингу об'єднує державні, комунальні та наукові установи і лабораторії, які здійснюють дослідження якості повітря, води, ґрунту, спостерігають за станом біоресурсів і забрудненням довкілля.

Моніторинг навколишнього природного середовища на території Полтавської області здійснюють (далі – Суб'єкти моніторингу):

- Державна екологічна інспекція Центрального округу;
- Полтавський обласний центр з гідрометеорології (ДСНС України);
- Державна установа «Полтавський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» (МОЗ України);
- Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області (Державне агентство водних ресурсів);
- Полтавська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»;
- Полтавське обласне управління лісового та мисливського господарства (Держлісагентство України);
- Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області (Держгеокадастр України);
- Головне управління Держпродспоживслужби в Полтавській області;
- Управління Державного агентства рибного господарства у Полтавській області (Полтавський рибоохоронний патруль);
- Східна інспекція з ядерної та радіаційної безпеки Державної інспекції ядерного регулювання України, м. Харків;
- Полтавська обласна державна адміністрація;
- підприємства, установи та організації.

Функціонування Регіональної системи моніторингу довкілля Полтавської області здійснюється на основі багатосторонньої Угоди про спільну діяльність між суб'єктами моніторингу від 2010 року. Обмін інформацією у системі моніторингових спостережень за станом

навколишнього природного середовища між суб'єктами РСМД здійснюється відповідно до Регламентів обміну екологічною інформацією на безкоштовній основі.

Головне управління статистики у Полтавській області надає усім зацікавленим суб'єктам системи моніторингу статистичну інформацію, отриману за результатами спостереження за екологічною ситуацією у регіоні.

Для інформаційно-аналітичної підтримки та прийняття управлінських рішень у галузі охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки області, забезпечення населення екологічною інформацією, на основі моніторингових даних готуються щомісячні та щоквартальні огляди про стан довкілля, Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища та Екологічний паспорт Полтавської області, які оприлюднюються на web-сторінці департаменту екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації (<http://eko.adm-pl.gov.ua/>) у розділі «Стан довкілля».

Із вересня 2014 року розпочав діяльність регіональний інформаційно-моніторинговий центр (РІМЦ) «Довкілля Полтавщини» при Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка. У вересні 2015 року презентовано інформаційний web-ресурс РІМЦ «Довкілля Полтавщини» (<https://nupp.edu.ua/page/iformatsiyno-monitoringoviy-tsentr-dovkillya-poltavshchini/>), на якому розміщуються актуальні інформаційні матеріали за даними, що надходять від суб'єктів моніторингу області.

4.2. Мета, завдання, об'єкти спостереження

Головною метою обласного екологічного моніторингу є досягнення високого рівня інформаційного забезпечення державного контролю за станом довкілля, прогнозування його змін та надання рекомендацій виконавчим органам для врахування екологічної складової (природного капіталу) при прийнятті управлінських рішень, у тому числі підвищення якості обґрунтування природоохоронних заходів та ефективності їх здійснення.

Основними завданнями РСМД є:

- довгострокові систематичні спостереження за станом довкілля;
- аналіз екологічного стану довкілля та прогнозування його змін;
- створення та ведення баз даних і забезпечення інформаційного обміну;
- інформаційно-аналітична підтримка прийняття рішень у галузі охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки;
- підвищення рівня екологічної обізнаності населення.

4.3. Організація і функціонування

Організаційна інтеграція суб'єктів моніторингу здійснюється департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації на основі:

- Програми державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки для зони «Полтавська»;
- Програми державного моніторингу вод;
- Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022-2027 роки («Довкілля–27»).

Функціонування регіональної системи моніторингу довкілля представлено у таблиці 4.1

Функціонування Регіональної системи моніторингу довкілля

Завдання	Підсистема, функції	Суб'єкт системи моніторингу довкілля	Періодичність підготовки інформації
1	2	3	4
Моніторинг атмосферного повітря			
1. Збір та обробка інформації про забруднення атмосферного повітря. Ведення баз даних показників забруднення атмосферного повітря.	1.1. Спостереження за забрудненням атмосферного повітря.	Полтавський обласний центр з гідрометеорології.	1 раз на місяць
	1.1.1. Спостереження за забрудненням атмосферного повітря шляхом лабораторного аналізу відібраних проб.	Державна установа «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»	1 раз на рік
2. Збір та обробка результатів аналітичних досліджень складу забруднюючих речовин (ЗР) промислових викидів в атмосферу. Ведення комп'ютерних баз даних результатів дослідження.	1.2. Спостереження за промисловими викидами в атмосферне повітря.	Державна екологічна інспекція Центрального округу	1 раз на рік
	1.2.1. Спостереження за промисловими викидами в атмосферне повітря (хімічний лабораторний і автоматизований аналіз).	Промислові підприємства (які входять до Переліку найбільших забруднювачів навколишнього природного середовища України*).	1 раз на квартал
Моніторинг вод			
1. Збір та обробка результатів аналітичних досліджень складу забруднюючих речовин у поверхневих водах. Ведення баз даних результатів дослідження	1.1. Дані спостережень за якістю поверхневих вод водойм області. 1.1.1. Визначення вмісту забруднюючих речовин засобами хімічного лабораторного аналізу.	Державна екологічна інспекція Центрального округу	1 раз на рік
		Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області.	1 раз на місяць
		Державна установа «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» (Кременчуцький та Кобеляцький підрозділи)	1 раз на місяць та 1 раз на квартал
2. Збір та обробка результатів аналітичних досліджень складу забруднюючих речовин у поверхневих водах сільськогосподарського призначення (метали, нітрати, залишкові кількості пестицидів). Ведення баз даних результатів дослідження.	1.2. Дані спостережень за станом поверхневих вод сільськогосподарського призначення. 1.2.1. Визначення вмісту ЗР засобами хімічного лабораторного аналізу.	Полтавська філія ДУ «Держгрунтоохорона»	1 раз на рік
		Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області.	1 раз на рік
3. Збір та обробка результатів аналітичних досліджень складу забруднюючих речовин у підземних водах. Ведення баз даних результатів дослідження.	1.3. Дані спостережень за станом ґрунтових вод у місцях розташування меліоративних систем зрошення та осушення. 1.3.1. Визначення вмісту ЗР засобами хімічного лабораторного аналізу.	Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області.	1 раз на рік
4. Збір та обробка результатів аналітичних досліджень складу забруднюючих речовин у ґрунтових водах. Ведення баз даних результатів дослідження.	1.4. Дані спостережень за якістю ґрунтових та підземних вод, які використовуються для господарсько-питного водопостачання. 1.4.1. Визначення вмісту ЗР засобами хімічного та бактеріологічного лабораторних аналізів.	Державна установа «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»	1 раз на рік
Моніторинг стану земельних ресурсів та ґрунтів			
1. Збір та обробка результатів аналітичних досліджень за якістю земель сільськогосподарського призначення (радіонукліди, метали, залишкові кількості пестицидів). Ведення баз даних результатів дослідження.	1.1. Дані спостережень за станом ґрунтів земель сільськогосподарського призначення. 1.1.1. Спостереження за біологічними властивостями ґрунтів. 1.1.2. Спостереження за хімічними властивостями ґрунтів (гумус, органіка, мінеральний склад, інші). 1.1.3. Визначення вмісту ЗР.	Полтавська філія ДУ «Держгрунтоохорона»	1 раз на рік

Продовження табл. 4.1

1	2	3	4	
2. Збір та обробка результатів аналітичних досліджень складу забруднюючих речовин у ґрунтах. Ведення баз даних результатів дослідження.	1.2. Дані спостережень за станом ґрунтів у місцях розташування меліоративних систем зрошення та осушення. 1.2.1. Визначення вмісту ЗР засобами хімічного лабораторного аналізу.	Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області.	1 раз на рік	
3. Збір та обробка результатів аналітичних досліджень за якістю ґрунтів у житловій зоні	1.2. Дані спостережень за станом ґрунтів у житловій забудові населених пунктів. 1.2.1. Визначення вмісту ЗР засобами хімічного та бактеріологічного лабораторних аналізів.	Головне управління Держпродспоживслужби в Полтавській області	1 раз на рік	
Моніторинг біологічних ресурсів				
1. Збір та обробка інформації щодо спостереження за станом рослин. Ведення баз даних результатів дослідження.	1.1. Спостереження за станом рослин. 1.1.1. Спостереження за станом лісів. 1.1.2. Спостереження за видами флори, що охороняються.	Полтавське обласне управління лісового та мисливського господарства. Полтавська обласна організація УТОГ.	1 раз на рік 1 раз на рік	
	2. Збір та обробка інформації щодо спостереження за станом тварин. Ведення баз даних результатів дослідження.	1.2. Спостереження за станом тварин. 1.2.1. Спостереження за станом мисливських тварин. 1.2.2. Спостереження за видами фауни, що охороняються. 1.2.3. Спостереження водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах)	Полтавське обласне управління лісового та мисливського господарства. Управління Державного агентства рибного господарства у Полтавській області (Полтавський рибоохоронний патруль) Полтавська обласна організація УТОГ.	1 раз на рік 1 раз на рік
Моніторинг у сфері поводження з відходами				
1. Збір і обробка інформації пропромислові відходи всіх класів небезпеки. Ведення баз даних результатів дослідження		1.1. Спостереження за відходами. 1.1.1. Спостереження за поводженням із промисловими відходами.	Державна екологічна інспекція Центрального округу	1 раз на рік
	Промислові підприємства (які входять до Переліку найбільших забруднювачів навколишнього природного середовища України*).		1 раз на рік	
Моніторинг фізичних факторів впливу				
1. Збір і обробка інформації про рівні радіаційного забруднення. Ведення баз даних результатів дослідження	1.1. Спостереження за рівнями радіаційного забруднення. 1.1.1. Спостереження за радіаційним забруднення атмосферного повітря. 1.1.2. Спостереження за радіаційним забрудненням поверхневих вод. 1.1.3. Спостереження за радіаційним забрудненням ґрунтів.	Полтавський обласний центр з гідрометеорології.	3 рази на місяць	
		Державна установа «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»	1 раз на місяць, 1 раз на квартал, 1 раз на рік	
		Полтавська філія ДУ «Держґрунтоохорона»	1 раз на рік	

* відповідно до листа Мінприроди України від 26.04.2006 № 3814/19/3-8 щодо Переліку підприємств України, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища України, який підготовлено на виконання вимог постанови Верховної Ради України «Про інформування громадськості з питань, що стосуються довкілля» від 04.11.2004 № 2169-IV та наказів Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 21.03.2005 №103 «Щодо інформування населення про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами довкілля» та від 01.11.2005 №397 «Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища».

Система спостережень за станом довкілля

№ з/п	Суб'єкт моніторингу	Об'єкт моніторингу						
		Атмосферне повітря	Стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	Поверхневі води	Джерела викидів вод у поверхневі води	Підземні води	Джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	Ґрунти
		Кількість точок спостережень, од.						
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Державна екологічна інспекція Центрального округу	-	6	40	32	18	-	88
2	Полтавський обласний центр з гідрометеорології	9	-	11	-	-	-	-
3	Державна установа «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України»	65	-	70	-	180	-	24
4	Полтавська філія ДУ «Держґрунтохорона»	-	-	-	-	-	-	23
5	Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області	-	-	3	-	-	-	-
6	Управління житлово-комунального господарства Полтавської облдержадміністрації	262	211	25	13	78	-	-
7	Харківська комплексна геологічна партія КП «Південукргеологія»	-	-	-	-	71*	-	-

* - за останніми даними Харківської комплексної геологічної партії КП «Південукргеологія» (2017 рік).

Моніторинг **атмосферного повітря** регламентується постановою Кабінету Міністрів України 14.08.2019 року № 827 «Деякі питання здійснення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря».

Розпорядженням голови Полтавської обласної державної адміністрації від 31.10.2019 року № 828 «Про виконання функцій органу управління якістю атмосферного повітря» функції органу управління якістю атмосферного повітря у Полтавській області покладено на департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації. Склад Комісії з питань здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря (далі – Комісія) затверджено розпорядженням голови Полтавської облдержадміністрації від 14.02.2020 року № 79.

Комісією підготовлено проект Програми державного моніторингу у галузі атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря для зони «Полтавська» на 2021 – 2025 роки, який погоджено Міндовкілля листом від

26.08.2021 року № 25/1-12/18258. У вказаній програмі здійснено проектування мережі спостережень за якістю атмосферного повітря для зони «Полтавська» та заплановано заходи щодо встановлення пунктів спостережень та/або вдосконалення наявних мереж спостереження за якістю атмосферного повітря, створення та/або вдосконалення лабораторій спостереження за станом атмосферного повітря.

Порядок *моніторингу вод* затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 року № 758. За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області, на Полтавщині у суббасейні Середнього Дніпра виділено 292 масиви поверхневих вод та у суббасейні Нижнього Дніпра виділено 32 масиви поверхневих вод, які підлягають моніторингу.

Етапи реалізації регіонального екологічного моніторингу:

- збір, накопичення та обробка екологічної інформації від суб'єктів моніторингу за напрямками, що ними контролюються;
- аналіз та узагальнення даних щодо стану природних ресурсів, які контролюються обласною системою моніторингу довкілля;
- прогноз та прийняття управлінських рішень на підставі даних обласної системи моніторингу довкілля;
- забезпечення вільного доступу громадськості до інформації про стан навколишнього природного середовища, проведення екологічних акцій, конкурсів тощо;
- організація й проведення незалежного громадського моніторингу стану навколишнього середовища Інформаційно-моніторинговим центром «Довкілля Полтавщини», створеного на базі кафедри прикладної екології та природокористування Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Збір та узагальнення інформації від суб'єктів РСМД проводиться департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації.

Основними **проблемами** у питанні функціонування системи моніторингу довкілля на обласному рівні є:

- недосконала нормативно-правова база;
- низький рівень координації діяльності та співпраці між суб'єктами екологічного моніторингу;
- морально та фізично застаріла приладова-технічна база суб'єктів системи екологічного моніторингу;
- недостатні обсяги фінансування, у тому числі з позабюджетних джерел.

З **метою** розвитку та удосконалення регіональної системи моніторингу довкілля Полтавської області необхідно вирішити наступні **завдання та вжити відповідні заходи** :

1. Затвердити координатора та суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля Полтавської області.

2. Укласти (оновити/актуалізувати) угоду про спільну діяльність між суб'єктами моніторингу довкілля та регламенти обміну екологічною інформацією.

3. Переглянути, актуалізувати та затвердити для Полтавської області мережу спостережень за об'єктами моніторингу довкілля (крім моніторингу атмосферного повітря та моніторингу вод, для яких мережі вже визначено та затверджено).

4. Провести інвентаризацію приладово-технічної бази суб'єктів моніторингу, підготувати пропозиції щодо її оновлення.

5. Залучити додаткові джерела фінансування, у тому числі фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області, місцевих бюджетів та небюджетних коштів (кошти підприємств, установ, організацій та кошти міжнародної технічної допомоги).

6. На основі зібраних та узагальнених даних від усіх суб'єктів моніторингу формувати річний звіт моніторингу довкілля Полтавської області, який надсилати визначеним суб'єктам РСМД, голові обласної державної адміністрації та голові обласної ради, Громадській раді при Полтавській обласній державній адміністрації та Екологічній раді Полтавщини, забезпечувати його оприлюднення через існуючі інструменти інформаційного забезпечення.

7. Забезпечити виконання заходів Програми державного моніторингу у галузі атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря для зони «Полтавська» на 2021 – 2025 роки.

5. Екологічна просвіта

Однією із стратегічних цілей сучасної екологічної політики як на державному так і на регіональному рівнях є формування у суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва. Головними напрямками її реалізації є впровадження екологічної освіти та виховання в інтересах сталого розвитку, просвітницької діяльності з різними групами населення; розвиток партнерства між зацікавленими секторами суспільства для залучення їх до реалізації природоохоронної політики області та розв'язання екологічних проблем, забезпечення участі громадськості у прийнятті управлінських рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування.

Діяльність Полтавської обласної державної адміністрації спрямована на забезпечення безперервної екологічної освіти та виховання усіх верств населення області шляхом формування екологічної культури, екологічного стилю мислення, екологічної етики і поведінки, популяризації екологічних знань, формування екологічної культури впродовж усього життя людини за рахунок впровадження нових форм і методів екологічної освіти та виховання підростаючого покоління у дошкільних, середніх шкільних та вищих навчальних закладах області, розповсюдження екологічних знань через засоби масової інформації, мережу інтернет та поліграфічну продукцію, забезпечення участі громадськості в екологічних акціях та у процесах прийняття рішень з екологічних питань, забезпечення доступу до екологічної інформації тощо.

5.1. Екологічна освіта та виховання населення, просвітницька діяльність

Створена в області система екологічної освіти учнівської молоді є одним із пріоритетних і дієвих напрямів роботи закладів загальної середньої та позашкільної освіти, яка реалізується через позакласну, позашкільну роботу дитячих творчих об'єднань та осередків за інтересами, масові заходи природоохоронного та екологічного спрямування.

Структура освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти включає нормативні та вибіркові навчальні дисципліни загальної та професійної підготовки, у відповідності до визначених компетентностей Нової української школи. Викладання окремого предмета «Екологія» або інтегрованого в оновлені програми з біології та природознавства спрямоване на формування ключової компетентності «Екологічна грамотність і здорове життя», яка націлена на формування у здобувачів освіти соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості

сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Також, з метою підвищення екологічної освіти, культури і свідомості підростаючого покоління у закладах освіти області щорічно проводяться «Тижні екології», свята, виховні години, конкурси малюнків, складаються учнями екологічні проекти, екскурсії.

Найбільш ефективним засобом застосування нових методик екологічної освіти і виховання підростаючого покоління та їх найдієвішою формою є широке залучення школярів і студентів до участі у Всеукраїнських та регіональних масових еколого-натуралістичних заходів.

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр є координаційно-методичним осередком зі здійснення методичної, природоохоронної, дослідницької роботи у закладах загальної середньої та позашкільної освіти області. Екологічна освіта учнівської молоді реалізуються через роботу дитячих творчих об'єднань та осередків за інтересами, масових заходів природоохоронного та екологічного спрямування.

За інформацією Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді мережа закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку області включає обласний еколого-натуралістичний центр, чотири його філії (3 у Полтавському та 1 у Миргородському районі), 4 районних, міських еколого-натуралістичних центрів/станцій юних натуралістів (Кременчуцька МТГ, Миргородська МТГ, Лубенська МТГ, Пирятинська МТГ) – та 10 комплексних закладів позашкільної освіти, які мають гуртки еколого-натуралістичного напрямку (рай БДЮТ).

У 2020 році мережа творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти області складалася з 307 гуртків, в яких різними формами екологічної діяльності було охоплено 4570 вихованців за всіма віковими категоріями.

Творчі учнівські об'єднання у закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування області працюють за хіміко-біологічним, екологічним, сільськогосподарським, декоративно-ужитковим, квітково-декоративним напрямами та в гуртках нетрадиційних нових форм.

Роботу гуртків еколого-натуралістичного напрямку організовано і в закладах загальної середньої освіти. У 2020 році в них працювало 539 гуртків, які охоплювали 4498 вихованців.

Всього у 2020 році в закладах освіти області діяло 75 громадських дитячих об'єднань, у яких налічувалося 6423 вихованці, 36 екологічних парламентів та 36 юнацьких секцій. Проведення просвітницької роботи серед широких верств населення щодо захисту і збереження довкілля було переведено у заочний формат, залучали дітей та учнівську молодь до участі у практичних природоохоронних заходах з дотримання протиепідемічних

заходів.

Крім профільних гуртків, у закладах освіти діють студії, клуби, відео клуби, юннатівські та екологічні секції, наукові товариства тощо.

Яскравим прикладом інноваційних форм роботи з творчо обдарованою молоддю є робота очно-заочної біологічної школи як структурного підрозділу обласного еколого-натуралістичного центру. Основною метою діяльності школи є поглиблення знань з основ природничих дисциплін, професійне самовизначення та самореалізація вихованців, залучення їх до експериментально-дослідницької діяльності у природі на природоохоронних територіях. У 2020 році слухачами очно-заочної біологічної школи стали 75 вихованці з м. Полтави, районів та громад області.

Щороку, учні закладів загальної середньої та позашкільної освіти беруть участь в обласних, всеукраїнських, міжнародних конкурсах, проєктах, акціях екологічного спрямування: «Галерея кімнатних рослин», «Ліси для нащадків», «Мій рідний край – моя земля», «Природа і люди», «Парки – легені міст і сіл», «Птах року», «Парад квітів біля школи», «Юний дослідник», «Вчимося заповідувати», «Великий зимовий облік птахів», «В об'єктиві натураліста», «Біощит», «Збережи ялинку», «До чистих джерел», «Зелений паросток майбутнього», «День юного натураліста», «Енергія і середовище», «Малі ріки Полтавщини», «Зелена естафета», «Вода – джерело життя» тощо.

Відповідно до Положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду, затвердженого наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 26.10.2015 № 399⁵ природно-заповідні установи області (далі – установи ПЗФ) здійснюють організацію екологічної освіти та виховання, цілеспрямованого впливу на світогляд, поведінку і діяльність населення з метою формування екологічної свідомості та залучення людей до збереження природної спадщини.

На території Полтавської області еколого-просвітницьку діяльність з різними групами населення щодо поширення знань і підвищення обізнаності стосовно цінностей біологічної та ландшафтної різноманітності, формування екологічної свідомості та виховання поваги до природи здійснюють Національні природні парки «Нижньосульський» та «Пирятинський», регіональні ландшафтні парки «Гадяцький», «Диканський», «Нижньоворсклянський», «Кагамлицький» та «Кременчуцькі плавні».

Основні завдання еколого-освітньої роботи установ ПЗФ визначаються з урахуванням програм і планів, які затверджуються установою, у підпорядкуванні якої знаходиться установа ПЗФ. Для їх реалізації створюються

⁵ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів від України від 26.10.2015 року № 399 «Про затвердження положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду, зареєстровано і Міністерстві юстиції України від 11.11.2015 року № 1414/27859.

відділи екологічної освіти, які організують здійснення еколого-освітньої діяльності, інформування та налагодження зв'язків із громадськістю.

В підпорядкуванні у Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації є дві природо-заповідні установи – КУ ПЗФ РЛП «Диканський» ПОР та КУ ПЗФ РЛП «Кременчуцькі Плавні» ПОР.

На території Полтавської області діють два національні природні парки та 5 регіональних ландшафтних парків, які співпрацюють з усіма верствами населення, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності в напрямку підвищення екологічної культури та освіченості, пропаганди природоохоронної діяльності через:

- проведення екскурсій, квестів, адаптованих для людей різної вікової категорії, екологічними стежками та туристичними маршрутами на території РЛП;
- проведення уроків, акцій, конкурсів, вікторин, майстер-класів в дитячих садках, школах та серед населення області до екологічних дат;
- проведення форумів, семінарів, фестивалів, фотовиставок;
- видання та поширення інформаційно-просвітницької поліграфічної та сувенірної продукції на екологічну тематику.

Невід'ємною складовою розвитку культури екологічного виховання студентів є налагодження співпраці між університетами та установами ПЗФ. Добрим прикладом є співпраця РЛП «Кременчуцькі плавні» з Кременчуцьким національним університетом імені Михайла Остроградського (КрНУ), в рамках якої передбачено проходження учбової практики студентами університету за екологічними та ботанічними напрямками на базі парку.

Однією з основних **проблем** в цій сфері, разом з постійною нестачею фінансового ресурсу, є низький рівень підтримки серед населення заходів з екологічної освіти та пропаганди природоохоронної діяльності через недостатню кількість поширеної інформації та брак власної поінформованості.

З **метою** покращення еколого-просвітницької роботи, пропаганди природоохоронної діяльності та залучення широкого кола осіб до збереження природної спадщини регіону, головними **завданнями** на наступний програмний період будуть:

1. Покращення еколого-освітньої матеріально-технічної бази (освітньо-виховні центри, музеї природи, візит-центри, постійні та мобільних виставки і стенди) та інфраструктури (еколого-освітні стежки та маршрути).

2. Підготовка та підвищення кваліфікації кадрів з екологічної освіти природоохоронних установ.

3. Організація присутності РЛП та закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку області в електронному інформаційному просторі шляхом створення та ведення окремих чи інтегрованих web-порталів (сторінок,

розділів), соціальних мереж Facebook та Instagram та активізація роботи зі ЗМІ

4. Поширення через спеціальні видання (листівки, буклети, газети тощо) з використанням відповідної символіки та розповсюдження соціальної реклами екологічних освітньо-виховних матеріалів.

5. Організація і проведення масових природоохоронних та екологічних освітньо-виховних заходів, тематичних науково-практичних заходів (конференцій, форумів, семінарів, навчальних тренінгів, круглих столів, тематичних вечорів, фестивалів, вікторин, олімпіад, екологічних ігор, конкурсів, екскурсій, акцій тощо) за участю громадськості, учнівської та студентської молоді.

6. Розвиток співпраці установ ПЗФ із закладами освіти області, громадськими екологічними організаціями, заохочення волонтерської діяльності, сприяння створенню громадських природоохоронних ініціатив.

5.2. Участь громадськості у вирішенні питань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища.

На сьогодні, основними пріоритетними напрямками діяльності громадськості виступають: підвищення обізнаності, екологічної свідомості, активності широкого кола зацікавлених осіб щодо регіональної екологічної ситуації та місцевих проблем шляхом створення інформаційних громадських каналів і форм популяризації екологічних знань; участь у розробці програмних документів і проєктних рішень на регіональному рівні; здійснення незалежної експертизи та оцінки ефективності програмних і проєктних рішень; організація співпраці між місцевими органами влади, природоохоронними установами, неурядовими громадськими організаціями, вченими, бізнесом та громадянами.

Визначені напрями сприяють розширенню участі громадськості у формуванні регіональної екологічної політики, внесенню пропозицій при прийнятті управлінських рішень, організації громадського екологічного контролю.

Для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації регіональної політики, розпорядженням голови Полтавської обласної державної адміністрації від 22.03.2021 року № 211 «Про громадську раду при Полтавській обласній державній адміністрації» затверджено склад Громадської ради. Профільною постійною комісією Громадської ради є Комісія з питань використання надр, екології, енергозбереження, ЖКГ та інфраструктури.

У Полтавській області діють громадські організації екологічного спрямування, що реалізують проєкти просвітницького характеру, беруть участь у природоохоронних акціях, забезпечують громадський екологічний контроль. Найбільш активні серед них – Громадська організація «Суспільний проєкт ЕКОЛТАВА», Полтавська обласна організація Українського товариства

охорони природи, Полтавська обласна організація Українського товариства мисливців і рибалок, Полтавська обласна і Полтавська міська організації, а також Кременчуцький осередок Всеукраїнської екологічної ліги, Обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Кафедра прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка», Кафедра екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля Полтавського державного аграрного університету та інші.

Водночас, через недостатній рівень інформаційного забезпечення їх діяльності, спостерігається низький рівень підтримки громадських природоохоронних заходів серед населення. Це свідчить про те, що рівень екологічної культури дорослого населення, молоді і дітей залишається ще недостатнім.

Важливими інструментами раннього і широкого залучення громадськості до процесу прийняття управлінських рішень та здійснення громадського екологічного контролю є процедури громадських обговорень, визначені законами України «Про оцінку впливу на довкілля» та «Стратегічну екологічну оцінку». З моменту набуття чинності зазначених нормативних актів в області проведено 131 громадських слухань та обговорень.

Дуже доброю практикою, з високим рівнем зацікавлення серед населення області та відмінними показниками реалізації є щорічний конкурс екологічних громадських ініціатив Полтавської обласної ради, в рамках обласної програми «Екологічні ініціативи Полтавської області на 2019-2021 роки».

5.3. Інформування громадськості

Право вільного доступу громадян до інформації про стан довкілля гарантоване Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», «Про звернення громадян» та іншими юридичними актами. Конвенція про доступ до інформації, участі громадськості в прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища (Орхуська конвенція), до якої приєдналась Україна, є одним з ключових документів, яка встановлює високий рівень вимог та стандартів для забезпечення доступу до відповідної інформації.

В області проводиться систематична робота щодо оприлюднення екологічної інформації у вигляді відкритих даних, інформації про стан довкілля, здійснення оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, виконання екологічних програм та іншої інформації про діяльність в сфері екології.

Основними з джерел офіційної інформації про стан довкілля в області є Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в

Полтавській області, Екологічний паспорт Полтавської області, щомісячні та щоквартальні огляди стану довкілля, які оприлюднюються на web-порталі Полтавської обласної державної адміністрації та Регіонального інформаційно-моніторингового центру (РІМЦ) «Довкілля Полтавщини».

Регіональний інформаційно-моніторинговий центр (РІМЦ) «Довкілля Полтавщини» створено на базі кафедри прикладної екології та природокористування Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка.

Інформаційна діяльність РІМЦ «Довкілля Полтавщини» є однією з найбільш відповідальних форм громадського руху, так як запит на екологічну інформацію зараз найбільш широкий. Для задоволення інформаційних потреб функціонує інформаційний web-ресурс РІМЦ, на якому розміщуються й постійно оновлюються інформаційні матеріали щодо якісно-кількісних параметрів стану довкілля: <http://eco-pntu.in.ua/iformatsiyno-monitoringoviy-tsentr-dovkillya-poltavshhini/>.

Подальший розвиток діяльності РІМЦ «Довкілля Полтавщини» потребує не лише відповідної фінансової підтримки, але, головне, зацікавленості усіх держаних організацій природоохоронного спрямування та органів місцевого самоврядування у спільній діяльності, спрямованій на одержання повної й об'єктивної інформації про стан довкілля в області та прийняття відповідних ефективних дій щодо його стабілізації і покращення.

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації систематично здійснює заходи щодо впровадження Єдиного державного реєстру оцінки впливу на довкілля (<http://eia.menr.gov.ua/>) та процедури стратегічної екологічної оцінки (надає зауваження та пропозиції до заяви про визначення обсягу СЕО, проєкту документу державного планування (місцевого та регіонального рівнів) та звіту про стратегічну екологічну оцінку).

Для інформування широкого кола зацікавлених осіб про природоохоронну діяльність в регіоні, у відкритому доступі присутня інформація про планування та виконання природоохоронних заходів, як за кошти фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області так і інших джерел фінансування. Основні положення інформаційного супроводу природоохоронної діяльності в Полтавській області на наступний програмний період викладено в розділі «Інформаційне забезпечення Програми».

6. Аналіз виконання та ефективності фінансування програмних заходів у період 2017-2021 років

Об'єктом аналізу став програмний перелік заходів, що планувався до виконання у період 2017 – 2021 років у рамках Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017 – 2021 роки («Довкілля – 2021»).

Оцінка ефективності виконання природоохоронних заходів програми «Довкілля – 21» здійснювалася на основі аналізу показників успішності її виконання (Додаток 4 [програма довкілля 21]). Показниками успішності виконання програмних заходів та завдань визначаються як відношення фактичних показників виконання природоохоронних заходів та обсягу виділених коштів до планових. Зведені результати аналізу представлені на рис. 6.1-6.2 та наведені у таблиці 6.1.

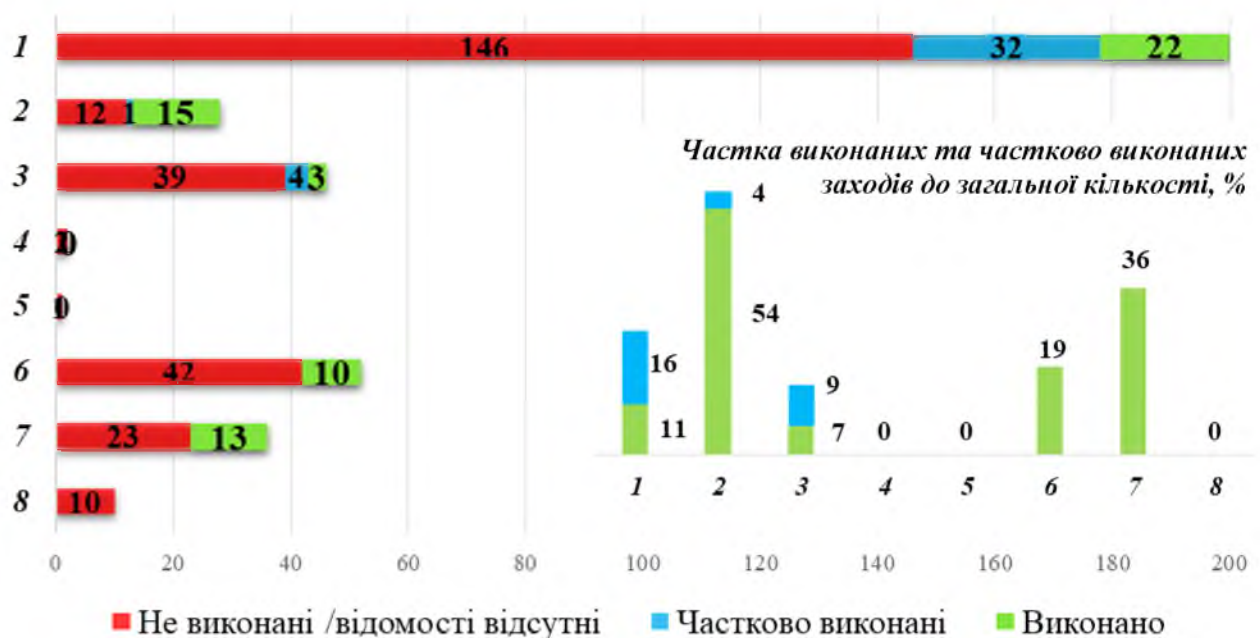

Рис. 6.1. Виконання природоохоронних заходів програми «Довкілля – 21» за 2017-2021 роки

1	Охорона і раціональне використання водних ресурсів
2	Охорона атмосферного повітря
3	Охорона і раціональне використання земель
4	Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів
5	Збереження природно-заповідного фонду
6	Раціональне використання і зберігання відходів
7	Екологічна освіта
8	Наукові дослідження

Рис. 6.2. Фінансування природоохоронних заходів програми «Довкілля – 21» за 2017-2020 роки та 9 місяців 2021 року

1	Охорона і раціональне використання водних ресурсів
2	Охорона атмосферного повітря
3	Охорона і раціональне використання земель
4	Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів
5	Раціональне використання і зберігання відходів
6	Збереження природно-заповідного фонду
7	Екологічна освіта
8	Наукові дослідження

Таблиця 6.1.

Характеристика розподілу, виконання та фінансування запланованих природоохоронних заходів за період 2017-2020 та 9 місяців 2021 року

№ з/п	Напрямок	Кількість заходів					Фінансування		
		План, шт.	Виконано,		Частково виконано		План, тис. грн	Факт, тис. грн	Факт/план, %
			шт.	% до плану	шт.	% до плану			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Охорона і раціональне використання водних ресурсів	200	22	11	32	16	610870,8	82386,32	13
2	Охорона атмосферного повітря	28	15	54	1	4	5480	48466,6	884

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3	Охорона і раціональне використання земель	46	3	7	4	9	40657,97	24102,9	59
4	Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів	2	0	0	0	0	1600	0	0
5	Раціональне використання і зберігання відходів	1	0	0	0	0	1200	0	0
6	Збереження природно-заповідного фонду	52	10	19	0	0	51296,15	15266,97	30
7	Екологічна освіта	36	13	36	0	0	8599,5	1597,64	19
8	Наукові дослідження	10	0	0	0	0	1480	0	0
РАЗОМ:		383	63	16,4	37	9,7	718304,2	171887,66	24

Впродовж попереднього програмного періоду із 383 запланованих заходів програми «Довкілля – 21» виконано 63 та частково виконано 37 природоохоронних заходів на загальну суму 171887,66 тис. грн, що складає 24 % від планового показника (715839,6 тис. грн).

На виконання програми «Довкілля – 21» впродовж 2017 – 2020 років та 9 місяців 2021 року, за джерелами фінансування залучено коштів:

- державного бюджету – 8529,6 тис. грн (6,1% від плану – 148257,7 тис. грн);
- обласного бюджету, у тому числі фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області – 48204,7 тис. грн (23% від плану – 215359 тис. грн);
- місцевих бюджетів – 59624,8 тис. грн (17,9% від плану – 329035,1 тис. грн);
- інші джерела, у тому числі кошти підприємств – 55528,6 тис. грн (216,5% від плану – 25652,5 тис. грн).

Найбільш фінансово затратними є природоохоронні заходи, спрямовані на охорону і раціональне використання водних ресурсів, охорону атмосферного повітря та охорону і раціональне використання земель, про що свідчить співвідношення кількості виконаних заходів та залученого на їх виконання фінансового ресурсу.

Охорона і раціональне використання водних ресурсів. За даним напрямком виконано заходи з будівництва та/або реконструкції очисних споруд та систем роздільної каналізації в м. Горішні Плавні, м. Кременчук, м.

Глобине, м. Зіньків, с. Пришиб (Пришибська с/р Кременчуцького р-ну), смт Білики Кобеляцького району та смт Решетилівка; розпочато виконання відповідних робіт в м. Заводське, с. Петрівка-Роменська Гадяцького району, с. Божківське Полтавського р-ну, смт Чутове (Чутівський р-н), с. Потоки Кременчуцького району. Придбано асенізаційні автомобілі для м. Лохвиця та Скороходівської селищної ради. Виконано реконструкцію гідротехнічних споруд (протиповеневої дамби) Троянівського водосховища на території регіонального ландшафтного парку «Диканський». Продовжено виконання комплексу робіт спрямованих на відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок (їх ділянок) Дніпро, Ворскла, Псел, Хорол, Сула, Удай, Коломак, Тагамлик, Сухий Кобелячок, Многа, Свинківка та Говтва.

Охорона та моніторинг атмосферного повітря. Виконано заплановані заходи з організації виробництва, установа та реконструкції обладнання для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря ПАТ «Карлівський машинобудівний завод», ПАТ «Кредмаш», ТОВ «АВМ АМПЕР», ПАТ «АвтоКраз» та ПАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю». Модернізовано системи спостереження за станом забруднення атмосферного повітря в місті Кременчук та на ТДВ «Укролія-продукт». Зазначені заходи виконані в основному за власні кошти підприємств на загальну суму 48466,6 тис. гривень.

Охорона і раціональне використання земель. Напрямок включає проведення комплексу заходів із будівництва, розширення та реконструкції протиерозійних, гідротехнічних, берегозакріплювальних, противозсувних, протиобвальних, споруд та заходів із захисту від підтоплення і затоплення територій. У звітному періоді виконано берегоукріплення нижнього ставка у національному музеї-заповіднику М.В. Гоголя у с. Гоголевому Шишацького району та укріплено береги паркового озера м. Горішні Плавні. Водночас розпочато роботи з берегоукріплення Кременчуцького водосховища в районі с. Мозоліївка, на виконання яких з ОФОНПС спрямовано 12823,905 тис. грн.

Збереження природно-заповідного фонду. Кошти спрямовувалися на утримання та забезпечення діяльності регіональних ландшафтних парків, створення належної матеріально-технічної бази установ природно-заповідного фонду області, поповнення колекцій дендропарків «Устимівський» та «Криворудський».

Екологічна освіта. Основний фінансовий ресурс спрямовано на проведення еколого освітніх заходів Полтавським обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді.

Водночас, повним невиконанням запланованих природоохоронних

заходів вирізняються напрями: охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів, раціональне використання і зберігання відходів та наукові дослідження.

Близько 80% (283) запланованих природоохоронних заходів програми «Довкілля – 21» залишилися не виконаними або відсутня інформація щодо їх виконання. Головними обмежуючими факторами виконання заходів була складна соціально-економічна ситуація в регіоні та країні загалом, дефіцит місцевих бюджетних коштів та високий рівень навантаження на спеціальний фонд обласного бюджету.

Високий рівень навантаження на фонд охорони навколишнього природного середовища Полтавської області, пов'язаний з тим, що частина природоохоронних заходів, щодо будівництва та/або реконструкції очисних споруд та систем роздільної каналізації, руслорегулюючих та берегоукріплювальних робіт, охорони та відновлення лісів, раціонального використання, зберігання відходів виробництва й побутових відходів, знешкодження ХЗЗР не було включено до програми «Довкілля – 2021» та водночас фінансувалися в рамках виконання окремих регіональних цільових програм, спрямованих на вирішення вказаних вище питань.

Внаслідок суттєвого зменшення нормативу розподілу надходжень коштів від сплати екологічного податку до спеціального цільового природоохоронного фонду у складі обласного бюджету з 55% до 30% та скерування різниці до державного бюджету, починаючи з 2018 року, вдвічі скорочено фінансування природоохоронних заходів за рахунок коштів фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області.

Разом з тим, при плануванні природоохоронної діяльності аналізованого програмного періоду спостерігався певний дисбаланс між наявними екологічними проблемами, пріоритетами запланованої діяльності, поінформованістю та готовністю виконавців заходів та наявним фінансовим ресурсом.

За результатами проведеного аналізу визначено актуальність невиконаних заходів програми «Довкілля – 21», необхідність включення окремих з них до наступного програмного періоду 2022 – 2027 років, запропоновано періодичність та порядок звітності співвиконавців природоохоронних заходів.

7. Мета програми

Головною **метою** програми «Довкілля – 2027» є реалізація державної екологічної політики спрямованої на досягнення доброго стану довкілля, безпечного для життя і здоров'я людей, впровадження збалансованого природокористування, збереження та відновлення природних екосистем, підвищення рівня суспільної екологічної свідомості та досягнення гармонії взаємодії суспільства і природи.

Цільова спрямованість програми «Довкілля – 2027» відповідає стратегічним цілям державної екологічної політики до 2030 року на національному і регіональних рівнях:

- формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва;
- забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу;
- забезпечення інтеграції екологічної політики в процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку;
- зниження екологічних ризиків для екосистем та здоров'я населення до соціально прийняттого рівня;
- удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

8. Напрями діяльності та заходи, обсяги та джерела фінансування, строки виконання

Досягнення основної мети та цілей програми «Довкілля – 2027» здійснюється через виконання комплексу завдань та природоохоронних заходів за відповідними напрямами, узгоджених за строками та ресурсним забезпеченням.

На основі аналізу статистичних даних, тенденцій, проблем, з урахуванням стратегічних цілей окреслених у програмних документах державного та регіонального рівня та поставлених завдань, визначено пріоритетні напрями та розроблено природоохоронні заходи програми «Довкілля – 2027».

8.1. Напрями діяльності та заходи.

1. Охорона і раціональне використання водних ресурсів:

- будівництво, реконструкція чи ремонт споруд для очищення стічних вод та системи роздільної каналізації, каналізаційних мереж і споруд на них;
- відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок, а також заходи для боротьби з шкідливою дією вод (біологічна меліорація водних об'єктів, винесення водоохоронних зон в натуру);
- паспортизація малих річок і водойм;
- створення водоохоронних зон спрямованих на запобігання забрудненню, засміченню та виснаженню водних ресурсів;
- ведення водного кадастру;
- поліпшення технічного стану та благоустрій водойм;
- ліквідаційний тампонаж самовиливних артезіанських свердловин;
- заходи з охорони підземних вод та ліквідації джерел їх забруднення.

2. Охорона атмосферного повітря

3. Охорона і раціональне використання земель:

- будівництво, розширення та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних, протикарстових, берегозакріплювальних, протизсувних, протиобвальних, протилавинних і протиселевих споруд, а також проведення заходів з захисту від підтоплення і затоплення, направлених на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, усуненню або зниженню до допустимого рівня їх негативного впливу на території і об'єкти;
- проведення заходів щодо хімічної меліорації ґрунтів, залуження багаторічними травами еродованої та забрудненої шкідливими речовинами ріллі;
- консервація деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель.

- проведення агролісотехнічних заходів на ерозійно небезпечних землях, створенням захисних лісових насаджень вздовж водних об'єктів (в тому числі водойм, магістральних каналів, тощо) та полезахисних смуг, відтворення лісової рослинності на існуючих кар'єрах, заліснення малопродуктивних земель;

- рекультивация земель, у тому числі територій полігонів твердих побутових відходів;

- здійснення заходів для очищення, відновлення забруднених земель, а також земель, засмічених промисловими, побутовими та іншими відходами

4. Охорона і раціональне використання мінеральних ресурсів

5. Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів:

- запобігання виникненню і ліквідація лісових та степових пожеж;

- проведення заходів з виявлення запасів природних рослинних ресурсів, затрати на їх охорону і відтворення;

- заходи щодо запобігання інтродукції та поширення чужорідних видів рослин, які загрожують природним екосистемам;

- заходи з озеленення населених пунктів (придбання саджанців декоративних культур).

6. Охорона і раціональне використання ресурсів тваринного світу:

- заходи щодо охорони тваринного світу та боротьби з браконьєрством (придбання матеріально-технічних засобів).

7. Збереження природно-заповідного фонду:

- будівництво, обладнання, реконструкція і розширення приміщень, призначених для проведення науково-дослідних робіт, пропаганди природоохоронних знань і створення експозицій;

- будівництво гідротехнічних споруд та об'єктів зв'язку;

- розроблення проектів створення та розширення територій і об'єктів природно-заповідного фонду і організації їх територій;

- розроблення документації із землеустрою для територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- витрати на резервування територій для заповідання;

- проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- утримання об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі капітальний, поточний ремонт будівель (приміщень) установ природно-заповідного фонду;

- придбання спеціального обладнання, транспортних засобів і засобів зв'язку, віднесених до організацій заповідників та інших природоохоронних установ;

- заходи щодо охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду та боротьби з браконьєрством.

8. Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів:

- будівництво, розширення та реконструкція комплексів, спеціалізованих полігонів та інших об'єктів для знешкодження та захоронення непридатних для використання пестицидів, шкідливих і токсичних промислових та інших відходів;

- придбання та впровадження установок, обладнання та машин для збору, транспортування, перероблення, знешкодження та складування відходів;

- забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів та небезпечних хімічних речовин.

9. Ядерна і радіаційна безпека

10. Запровадження та обслуговування функціонування державної системи моніторингу навколишнього природного середовища, автоматизованих геоінформаційних систем та приладів:

- запровадження та обслуговування функціонування систем моніторингу за станом атмосферного повітря Полтавської області;

- проведення моніторингу стану поверхневих водних об'єктів;

- проведення моніторингу стану земель та ґрунтів.

11. Екологічна освіта та пропаганда охорони навколишнього природного середовища:

- проведення науково-технічних конференцій і семінарів, організація виставок, фестивалів та інших заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища, видання поліграфічної продукції з екологічної тематики, створення бібліотек, відеотек, фонотек;

- Організація і здійснення робіт з екологічної освіти, підготовки кадрів, підвищення кваліфікації та обміну досвідом роботи працівників природоохоронних органів

12. Наука, оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка:

- розроблення державних цільових і регіональних екологічних Програм;

- наукові дослідження, проєктні та проєктно-конструкторські розроблення;

- організація проведення оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки.

13. Утримання та оснащення центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування, нагляд (контроль) екологічної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Детальний перелік природоохоронних заходів програми «Довкілля –

2027», які заплановано до виконання у наступному програмному періоді, 2022-2027 роках додається (додаток 1).

8.2 Обсяги та джерела фінансування

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» фінансування природоохоронних заходів здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів, коштів підприємств, установ та організацій, фондів охорони навколишнього природного середовища, добровільних внесків та інших коштів (у тому числі міжнародної технічної допомоги).

Основним джерелом фінансування природоохоронних заходів є фонди охорони навколишнього природного середовища (далі – фонд ОНПС) у складі відповідних бюджетів, які, в основному, утворюються за рахунок акумулювання коштів від сплати екологічного податку.

Бюджетним Кодексом України передбачено скерування 45% екологічного податку до загального фонду державного бюджету (крім екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі), 30% екологічного податку до цільового природоохоронного фонду у складі обласного бюджету та 25% екологічного податку до спеціальних фондів у складі бюджетів місцевого самоврядування.

Фонди ОНПС мають цільовий характер, їх кошти використовуються виключно на виконання природоохоронних заходів, перелік яких затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147 .

На регіональному рівні основним джерелом фінансування природоохоронних заходів програми «Довкілля – 2027» є Фонд охорони навколишнього природного середовища Полтавської області (далі – обласний фонд ОНПС). Механізм залучення коштів обласного фонду ОНПС визначений Положенням про фонд охорони навколишнього природного середовища Полтавської області (далі – Положення), затвердженим рішенням десятої сесії обласної ради шостого скликання від 29.02.2012 року та Порядком планування та фінансування природоохоронних заходів із фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області (далі Порядок), затвердженим рішенням тринадцятої сесії обласної ради шостого скликання від 14.11.2012 року.

Спеціальні фонди ОНПС у складі бюджетів місцевого самоврядування також є основним джерелом співфінансування виконання природоохоронних заходів на місцях.

Враховуючи існуючий розподіл коштів від сплати екологічного податку

до бюджетів всіх рівнів, кошти обласного та місцевих фондів ОНПС є вкрай обмеженими. Водночас, обсяг запропонованих програмою «Довкілля – 2027» робіт є досить дороговартісним. Тому, для виконання заходів програми пропонується залучати кошти державного бюджету та небюджетних джерел.

Ключовим джерелом співфінансування з державного бюджету програми «Довкілля – 2027», є природоохоронні програми Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, зокрема КПКВ 2701270 «Здійснення природоохоронних заходів, зокрема з покращення стану довкілля», Державний фонд розвитку водного господарства, Державний фонд регіонального розвитку та ін.

Практика попередніх років показала, що наявний фінансовий ресурс бюджетів усіх рівнів є недостатнім для вирішення всіх поставлених завдань та реалізації всіх запланованих заходів. Вкрай гостро стоїть питання залучення небюджетних джерел фінансування, а саме: власних коштів підприємств, установ організацій, спонсорських коштів та коштів міжнародної технічної допомоги.

Перспективою залучення міжнародної технічної допомоги (МТД) на державному та обласному рівнях є співпраця з міжнародними організаціями, зокрема в координації Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля) та Міністерства розвитку громад та територій України (Мінрегіон).

Діяльність міжнародних донорських організацій екологічного спрямування надає можливість залучити значний фінансовий ресурс на вирішення ключових екологічних проблем області. Основні з них: Програма добросусідства Міністерства Закордонних справ Данії (Danida, DANEP), Програма Європейського Союзу EU4Environment, (Глобальний Екологічний Фонд) GEF, Програма Розвитку ООН в Україні, Програма Уряду Японії «Кусаноне» та програма Horison (Горизонт).

Порядок залучення та використання коштів на співфінансування природоохоронних заходів програми «Довкілля – 2027» здійснюються відповідно до Порядків розроблених та затверджених Кабінетом Міністрів України:

1. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення природоохоронних заходів, зокрема з покращення стану довкілля (постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2011 № 163).

2. Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги (постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 № 153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги»).

3. Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і

проектів регіонального розвитку та проектів - переможців «Всеукраїнського громадського бюджету», що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку (постанова від 18 березня 2015 № 196).

4. Порядок використання коштів державного фонду розвитку водного господарства визначається Кабінетом Міністрів України (постанова від 23 травня 2018 № 401).

Загальна (орієнтовна) вартість реалізації заходів програми «Довкілля – 2027» становить 953147,4 тис. грн, у тому числі:

- з державного бюджету – 305264,7 тис. грн;
- з обласного бюджету – 502796,7 тис. грн;
- з бюджетів місцевого самоврядування – 145086,0 тис. грн.

Оцінювання вартості запропонованих природоохоронних заходів здійснено станом на 30 жовтня 2021 року, має орієнтовний характер та може вимагати проведення поточного коригування кошторисів, відповідно коригування фінансового забезпечення програми «Довкілля – 2027».

9. Інформаційне забезпечення Програми

Інформаційне забезпечення програми «Довкілля – 2027» здійснює департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації, Регіональний інформаційно-моніторинговий центр «Довкілля Полтавщини», співвиконавці програми та інші зацікавлені особи через традиційні ЗМІ (телебачення, радіо, друковані ЗМІ), немедійні ресурси (канали зовнішньої реклами) та нові медіа (web-сторінки та соціальні мережі Facebook та Instagram, презентації, тощо).

Цілі інформаційного забезпечення програми «Довкілля – 2027»:

- популяризація програми та виконання природоохоронних заходів;
- поширення інформації про фінансування заходів програми за кошти фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області та інших джерел;
- підвищення обізнаності зацікавлених сторін та населення Полтавської області про природні ресурси регіону, їх збереження, раціональне використання та відновлення.

Інструменти інформаційного забезпечення:

1. Засоби масової інформації: радіо- і телепередачі, друковані ЗМІ.
2. Електронні ЗМІ – web-сторінки та соціальні мережі Facebook та Instagram та інші Полтавської обласної державної адміністрації, Полтавської обласної ради, Департаменту екології та природних ресурсів облдержадміністрації, Інформаційно-моніторингового центру «Довкілля Полтавщини», співвиконавців програми та інших зацікавлених сторін
3. Немедійні ресурси – зовнішня соціальна реклама (білборди, розтяжки, стопери, таблички), презентації, круглі столи, зустрічі та форуми.

Перелік інформації, яку необхідно подавати у кожному повідомленні як додаткову:

- фото- та графічні матеріали;
- мета, цілі за завдання програми;
- строки реалізації;
- у чому полягає основна діяльність;
- основні досягнення, що отримують мешканці Полтавської області від її реалізації;
- джерела фінансування.

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації та Регіональний інформаційно-моніторинговий центр, через свої інструменти інформаційного забезпечення, здійснюють:

- щорічне оприлюднення інформації про плани і звіти виконання програми «Довкілля – 2027». Інформація про виконання програми готується

згідно з додатком 4 цієї програми з додаванням пояснювальної записки та презентації з фото- та графічними матеріалами;

- поточне висвітлення впровадження програми «Довкілля – 2027»;
- інформування Громадської ради при Полтавській обласній державній адміністрації;
- проведення нарад, круглих столів та інших заходів щодо обговорення стану реалізації програми та її проміжних результатів із залученням ЗМІ та зацікавленої громадськості;
- щорічні виступи на радіо та телебаченні про підсумки виконання програми.

Співвиконавці програми «Довкілля – 2027» забезпечують відповідний інформаційний супровід та візуалізацію виконання природоохоронних заходів через свої інструменти інформаційного забезпечення.

На об'єкті, що зазнав капітального ремонту, реконструкції, на якому було здійснене будівництво, відповідальний виконавець обов'язково встановлює інформаційну таблицю з інформацією про назву природоохоронного заходу, замовника заходу та безпосереднього виконавця робіт, рік виконання; бюджет заходу та за джерелами фінансування; написом: «Реалізовано в рамках Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022–2027 роки («Довкілля–2027»).

10. Очікувані показники успішності виконання Програми

Основні засади та вимоги щодо оцінки ефективності (успішності) реалізації завдань і заходів, що включені до програми «Довкілля–27», визначені Методикою оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних) цільових екологічних програм, затвердженої наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 15.10.2012 року № 491.

Інформаційною базою для визначення фактичних показників ефективності виконання програмних завдань і заходів є дані паспортів програм та щорічних звітів про хід реалізації програми, а також дані про стан навколишнього природного середовища в Полтавській області, статистична та інша звітність за відповідний період тощо.

Оцінка ефективності реалізації програми базується на використанні системи економічних та екологічних показників, що визначаються як відношення фактичних показників до планових показників виконання програмних заходів та завдань.

Враховуючи виконаний аналіз сучасного стану навколишнього природного середовища в Полтавській області, здійснену оцінку ефективності виконання Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017–2021 роки («Довкілля – 2021»), відповідно до регіонально орієнтованих цілей та завдань програми «Довкілля – 2027» у додатку 3 визначено економічні та екологічні показники успішності її реалізації.

Показники ефективності (успішності) виконання природоохоронних заходів програми «Довкілля – 2027» враховуються при прийнятті управлінських рішень щодо планування наступних програм, уточнення та коригування завдань і заходів цієї програми, визначення пріоритетності при плануванні її виконання у відповідному році з використанням коштів фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області та інших бюджетних коштів.

11. Система управління та контролю за ходом виконання Програми

Координацію та контроль за станом виконання програми «Довкілля – 2027» здійснює відповідальний виконавець – Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації.

Співвиконавцями програми «Довкілля – 2027» є замовники природоохоронних заходів (зазначені у графі «Відповідальний за виконання додатку 1 «Напрями діяльності та заходи програми «Довкілля – 2027»»), а саме:

- профільні департаменти обласної державної адміністрації;
- профільні територіальні підрозділи ЦОВВ на території Полтавської області;
- органи місцевого самоврядування»;
- природоохоронні установи області;
- адміністрації регіональних ландшафтних парків;
- громадські організації;
- інших замовників заходів, що визначені в переліку природоохоронних заходів.

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації, як відповідальний виконавець, виступає головним отримувачем та розпорядником бюджетних коштів програми «Довкілля – 2027», якому підзвітні та підконтрольні інші співвиконавці програми.

Замовники природоохоронних заходів (співвиконавці) – головні розпорядники бюджетних коштів, яким передбачено бюджетні призначення на виконання заходів програми «Довкілля – 2027»:

- здійснюють внутрішній контроль у рамках даної програми за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів і використанням ними бюджетних коштів;

- здійснюють управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень та оцінку ефективності програмних заходів, забезпечуючи ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі;

- несуть безпосередню відповідальність за цільове й ефективне використання коштів та забезпечення проведення закупівель товарів, робіт і послуг шляхом використання електронної системи закупівель у порядку, передбаченому Законом України «Про публічні закупівлі»;

- забезпечують доступність інформації про ефективність використання бюджетних коштів та виконання програмних заходів відповідно до діючого законодавства та Бюджетного Кодексу України;

Контроль за дотриманням бюджетного законодавства в рамках програми «Довкілля – 2027» здійснюється Департаментом фінансів Полтавської облдержадміністрації, у повноваження якої входить:

- контроль за цільовим та ефективним використанням коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;
- контроль за достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників;
- контроль за відповідністю взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми.

Співвиконавці заходів програми «Довкілля – 2027» надають Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації:

- щоквартально та щорічно, до 10 числа наступного місяця, що настає за звітним періодом, узагальнені відомості про результати виконання програми з фотофіксацією та визначенням динаміки цільових показників;
- щорічно до 10 числа наступного місяця, що настає за звітним періодом, з урахуванням реалізації заходів та виділених в кожному поточному році фінансових ресурсів надають обґрунтовані пропозиції на наступний рік щодо актуальності виконання заходів та обсягів фінансування.

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації щорічно:

- здійснює обґрунтовану комплексну оцінку результатів виконання програми та, за потреби, розробляє пропозиції щодо доцільності продовження тих чи інших заходів, включення додаткових заходів, уточнення показників, обсягів і джерел фінансування, переліку виконавців, строків виконання програми та окремих заходів тощо. Відповідальний виконавець довгострокової програми після завершення відповідного етапу її дії готує пропозиції щодо уточнення показників, обсягів і джерел фінансування, строків виконання програми та окремих заходів на наступні етапи програми;
- до 20 січня наступного за звітним роком, подає Департаменту економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій Полтавської облдержадміністрації інформацію про виконання програми згідно з додатком 4 та пояснювальну записку⁶;
- контроль за ефективністю використання коштів Фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області.

Контроль за цільовим та ефективним використанням коштів покладається на розпорядників коштів, замовників заходів і виконавців робіт.

⁶ Відповідно до розпорядження голови Полтавської облдержадміністрації від 14.07.2016 року № 309 «Про затвердження порядку розроблення, затвердження регіональних цільових (комплексних) програм, моніторингу та звітності щодо їх виконання»

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Багатостороння Угода «Про спільну діяльність між суб'єктами Полтавської обласної системи моніторингу навколишнього природного середовища», яка підписана суб'єктами моніторингу довкілля Полтавської області 10 березня 2010 року та Регламенти до неї.
2. Гальченко Н. П. Регіональний ландшафтний парк «Кременчуцькі плавні». Рослинний світ /Природно-заповідні території України. Рослинний світ. Вип. 5. К.: Фітосоціоцентр. 2006. 176 с.
3. Ґрунти України: властивості, генезис, менеджмент родючості : навч. пос. / В. І. Купчик, В. В. Іваніна, Г. І. Нестеров та ін.; ред. В. І. Купчик. К. : Кондор, 2010. – 414 с.
4. Екологічний паспорт Полтавської області за 2020 рік. Режим доступу : <https://www.adm-pl.gov.ua/news/oprilyudneno-ekologichniy-pasport-poltavskoyi-oblasti-0>
5. Захарова М.В. Гідроекологічні основи водного господарства : практикум : навч. посібник. Одеса : Екологія, 2010. – 112 с.
6. Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії регіонального розвитку Полтавської області на 2021-2027 роки. – Полтава, 2013. – 31 с.
7. Зелена книга України за заг. ред. Дідуха Я.П. К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.
8. Комплексна програма поводження з твердими побутовими відходами у Полтавській області на 2017-2021 (затверджена Рішенням Полтавської обласної ради від 14.07.2017 року)
9. Кукурудза С.І., Перхач О.Р. Використання та охорона водних ресурсів : навч. посіб. Львів : видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 304 с.
10. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2019 році. Режим доступу : <https://mepr.gov.ua/news/37844.html>
11. Обласна цільова програма комплексного розвитку лісового господарства «Ліси Полтавщини на період 2016-2025 роки» (затверджена Рішенням першого пленарного засідання сьомої сесії сьомого скликання 29.04. 2016, №92.).
12. Перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів : Постанова КМУ від 17 вересня 1996 року № 1147. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text>
13. Положення (тимчасове) про Регіональний інформаційно-аналітичний центр системи моніторингу довкілля Полтавської області, яке погоджене протокольним рішенням обласної Міжвідомчої комісії з питань

моніторингу довкілля від 15.12.2010 №1 та затверджене заступником голови облдержадміністрації).

14. Положення про фонд охорони навколишнього природного середовища області (затверджене Рішенням десятої сесії обласної ради шостого скликання від 29.02.2012 р.).

15. Правила пожежної безпеки в лісах України. (затверджено наказом Державного комітету лісового господарства України № 278 від 27.12.2004 року).

16. Програма поводження з твердими побутовими відходами у м. Полтава на 2021-2025 роки. (Затверджена рішенням тридцять сьомої сесії Полтавської міської ради сьомого скликання від 21 жовтня 2020 року).

17. Регіональна Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Полтавській області у 2020 році. – Полтава, 2021. – 178 с.

18. Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017-2021 роки («Довкілля–2021»). – Полтава, 2017. – 132 с.

19. Регіональна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро в Полтавській області на період до 2021 року. – Полтава, 2013. – 162 с.

20. Стратегія розвитку Полтавської області 2021-2027 року. (Затверджена рішенням п'ятої сесії обласної ради восьмого скликання від 06.07.2021 року № 188).

21. Хільчевський В.К. Водопостачання і водовідведення. Гідроекологічні аспекти.– Київ : Київський університет, 1999.– 319 с.

22. Червона книга України. 2009. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 624 с.

23. Червона книга України. Рослинний світ за заг. ред. Дідуха Я.П. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.

24. Території, що пропонуються до включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України («тіньовий список», частина 2) / Кол. авт., під ред. Борисенко К. А., Куземко А. А. – Київ: «LAT & K», 2019. – 234 с.

25. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 15.10.2012 року № 491 «Про затвердження Методики оцінки ефективності реалізації регіональних природоохоронних та державних (загальнодержавних) цільових екологічних програм»

ДОДАТКИ

**Напрями діяльності та заходи
Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення
екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022–2027 роки
(«Довкілля– 2027»)**

№ з/п	Назва заходу	Виконавці	Строк виконання	Джерела фінансування	ВСЬОГО, тис. грн	Роки					
						2022	2023	2024	2025	2026	2027
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ОХОРОНА І РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ											
1.1. Будівництво, реконструкція чи ремонт споруд для очищення стічних вод та системи роздільної каналізації, каналізаційних мереж і споруд на них*											
* заходи включені/передбачені регіональною програмою "Питна вода Полтавщини на 2022-2026 роки" та іншими бюджетними програмами всіх рівнів відповідно постанови Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147 "Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів"											
1.2. Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок, а також заходів для боротьби з шкідливою дією вод											
1.2.1.	Розробка проектно-кошторисної документації на етапи/черги заходів з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Сула та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	9000,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1.2.2.	Організація проведення оцінки впливу на довкілля на заходи з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Сула та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	1800,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								
1.2.3.	Відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Сула та її приток на території Полтавської області (у т. ч. виготовлення ПКД та ОВД)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області, ОТГ	2022-2027	ДБ	*	*	*	*	*	*	*	
				ОФ ОНПС	*	*	*	*	*	*	*	
				МБ, Бюджет ОТГ	*	*	*	*	*	*	*	
				Інші джерела								
1.2.4.	Розробка проектно-кошторисної документації на етапи/черги заходів з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Псел та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	9000,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								
1.2.5.	Організація проведення оцінки впливу на довкілля на заходи з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Псел та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	1800,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								

*обсяг фінансування проекту з відповідного рівня бюджету буде затверджено після розроблення ПКД та проходження процедури ОВД

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.2.6.	Відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Псел та її приток на території Полтавської області (у т. ч. виготовлення ПКД та ОВД)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області, ОТГ	2022-2027	ДБ	*	*	*	*	*	*	*
				ОФ ОНПС	*	*	*	*	*	*	*
				МБ, Бюджет ОТГ	*	*	*	*	*	*	*
				Інші джерела							
1.2.7.	Розробка проектно-кошторисної документації на етапи/черги заходів з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Хорол та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	9000,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
1.2.8.	Організація проведення оцінки впливу на довкілля на заходи з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Хорол та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	1800,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
1.2.9.	Відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Хорол та її приток на території Полтавської області (у т. ч. виготовлення ПКД та ОВД)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області, ОТГ	2022-2027	ДБ	*	*	*	*	*	*	*
				ОФ ОНПС	*	*	*	*	*	*	*
				МБ, Бюджет ОТГ	*	*	*	*	*	*	*
				Інші джерела							

*обсяг фінансування проекту з відповідного рівня бюджету буде затверджено після розроблення ПКД та проходження процедури ОВД

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1.2.10.	Розробка проектно-кошторисної документації на етапи/черги заходів з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Ворскла та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2023-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	7500,0		1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								
1.2.11.	Організація проведення оцінки впливу на довкілля на заходи з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Ворскла та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2023-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	1500,0		300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								
1.2.12.	Відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Ворскла та її приток на території Полтавської області (у т. ч. виготовлення ПКД та ОВД)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області, ОТГ	2023-2027	ДБ	*		*	*	*	*	*	
				ОФ ОНПС	*		*	*	*	*	*	*
				МБ, Бюджет ОТГ	*		*	*	*	*	*	*
				Інші джерела								
1.2.13.	Розробка проектно-кошторисної документації на етапи/черги заходів з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Оріль та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2023-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	7500,0		1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								
1.2.14.	Організація проведення оцінки впливу на довкілля на заходи з відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Оріль та її приток на території Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2023-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	1500,0		300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								

*обсяг фінансування проекту з відповідного рівня бюджету буде затверджено після розроблення ПКД та проходження процедури ОВД

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.2.15.	Відновлення та підтримання сприятливого режиму та санітарного стану р. Оріль та її приток на території Полтавської області (у т. ч. виготовлення ПКД та ОВД)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області, ОТГ	2023-2027	ДБ	*		*	*	*	*	*
				ОФ ОНПС	*		*	*	*	*	*
				МБ, Бюджет ОТГ	*		*	*	*	*	*
				Інші джерела							
1.2.16.	Наукові дослідження з метою визначення заходів для відновлення і підтримання гідрологічного стану середніх річок Полтавської області	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022	ДБ							
				ОФ ОНПС	1200,0	1200,0					
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
1.2.17.	"Розчищення та регулювання русла р. Многа в Чорнухинському районі Полтавської області IV-IX черги" (у т. ч. виготовлення ПКД та ОВД)	Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області, ОТГ	2022-2027	ДБ	21250,0	2500,0	3250,0	3500,0	3750,0	4000,0	4250,0
				ОФ ОНПС	21250,0	2500,0	3250,0	3500,0	3750,0	4000,0	4250,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
ВСЬОГО за завданням 1.2.				ДБ	21250,0	2500,0	3250,0	3500,0	3750,0	4000,0	4250,0
				ОФ ОНПС	72850,0	9100,0	12250,0	12500,0	12750,0	13000,0	13250,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.3. Ведення водного кадастру, паспортизація малих річок і водойм, створення водоохоронних зон спрямованих на запобігання забрудненню, засміченню та виснаженню водних ресурсів											
1.3.1.	Розроблення водогосподарських балансів	Басейнове управління водних ресурсів Середнього Дніпра, Басейнове управління водних ресурсів Нижнього Дніпра, Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області, Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ	6000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0
				ОФ ОНПС	5360,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	360,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
1.3.2.	Паспортизація малих річок, що мають площу водозбору до 50 тис. квадратних кілометрів	Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області	2022-2027	ДБ	10000,0	2000,0	2000,0	1500,0	1500,0	1500,0	1500,0
				ОФ ОНПС							
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
1.3.3.	Створення водоохоронних зон спрямованих на запобігання забрудненню, засміченню та виснаженню водних ресурсів	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, ОТГ	2022	ДБ							
				ОФ ОНПС	12000,0	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0
				МБ, Бюджет ОТГ	126000,0	21000,0	21000,0	21000,0	21000,0	21000,0	21000,0
				Інші джерела							
ВСЬОГО за завданням 1.3.				ДБ	16000,0	3000,0	3000,0	2500,0	2500,0	2500,0	2500,0
				ОФ ОНПС	17360,0	3000,0	3000,0	3000,0	3000,0	3000,0	2360,0
				МБ, Бюджет ОТГ	126000,0	21000,0	21000,0	21000,0	21000,0	21000,0	21000,0
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.4. Здійснення заходів з ліквідаційного тампонажу самовиливних артезіанських свердловин											
1.4.1.	Тампонаж непрацюючих артезіанських свердловин	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, ОТГ	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	500,0	500,0					
				МБ, Бюджет ОТГ	11000,0	1000,0	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0
				Інші джерела							
ВСЬОГО за завданням 1.4.				ДБ							
				ОФ ОНПС	500,0	500,0					
				МБ, Бюджет ОТГ	11000,0	1000,0	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0	2000,0
				Інші джерела							
ВСЬОГО ЗА НАПРЯМКОМ				ДБ	37250,0	5500,0	6250,0	6000,0	6250,0	6500,0	6750,0
				ОФ ОНПС	90710,0	12600,0	15250,0	15500,0	15750,0	16000,0	15610,0
				МБ, Бюджет ОТГ	137000,0	22000,0	23000,0	23000,0	23000,0	23000,0	23000,0
				Інші джерела							
2. ОХОРОНА І РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ											
2.1. Будівництво, розширення та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних, протикарстових, берегозакріплювальних, противозсувних, протиобвальних, протилавинних, протиселевих споруд та заходи із захисту від підтоплення і затоплення територій											
2.1.1.	Берегоукріплювальні заходи на Кременчуцькому водосховищі в районі с.Мозолівка, с. Пронозівка, смт Градизьк для захисту Державного геологічного пам'ятника гори "Пивиха" Глобинського району, від Градизького лісництва до Кагамлицької затоки Полтавської області (у т. ч. виготовлення/коригування ПКД та ОВД)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ	96964,7	10750,0	21750,0	12764,69	6000,0	22850,0	22850,0
				ОФ ОНПС	96964,7	10750,0	21750,0	12764,69	6000,0	22850,00	22850,0
				МБ, Бюджет ОТГ	5955,0		3916,4		2038,6		
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ВСЬОГО за завданням 2.1.				ДБ	96964,7	10750,0	21750,0	12764,7	6000,0	22850,0	22850,0
				ОФ ОНПС	96964,7	10750,0	21750,0	12764,7	6000,0	22850,0	22850,0
				МБ, Бюджет ОТГ	5955,0		3916,4		2038,6		
				Інші джерела							
2.2. Рекультивация порушених земель та територій полігонів твердих побутових відходів (сміттєзвалищ)*											
* заходи передбачені/включені до Регіонального плану управління відходами у Полтавській області до 2030 року та іншими бюджетними програмами всіх рівнів відповідно постанови Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147 "Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів"											
ВСЬОГО ЗА НАПРЯМКОМ				ДБ	96964,7	10750,0	21750,0	12764,7	6000,0	22850,0	22850,0
				ОФ ОНПС	96964,7	10750,0	21750,0	12764,7	6000,0	22850,0	22850,0
				МБ, Бюджет ОТГ	5955,0		3916,4		2038,6		
				Інші джерела							

3. ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

3.1. Проведення заходів зі створення нових, розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду											
3.1.1.	Розроблення наукових обґрунтувань необхідності створення чи оголошення та розширення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	12600,0	2100,0	2100,0	2100,0	2100,0	2100,0	2100,0
				МБ, (бюджет ОТГ)							
				Інші джерела							
3.1.2.	Розроблення проєктів створення та розширення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	5400,0	900,0	900,0	900,0	900,0	900,0	900,0
				МБ, (бюджет ОТГ)							
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3.2.2.	Створення експозицій та обладнання екологічних стежок для об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА, Регіональні ландшафтні парки	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	6000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
3.2.3.	Утримання та матеріально-технічне оснащення КУ ПЗФ РЛП "Диканський" Полтавської обласної ради	КУ ПЗФ РЛП "Диканський" Полтавської обласної ради	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	9750,0	1625,0	1625,0	1625,0	1625,0	1625,0	1625,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
3.2.4.	Утримання та матеріально-технічне оснащення КУ ПЗФ РЛП "Кременчуцькі плавні" Полтавської обласної ради	КУ ПЗФ РЛП «Кременчуцькі плавні» Полтавської обласної ради	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	7542,0	1257,0	1257,0	1257,0	1257,0	1257,0	1257,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
3.2.5.	Утримання та матеріально-технічне оснащення регіонального ландшафтного парку "Гадяцький"	Регіональний ландшафтний парк "Гадяцький "	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	420,0	60,0	60,0	70,0	70,0	80,0	80,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
3.2.6.	Утримання та благоустрій регіонального ландшафтного парку "Кагамлицький"	Регіональний ландшафтний парк "Кагамлицький"	2022-2027	ДБ							
				ОФ ОНПС	420,0	60,0	60,0	70,0	70,0	80,0	80,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
3.2.7.	Утримання та благоустрій регіонального ландшафтного парку «Нижньоворсклянський»	Регіональний ландшафтний парк "Нижньоворсклянський"	2022-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	420,0	60,0	60,0	70,0	70,0	80,0	80,0	
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								
3.2.8.	Утримання та благоустрій Устимівського дендрологічного парку	Устимівська дослідна станція рослинництва ІР НААН України	2022-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	420,0	60,0	60,0	70,0	70,0	80,0	80,0	
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								
3.2.9.	Проведення заходів з організації і здійснення робіт з екологічної освіти та пропаганди охорони навколишнього природного середовища, видання поліграфічної продукції на екологічну тематику	Регіональні ландшафтні парки та ін. установи ПЗФ Полтавської області	2022-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	6000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	
				МБ, Бюджет ОТГ	600,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
				Інші джерела								
3.2.10.	Придбання спеціального обладнання, транспортних засобів і засобів зв'язку, віднесених до природоохоронних установ	Регіональні ландшафтні парки	2023-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	5000,0		1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	
				МБ, Бюджет ОТГ								
				Інші джерела								
3.2.11.	Охорона і раціональне використання природних ресурсів	Установи ПЗФ Полтавської області	2022-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	1200,0	200,0	200,0	200,0	200,0	200,0	200,0	
				МБ, Бюджет ОТГ	600,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
				Інші джерела								

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
ВСЬОГО за завданням 3.2.				ДБ								
				ОФ ОНПС	50672,0	8822,0	9322,0	8862,0	8362,0	7902,0	7402,0	
				МБ, Бюджет ОТГ	1800,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0
				Інші джерела								
ВСЬОГО ЗА НАПРЯМКОМ				ДБ								
				ОФ ОНПС	138072,0	27822,0	25622,0	24462,0	22162,0	20102,0	17902,0	
				МБ, Бюджет ОТГ	1800,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0
				Інші джерела								

3. РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ І ЗБЕРІГАННЯ ВІДХОДІВ ВИРОБНИЦТВА І ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ*

* заходи передбачені/включені до Регіонального плану управління відходами у Полтавській області до 2030 року та іншими бюджетними програмами всіх рівнів відповідно постанови Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147 "Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів"

4. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА, АВТОМАТИЗОВАНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ПРИЛАДІВ

4.1. Моніторинг атмосферного повітря

4.1.1.	Здійснення оцінки забруднення атмосферного повітря Полтавської зони (а саме оцінки просторового розподілу концентрацій забруднювальних речовин)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022	ДБ							
				ОФ ОНПС	500,0	500,0					
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
4.1.2.	Модернізація системи моніторингу атмосферного повітря у зони «Полтавська» (в тому числі встановлення режимів оцінювання)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022	ДБ							
				ОФ ОНПС	500,0	500,0					
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4.1.3.	Проектування мережі спостережень та оцінювання стану атмосферного повітря Полтавської зони	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022	ДБ							
				ОФ ОНПС	600,0	600,0					
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
4.1.4.	Проектування регіональної інформаційно-аналітичної системи моніторингу навколишнього природного середовища	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022	ДБ							
				ОФ ОНПС	300,0	300,0					
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
4.1.5.	Створення регіональної інформаційно-аналітичної системи моніторингу навколишнього природного середовища	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022	ДБ							
				ОФ ОНПС	1500,0	1500,0					
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
4.1.6.	Оснащення інформаційно-аналітичного центру серверами, комп'ютерним обладнанням, прикладним програмним забезпеченням	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022	ДБ							
				ОФ ОНПС	500,0	500,0					
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
4.1.7.	Придбання та обладнання станцій автоматичного моніторингу якості атмосферного повітря (референтний метод)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ	129000,0	32250,0	21500,0	21500,0	21500,0	21500,0	10750,0
				ОФ ОНПС	129000,0	32250,0	21500,0	21500,0	21500,0	21500,0	10750,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4.1.8.	Придбання та обладнання станцій автоматичного моніторингу якості атмосферного повітря (індикативний метод)	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ	11050,0	2550,0	1700,0	1700,0	1700,0	1700,0	1700,0
				ОФ ОНПС	11050,0	2550,0	1700,0	1700,0	1700,0	1700,0	
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
4.1.9.	Організація роботи та обслуговування автоматизованих систем моніторингу якості атмосферного повітря	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2027	ДБ	16000,0	750,0	1250,0	2500,0	3250,0	3750,0	4500,0
				ОФ ОНПС	16000,0	750,0	1250,0	2500,0	3250,0	3750,0	4500,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
4.2. Моніторинг стану поверхневих водних об'єктів											
4.2.1.	Придбання та обладнання станцій автоматичного моніторингу якості поверхневих вод	Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА	2022-2024	ДБ	15000,0	5000,0	5000,0	5000,0			
				ОФ ОНПС	15000,0	5000,0	5000,0	5000,0			
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							
ВСЬОГО за напрямом				ДБ	171050,0	40550,0	29450,0	30700,0	26450,0	26950,0	16950,0
				ОФ ОНПС	174950,0	44450,0	29450,0	30700,0	26450,0	26950,0	16950,0
				МБ, Бюджет ОТГ							
				Інші джерела							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
5. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ТА ПРОПАГАНДА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА												
5.1.	Організація і здійснення робіт з екологічної освіти та проведення заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища, видання поліграфічної продукції з екологічної тематики	Департамент освіти і науки Полтавської ОДА, Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Національний університет Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка	2022-2027	ДБ								
				ОФ ОНПС	2100,0	350,0	350,0	350,0	350,0	350,0	350,0	
				МБ, Бюджет ОТГ	331,0	50,0	55,0	55,0	55,0	56,0	60,0	
				Інші джерела								
ВСЬОГО за напрямом				ДБ								
				ОФ ОНПС	2100,0	350,0	350,0	350,0	350,0	350,0	350,0	350,0
				МБ, Бюджет ОТГ	331,0	50,0	55,0	55,0	55,0	56,0	60,0	
				Інші джерела								

Показники успішності
Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення
екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022–2027 роки
(«Довкілля– 2027»)

Показники успішності	Значення показника станом на початок реалізації програми	Одиниця виміру	Прогнозні значення показників успішності станом на завершення бюджетного року						Джерела інформації показників
			2022	2023	2024	2025	2026	2027	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
Обсяг реалізованих заходів спрямованих на охорону та раціональне використання водних ресурсів	-	факт. к-ть, шт. /% від заг. к-ті заходів Програми обсяг фінансування, тис. грн / % від заг. обсягу фінансування Програми	<u>12/24</u> 40100,0/4	<u>20/40</u> 84600,0/9	<u>21/43</u> 129100,0/ 14	<u>21/43</u> 174100,0/ 19	<u>21/43</u> 219600,0/ 24	<u>21/43</u> 264960,0/28	Звіт відповідальних виконавців
Покращення гідрологічного стану річок	0/6	протяжність ділянок річок, км/ кількість річок	0/6	148/6	296/6	444/6	592/6	744/6	Звіт відповідальних виконавців
Винесення в натуру водоохоронних зон	0/145	км, кількість річок, струмків, потоків	830/25	1660/50	2490/75	3320/100	4150/125	4920/145	Звіт відповідальних виконавців Публічна кадастрова карта
Обсяг реалізованих проєктів із берегоукріплення Кременчуцького водосховища	-	факт. к-ть, шт. /% від заг. к-ті заходів Програми обсяг фінансування, тис. грн. / % від заг. обсягу фінансування Програми	<u>1/2</u> 21500,0/1	<u>2/4</u> 68916,4/3	<u>2/4</u> 94445,8/4	<u>3/6</u> 108484,4/5	<u>4/8</u> 154184,4/7	<u>4/8</u> 199884,4/8	Звіт відповідальних виконавців

Продовження дод. 3.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Обсяг реалізованих заходів зі збереження природно-заповідного фонду	-	факт. к-ть, шт. /% від заг. к-ті заходів Програми обсяг фінансування, тис. грн. / % від заг. обсягу фінансування Програми	<u>15/30</u> 28122,0/3	<u>16/33</u> 54044,0/6	<u>13/33</u> 78806,0/9	<u>16/33</u> 101268,0/11	<u>16/33</u> 121670,0/13	<u>16/33</u> 139872,0/15	Звіт відповідальних виконавців
Збільшення об'єктів/площі природно-заповідного фонду (ПЗФ)	393/ 142,78 / 4,966	Кількість об'єктів ПЗФ, тис. га, % загальної площі території	401/ 148,723/ 5,17	403/ 152,857/ 5,31	404/ 162,510/ 5,65	405/ 169,173/ 5,88	406/ 173,423/ 6,02	407/ 174,6987/ 6,07	Звіт відповідальних виконавців
Винесення в натуру меж територій та об'єктів ПЗФ	28965,45	площа об'єктів ПЗФ, га	45081,45	60431,45	73808,55	84005,95	91900,68	97188,54	Звіт відповідальних виконавців Публічна кадастрова карта
Обсяги реалізованих заходів із запровадження та обслуговування функціонування Державної системи моніторингу навколишнього природного середовища, автоматизованих геоінформаційних систем та приладів	10	факт. к-ть, шт. /% від заг. к-ті заходів Програми обсяг фінансування, тис. грн. / % від заг. обсягу фінансування Програми	<u>10/20</u> 85000,0/4	<u>10/20</u> 143900,0/6	<u>10/20</u> 205300,0/9	<u>10/20</u> 258200,0/ 11	<u>10/20</u> 312100,0/ 13	<u>10/20</u> 346000,0/ 14	Звіт відповідальних виконавців
Обсяги реалізованих проєктів із екологічної освіти та пропаганди навколишнього природного середовища	-	факт. к-ть, шт. /% обсяг фінансування, тис. грн. / % від заг. обсягу фінансування Програми	<u>5</u> 245,0/0,01	<u>10</u> 700,0/0,02	<u>15</u> 1055,0/0,03	<u>20</u> 1420,0/0,05	<u>25</u> 1786,0/0,07	<u>30</u> 2166,0/0,09	Звіт відповідальних виконавців
Задіяно/проведено освітніх заходів	-	кількість, од.	25	45	70	100	135	180	Звіт відповідальних виконавців

**Інформація про виконання
Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення
екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022–2027 роки
(«Довкілля– 2027») за _____ рік**

1. _____
КВКВ _____
(найменування головного розпорядника коштів програми)
2. _____
КВКВ _____
(найменування відповідального виконавця програми)
3. _____
КВКВ _____
(найменування програми, дата і номер рішення обласної ради про її затвердження)

Назва програми	Планові обсяги фінансування програми, тис. грн						Фактичні обсяги фінансування, тис. грн.						Факт/ План у%	Індикатори (показники) успішності					Проблемні питання (з визначенням причин тт. пропозицій щодо їх вирішення)
	Усього	Державний бюджет	Місцевий бюджет			Інші джерела фінансування	Усього	Державний бюджет	Місцевий бюджет			Інші джерела фінансування		Найменування показника, од. виміру	Прогнозоване значення	Фактичне значення на кінець звітного періоду	Відхилення (+ / -)		
			обласний	районний,	бюджети місцевого самоврядування				обласний	районний,	бюджети місцевого самоврядування								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
	За весь строк Програми						За весь строк Програми												
	За звітний період (_____ рік)						За звітний період (_____ рік)												

Керівник органу, що визначений відповідальним виконавцем

_____ (посада, ініціали, прізвище)

_____ (підпис)